Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

22

Naslov originala
SAYYID QUṬB
FĪ ẒILĀLI-L-QUR'ĀN

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

Fī ẓilāli-l-Qur'ān

22

SARAJEVO, 1999.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

« وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » .

(سورة التوبة آية ١٢٢)

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se uputi u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobojali (9/122).

U OKRILJU KUR'ANA

22

من سورة الأحزاب وسبأ وفاطر

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG!

OSTATAK SURE EL-AḤZĀB I SURA SEBE' I FĀṬIR

بسم الله الرحمن الرحيم

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

« يا أيها النبي قل لأزواجك : إن كنتن تردن الحياة الدنيا وزينتها فتعالين أمتعكن وأسرحكن سراحا جميلا * وإن كنتن تردن الله ورسوله والدار الآخرة فإن الله أعد للمحسنات منكن أجرا عظيما .

« يانساء النبي من يأت منكن بفاحشة مبينة يضاعف لها العذاب ضعفين ، وكان ذلك على الله يسيرا * ومن يقنت منكن لله ورسوله ، وتعمل صالحا نؤتها أجرها مرتين ، وأعتدنا لها رزقا كريما .

« يانساء النبي لستن كأحد من النساء إن اتقيتن ، فلا تخضعن بالقول ، فيطمع الذي في قلبه مرض ، وقلن قولا معروفا * وقرن في بيوتكن ولا تبرجن تبرج الجاهلية الأولى ، وأقمن الصلاة وآتين الزكاة ، وأطعن الله ورسوله ؛ إنما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ، ويطهركم تطهيرا * واذكرن ما يتلى في بيوتكن من آيات الله والحكمة ، إن الله كان لطيفا خبيرا .

« إن المسلمين والمسلمات ، والمؤمنين والمؤمنات ، والقانتين والقانتات ، والصادقين والصادقات ، والصابرين والصابرات ، والخاشعين والخاشعات ، والمتصدقين والمتصدقات ، والصائمين والصائمات ، والحافظين فروجهم والحافظات ، والذاكرين الله كثيرا والذاكرات ، أعد الله لهم مغفرة وأجرا عظيما » . .

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: "Ako želite život na ovom svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, daću vam pristojnu otpremu i lijepo ću vas otpustiti (33/28).

A ako želite Allaha, i Poslanika Njegova, i onaj svijet, - pa, Allah je, doista, onima među vama koje čine dobra djela pripremio nagradu veliku" (33/29).

O ženè Vjerovjesnikove, ako bi koja od vas očit grijeh učinila, kazna bi joj udvostručena bila, a to je Allahu lako; (33/30).

a onoj koja se bude Allahu i Poslaniku Njegovu pokoravala i dobra djela činila - daćemo nagradu dvostruku i pripremićemo joj opskrbu plemenitu (33/31).

O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene! Ako se Allaha bojite, na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite! (33/32).

U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i namaz obavljajte i zekjat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani, i da vas potpuno očisti (33/33).

I pamtite Allahove ajete i mudrost, koji se kazuju u domovima vašim; Allah je, uistinu, dobar i sve zna (33/34).

Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama, i poslušnim muškarcima i poslušnim ženama, i iskrenim muškarcima i iskrenim ženama, i strpljivim muškarcima i strpljivim ženama, i poniznim muškarcima i poniznim ženama, i muškarcima koji dijele zekjat i ženama koje dijele zekjat i muškarcima koji poste i ženama koje poste, i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu, i muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha, - Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio (33/35).

Ova treća cjelina u ovoj suri, osim digresije na kraju sure u kojoj je objašnjena nagrada koja čeka muslimane i muslimanke, odnosi se na žene Božijeg poslanika Muhammeda (alejhi's-selam). Na samom početku sure one su nazvane *majkama pravovjernih (ummehatu'l-mu'minin)*. Ovo materinstvo ima i svoje obaveze. Ovaj visoki položaj vrijedan poštovanja i ovo visoko mjesto kod Poslanika (alejhi's-selam) ima i svoje obaveze. Ovdje su objašnjene neke od tih obaveza, potvrđene vrijednosti i uloga

Poslanikove porodice koja joj je data od strane Allaha, uloga svjetionika svima koji hoće i žele da slijede ovaj put.

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: "Ako želite život na ovom svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, daću vam pristojnu otpremu i lijepo ću vas otpustiti (33/28).

A ako želite Allaha, i Poslanika Njegova, i onaj svijet, - pa, Allah je, doista, onima među vama koje čine dobra djela pripremio nagradu veliku" (33/29).

Vjerovjesnik (alejhi's-selam) je sa svojom porodicom živio veoma skromno, ne zbog toga što nije bio u mogućnosti da živi u izobilju. U njegovom vremenu došlo je do osvajanja novih teritorija. Pokloni, darovi i ratni plijen stizali su sa svih strana i u većim količinama. Bogatim je postao i onaj koji nikada nije bio bogat. Međutim, Poslanik je i pored toga živio veoma skromno. Čitav mjesec bi protekao a da se u njegovoj kući ne bi naložila vatra, a bio je vrlo izdašan kada je riječ o pomaganju drugih, davao je poklone i dijelio darove. Ovo je bio njegov izbor, jer je želio da se izdigne iznad udobnosti koje pruža ovaj svijet i život na njemu, sa željom za onim što je kod Allaha, sa željom onoga koji ima, ali koji se opredjeljuje za skromnost, uzdiže i bira! On nije bio obavezan, odnosno vjera i vjerozakon ga nisu obavezivali da živi ovaj život koji je izabrao sebi i svojoj obitelji. Lijepe stvari u vjeri i vjerozakonu nisu bile zabranjene. On to sebi nije zabranio u vrijeme kada su mu ove lijepe stvari spontano i slučajno dolazile, bez uloženog truda, nastojanja da ih stekne i da njima bude zaokupljen. On nije stavio u dužnost svome narodu da živi životom kojeg je on sebi odabrao, osim ako to neko od njegovih pristalica želi uzdižući se time iznad ovosvjetske slasti i uživanja, bježeći od tog tereta, oslobađajući svoju dušu tih želja i sklonosti.

Međutim, žene Božijeg Poslanika, bez obzira na činjenicu da su njegove žene i da žive u atmosferi koju prožima nubuvvet, bile su žene, ljudska bića sa svim svojim osobinama, mahanama i nedostacima običnih ljudi. Imale su svoje prohtjeve i potrebe. Nisu se mogle pomiriti sa takvim skromnim životom. Izašle su pred Poslanika sa zahtjevom o udobnijem životu. Poslanik je njihov zahtjev odbio. Bio je tužan, jer je njegova duša

bila zadovoljna životom kojeg je odabrao, oslobođena od te zaokupljenosti i tom životu nije pridavala ni najmanju važnost. Njegov život i život njegove obitelji treba da ostane na tom uzvišenom, čistom obzorju izvan svih okrilja ovoga svijeta, ne zbog toga što je to dozvoljeno ili zabranjeno - jer je ono što je dozvoljeno i zabranjeno već objašnjeno - nego zbog oslobađanja od zova ovozemaljskog jeftinog života.

Zbog ovog zahtjeva za udobnijim životom, Poslanik se potpuno izolirao, povukao i prekinuo svaku vezu sa ashabima. Njegovim ashabima je ta izoliranost teško pala. Pokušavali su da kontaktiraju s njime, ali bez uspjeha. Imam-i Ahmed prenosi svojim lancem prenosilaca da je Džabir (Allah bio njime zadovoljan) rekao: "Ebu Bekr je dolazio Poslaniku i tražio da ga primi, ali je Poslanik to odbio. Poslije toga je došao i Omer (Allah bio njime zadovoljan), ali ni on nije bio primljen. Poslije ponovljenog traženja dozvolio je Ebu Bekru i Omeru da dođu kod njega. Kada su došli, Vjerovjesnik (alejhi's-selam) je sjedio, a oko njega su bile njegove žene. Poslanik je šutio, a Omer je rekao: "Reći ću nešto Poslaniku, što će ga, možda, nasmijati": "Božiji Poslaniče", reče Omer, "ako bi kćerka Zejda, supruga Omerova, zahtijevala udobniji život, ja bih je udario po vratu". Tada se Poslanik nasmijao tako da su se mogli vidjeti njegovi umnjaci i rekao: "One su oko mene. One od mene traže udobniji život". Tada je Ebu Bekr ustao i pošao prema Aiši da je udari, a Omer prema Hafsi sa istom namjerom. Oba su tada rekli: "Zar tražite od Poslanika ono što on nema?!" Poslanik je osujetio njihovu namjeru, a one su tada rekle: "Od danas više nikada nećemo tražiti od Poslanika ono što on nema". Tada je, navodi Džabir, Allah objavio ajet koji je Poslanikove žene stavio pred izbor. Poslanik je počeo sa Aišom (Allah bio njome zadovoljan) i rekao da ne žuri sa odlukom prije nego što upita roditelje. "O čemu se radi?", upitala je. Poslanik je tada proučio ajet: *O Vjerovjesniče, reci ženama svojim* (33/28). Aiša je (Allah bio njome zadovoljan) odgovorila da ona nema tu šta pitati roditelje. Odmah se opredijelila za Allaha i Poslanika uz napomenu da ostalim svojim ženama ne govori o njenom izboru. Poslanik je, međutim, rekao: "Allah me nije poslao da grubo postupam, nego da olakšavam i podučavam. Ako bi me ijedna od njih upitala o tvome izboru, ja bih joj rekao".[1]

U predaji koju bilježi Buhari od Ebu Seleme ibni Abdurrahmana stoji da ga je Aiša (Allah bio njome zadovoljan), supruga Vjerovjesnika (alejhi's-selam), obavijestila da joj je Allahov Poslanik (alejhi's-selam),

---

[1] Muslim, od Zekerijjaa ibni Ishaka.

kada mu je Allah naredio da provjeri zahtjev svojih supruga, došao i rekao: "Ja ću te podsjetiti na jednu stvar, a ti nemoj žuriti prije nego upitaš svoje roditelje". On je znao da moji roditelji mene nikada ne bi savjetovali da ga napustim, rekla je Aiša. Poslanik joj je proučio riječi Uzvišenog Allaha: *O Vjerovjesniče, reci ženama svojim* (33/28)... pa sve do kraja ovih ajeta. Tada sam rekla. "O čemu da pitam svoje roditelje? Ja se opredjeljujem za Allaha, Njegova Poslanika i drugi svijet."

Kur'an je došao da definira osnovne i temeljne vrijednosti islamskog shvatanja života. Ove vrijednosti uživo trebaju biti primijenjene u kući Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i njegovom osobnom životu. One trebaju da se ispune u najmanjem i najjasnijem obliku u ovoj kući koja je bila i bit će svjetionik za muslimane i islam, sve dok Allah ne naslijedi Zemlju i one koji na njoj žive.

Oba ajeta koja su Poslaniku objavljena trasiraju put i Poslanikove žene stavljaju pred alternativu: život na ovome svijetu i njegov sjaj, ili Allah, Njegov Poslanik i drugi svijet. Jedno srce nije dovoljno za oba svijeta. Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao.

Poslanikove žene su poslije ovoga izjavile da neće tražiti od Poslanika ono što on ne posjeduje. Ajeti su objavljeni da potvrde osnovu problema jer se problem ne svodi samo na to da li Poslnaik posjeduje ono što one traže. Pitanje je izbora: Allah, Njegov Poslanik i drugi svijet, ili život na ovom svijetu, njegov sjaj i uživanje, svejedno da li one posjeduju riznice ove Zemlje ili u svojim kućama nemaju ništa. One su odabrale Allaha, Njegova Poslanika i drugi svijet poslije, kada su se našle pred ovim odlučujućim izborom. Bile su dostojne mjesta kojeg su imale kod Poslanika i mjesta na visokom horizontu koji priliči Poslanikovoj obitelji. U nekim predajama stoji da je Poslanik (alejhi's-selam) bio jako zadovoljan njihovim izborom.

Zadržat ćemo se još neko vrijeme pred ovim događajem da ga malo sagledamo iz nekih drugih aspekata.

On potpuno jasno definira islamsko shvatanje vrijednosti, označava put kako i na koji način da osjetimo ovaj i onaj svijet i reže u srcu muslimana svako mrmljanje o vrijednostima ovog i onog svijeta, o smjeru ka zemlji ili nebu i oslobađa srce od svih neprirodnih veza koje stoje između njega i potpune predanosti samo i jedino Allahu.

Ovo je s jedne strane, a s druge strane, ovaj događaj nam odslikava stvarnost života Allahova Poslanika (alejhi's-selam) i onih koji su živjeli i

bili u vezama s njim. Najljepše u svoj ovoj stvarnosti jeste da je taj život bio život čovjeka i ljudi koji se nisu oslobodili ljudskih osobina, osjećaja i prirode uz sve te veličine koje su dosegli i svu predanost Allahu i lišavanje svega drugog osim Njega. Ljudski osjećaji i ljudske naklonosti i sklonosti nisu nestali u tim srcima, nego su ih još više uzdigla i očistila od onoga čemu ljudi teže. Njihova srca su ostala u svojim prirodnim, ljudskim prijatnim granicama. Te ljudske sklonosti nisu spriječile ova srca da dosegnu krajnje granice određene za čovjeka i njegovu punoću.

Često pogriješimo kada o Poslaniku (alejhi's-selam) i njegovim ashabima (neka je Allah zadovoljan njima) oblikujemo sliku koja nije stvarna, a ni potpuna, kada ih lišimo svih ljudskih osjećaja i sklonosti misleći da ih na taj način uzdižemo i oslobađamo onoga što smatramo da je slabost i nedostatak.

Sa ovom greškom mi ih prikazujemo u obliku koji nije realan, obliku koji je zaogrnut svetačkim vijencem iz koga se ne vide njihove osnovne ljudske osobenosti. Otuda dolazi do prekida ljudske spone između njih i nas, a njihov lik u našim osjećajima ostaje između te zaogrnutosti bliži priviđenju, koji se rukama ne može dodirnuti. Osjećamo ih kao da su neka druga stvorenja koja nama nisu slična... meleki ili nešto njima slično, apstraktno našim osjećajima i sklonostima u svakom slučaju, i uz prozirnost ove imaginarne slike ona ih ipak udaljava od naše sredine tako da ih ne možemo imitirati niti ih uzeti sebi za uzor u svakodnevnom životu. Ovim ponašanjem gubi se najvažniji pokretački faktor, a to je buđenje osjećaja za oponašanjem umjesto koga se sada pojavljuje strah i zaprepaštenje koji proizvode nejasne i začarane osjećaje koji nemaju nikavog utjecaja u praktičnom i realnom životu. Sa ovim se također gubi i živa korespondencija između nas i ovih velikih ličnosti, jer je razgovor rezultat našeg osjećaja o njima kao stvarnimljudskim bićima, koji žive sa stvarnim osjećajima i emocijama sa kojima mi živimo i kojima smo zaokupljeni, s tim što su se oni uzdigli i to očistili od nanosa kojima su zaokupljeni naši osjećaji.

Allahova mudrost o izboru svojih poslanika iz reda ljudi, a ne iz reda meleka ili nekih drugih stvorenja je potpuno jasna kako bi veza, stvarna veza u životu poslanika i životu njihovih sljedbenika egzistirala i kako bi njegovi sljedbenici u svojim srcima osjećali da srca onih koje slijede imaju osjećaje slične njihovim, iako su čišći i uzvišeniji. Otuda ih oni vole i pružaju im ljubav kao što čovjek čovjeku pruža ljubav i teže da ih oponašaju kao što mlađi oponaša starijeg.

U događaju o alternativi zaustavit ćemo se kod prirodnih želja supruga Allahova Poslanika (alejhi's-selam) o udobnijem životu, kao što ćemo se zaustaviti i kod obiteljskog života Poslanika i njegovih supruga (Allah bio njima zadovoljan) koje su se obratile svome mužu u pitanju udobnijeg života! Njega je to uznemirilo. Međutim, on ipak nije prihvatio od Ebu Bekra i Omera (Allah bio njima zadovoljan) da malo izudaraju Aišu i Hafsu zbog ovih zahtjeva. Problem je u osjećajima i ljudskim sklonostima koji su ponekad pomućeni, a ponekad nisu, ali koji se ne mogu ugasiti ni uništiti! Tako je to trajalo sve dok Objavom nije stigla Allahova naredba koja je njegove supruge stavila pred alternativu, nakon čega su one odabrale Allaha, Njegova Poslanika i drugi svijet slobodno, bez pritiska i prisile! Srce Allahova Poslanika (alejhi's-selam) bilo je obradovano njihovim uzdignućem do ovih visokih i rijetkih obzorja.

Zaustavit ćemo se, također, kod tog ljudskog osjećaja u srcu Allahova Poslanika (alejhi's-selam) koji je, očito je, volio Aišu i želio da se uzdigne na nivo vrijednosti koje Allah želi njemu i njegovoj porodici. Sa njom je počeo razgovor, odnosno, nju je prvu stavio pred ovaj izbor pokušavajući da joj pomogne da se oslobodi i da se uzdigne. Rekao joj je da ne žuri sa odlukom prije nego što upita roditelje - a znao je da joj oni neće dozvoliti da ga napusti kao što je Aiša izjavila. Aiša, međutim, u tome ne griješi. Ona je odgovorila da nema tu šta pitati bilo koga. Ovo je sa zadovoljstvom registrirala u svojim riječima. Iz svega ovoga Poslanik (alejhi's-selam) se očituje kao čovjek koji voli svoju mladu ženu i želi joj da se uzdigne na obzorja u kojima on živi i da ostane s njim na tim horizontima, da bude njegov saučesnik u vrijednostima koje osjeća, a koje mu želi njegov Gospodar, njemu i njegovoj porodici. I Aiša (Allah bio njome zadovoljan) pojavljuje se kao žena koju raduje njeno mjesto u srcu Poslanika i to opet sa zadovoljstvom i ljubavlju registrira kao i njegovu želju da konsultira svoje roditelje u ovom pitanju kako bi ostala sa Poslanikom na ovim visokim i svijetlim obzorima. Nakon ovoga primjećujemo i njen ženski osjećaj kada traži od Poslanika da ostale svoje supruge ne obavještava o njenom izboru kada ih bude stavio pred alternativu! U ovom traženju vidimo njenu želju da bude jedina u ovom izboru i njenu osobenost u odnosu na druge njegove supruge ili neke od njih. Ovdje također primjećujemo i veličinu Poslanika kada joj u odgovoru kaže: "Allah me nije poslao da budem grub, nego da budem učitelj i da olakšavam a ne otežavam. Ako me ijedna od njih upita šta si ti odabrala, ja ću joj reći". On ne želi da sakrije od svojih supruga ono što bi ih uputilo na dobro, ne želi da im taj ispit predstavlja teškoću. On želi da pomogne

svakome ko pomoć traži kako bi se uzdigao i oslobodio privlačnosti ovozemaljskog udobnog života!

Ove ljudske, plemenite i druge osobenosti mi ne bismo trebali - kada govorimo o Poslanikovoj biografiji - zapostavljati niti zanemarivati i njihovu vrijednost umanjivati. Razumijevanje ovih osobenosti u njihovom stvarnom značenju je živa veza koja nas veže sa Poslanikovom ličnošću, ličnostima njegovih ashaba, njegovih drugova, koja potiče srce da praktično oponaša i slijedi realnost.

Poslije ove digresije vraćamo se kur'anskom tekstu. I tu nalazimo - poslije definiranja vrijednosti dunjaluka i ahireta - ispunjenje riječi Uzvišenog Allaha: *Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao* (33/4) u praksi Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i njegove obitelji, nalazimo da poslije ovog objašnjenja počinje da objašnjava pohranjenu nagradu suprugama Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Tu se spominju i njihove osobenosti koje odgovaraju njihovom mjestu i položaju u odnosu na izabranog Allahovog Poslanika:

O žene Vjerovjesnikove, ako bi koja od vas očit grijeh učinila, kazna bi joj udvostručena bila, a to je Allahu lako; (33/30).

a onoj koja se bude Allahu i Poslaniku Njegovu pokoravala i dobra djela činila - daćemo nagradu dvostruku i pripremićemo joj opskrbu plemenitu (33/31).

To je posljedica mjesta na kome se nalaze. One su supruge Allahova Poslanika (alejhi's-selam) i majke pravovjernih. Ova i ta osobina, i jedna i druga povlače za sobom teške obaveze i suzdržavanje od grijeha. Ako bi neka od njih počinila očiti grijeh, kazna bi joj bila udvostručena. Ovo objašnjava mjesto na kome se nalaze. *A to je Allahu lako* (33/39). Njega u tome ne sprječava niti Mu pravi poteškoće njihov položaj i mjesto kod Allahova Poslanika, kao što se ponekad pričinjava!

A onoj koja se bude Allahu i Poslaniku Njegovu pokoravala i dobra djela činila (33/31)... Termin upotrijebljen ovdje - ***kunut*** je pokoravanje i poslušnost, a dobra djela su praktično provođenje pokornosti i poslušnosti. Za to praktično provođenje *daćemo nagradu dvostruku* (33/31), kao što će i

kazna biti udvostručena za očiti grijeh. *I pripremićemo joj opskrbu plemenitu* (33/31). To je već pripremljeno. To je očekuje uz dvostrukost nagrade i još Allahovu milost.

* * *

Tekst dalje objašnjava majkama pravovjernih njihove kompetencije koje nemaju druge žene i određuje njihove obaveze u komunikaciji sa svijetom, njihove obaveze u obožavanju Allaha, njihove obaveze u kući. Saopćeno im je o Allahovom ri'ajetu i zaštiti ove plemenite obitelji, pažnji i čuvanju od grijeha, zatim je pripomenuto da se u njihovim kućama kazuju Allahovi ajeti i mudrost, što predstavlja posebnu odgovornost i što ih izdvaja iz kruga drugih žena:

O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene! Ako se Allaha bojite, na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite! (33/32).

U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i namaz obavljajte i zekjat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani, i da vas potpuno očisti (33/33).

I pamtite Allahove ajete i mudrost, koji se kazuju u domovima vašim; Allah je, uistinu, dobar i sve zna (33/34).

Islam se pojavio u vrijeme u kome je arapsko društvo - kao uostalom i svako drugo društvo u tom vremenu - vidjelo u ženi samo predmet uživanja, zadovoljenja nagona. S druge, one ljudske strane, žena je bila jako ponižena, odnosno, pogled na nju iz ovog ugla je bio pogled poniženja.

U ovom društvu vladala je anarhija i haos u seksualnim odnosima. Porodični život bio je poljuljan na način kako smo to objasnili ranije.

Sve ovo, srozanost pogleda na seks, degradiranje ljepote ukusa, prepunjenost tjelesne neobuzdanosti, zapostavljanja visoke, tihe i čiste ljepote, sve ovo je bilo vidljivo u poeziji predislamskih Arapa koja se svodila na tjelesnu ljepotu žene u najgrubljem obliku i značenju.

Kada je došao islam, on je postavio nove temelje društvenog gledanja na ženu. Islam je pojačao ljudsku stranu u seksualnim odnosima.

Žena više nije samo predmet za gašenje tjelesne požude, nego je spoj između dva ljudska stvorenja nastala iz jedne duše, među kojima postoji ljubav i milost, a u njihovom spajanju je smiraj i odmor. Ovo spajanje vezano je za Allahovu volju u stvaranju čovjeka, u izgradnji zemlje i čovjeka kao Allahovog namjesnika na zemlji.

Islam se također brine i o porodičnim vezama koje uzima kao osnovu za sređivanje društvenih prilika, i to smatra kolijevkom iz koje nastaju i razvijaju se generacije. Islam garantira zaštitu ovom naraštaju, čuva ga i čisti od svega onoga što mu njegovu atmosferu truje.

Porodično zakonodavstvo obuhvata dobar dio islamskog zakonodavstva i primjetan broj kur'anskih ajeta. Ovome treba dodati i stalno usmjeravanje na jačanju osnove na kojoj počiva društvo, a posebno onog dijela koji se odnosi na duhovno snaženje i čišćenje kao i čistoću u odnosima među spolovima, zaštitu od lahkog morala, podavanja strastima, čak i u samim tjelesnim, fizičkim odnosima.

U ovoj suri društveno uređenje i pitanje porodice zauzimaju dobar dio prostora. U ovim ajetima koji se upravo bave događajima sa Vjerovjesnikovim ženama i koji ih usmjeravaju u njihovim donosima sa svijetom, a posebno međusobnim odnosima i odnosima prema Allahu, u tom usmjeravanju Allah (Uzvišeni) kaženjima : *Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani i da vas potpuno očisti (33/33).*

Pa da pogledamo ta sredstva koja odstranjuju grijehe i sredstva čišćenja o kojima im Allah (Uzvišeni) govori, a koja one trebaju prihvatiti kao Poslanikova obitelj i supruge Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i najčistije žene koje je ova zemlja ikad poznavala. A ko je preči ovome ako nisu one koje žive u krilu Poslanika i njegovom uzvišenom domu.

Tekst prije svega počinje da ih obavještava o njihovom važnom položaju kojeg zauzimaju, visokom mjestu na kome se nalaze, njihovim uzdignućem iznad svih drugih žena i njihovim posjedovanjem toga mjesta među svim ženama pod uvjetom da potpuno podmire dug ovoga mjesta i da borave na njemu onako kako to mjesto i položaj zahtijeva:

O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene! Ako se Allaha bojite (33/32)...

Niste kao druge žene ako se Allaha bojite... Vi se nalazite na mjestu koje ne dijelite ni sa kim, niti ga bilo ko dijeli sa vama. To mjesto traži bogobojaznost. Pitanje nije samo pitanje bliske srodnosti sa

Vjerovjesnikom (alejhi's-selam) nego tu srodnost treba istinski u duši prihvatiti.

To je ono odlučujuće na čemu počiva ova vjera, a koje potvrđuje Allahov Poslanik (alejhi's-selam) kada poziva svoje bližnje da ih ne zavede bliskost srodnosti jer ih on od Allaha ne može odbraniti: "O, Fatima, kćeri Muhammedova, o, Safija, kćeri Abdulmuttalibova, o, Benu Abdulmuttalib, ja vas ne mogu od Allaha odbraniti. Tražite od mene što god hoćete od onoga što posjedujem."[2]

U drugoj predaji stoji: "O, skupino Kurejšija, spašavajte se od Vatre! O, skupino Benu Ka'b, spašavajte se od Vatre! O, skupino Benu Hašim, spašavajte se od Vatre! O, skupino Benu Abdulmuttalib, spašavajte se od Vatre! O, Fatima, kćeri Muhammedova, spašavaj se od Vatre! Ja vas, tako mi Boga, zaista, ne mogu od Allaha odbraniti, osim ove bliskosti zbog koje ću učiniti sve što mogu".[3]

Nakon objašnjenja njihovog položaja kojeg uistinu zaslužuju, a to je da se Allaha boje, tekst objašnjava sredstva kojima Allah hoće da od njih odstrani grijehe i da ih potpuno očisti:

Na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno! (33/32).

Zabranjuje im se, kada razgovaraju sa strancima, da taj razgovor vode povišenim glasom koji kod ljudi izaziva strast i pokreće nagon, koji raspiruje želje onih čija su srca bolesna!

Ko su te žene koje su od strane Allaha opomenute ovom opomenom? To su žene Vjerovjesnika (alejhi's-selam), majke pravovjernih, žene koje nisu predmet pohlepe, žene koje nisu izložene bolesnim pomislima, kako to razumu na prvi pogled izgleda. U kom vremenu je ova opomena bila? U vremenu Vjerovjesnika (alejhi's-selam), u vremenu odabrane elite ljudi za sva vremena... Allah je, međutim, kao Stvoritelj ljudi i žena, znao da u glasu žene, kada razgovara i treperi riječima, ima nečega što izaziva pohlepu u srcima i pokreće iskušenje. Bolesna srca sklona požudi postoje u svakom vremenu i sredini naspram svake žene, pa bila ona i supruga Vjerovjesnika, majka pravovjernih. Sve dok se iz osnova ne iskorijene uzroci, neće doći do očišćenja od prljavštine, niti oslobađanja od grijeha.

---

[2] Muslim.
[3]Muslim i Tirmizi.

A kako stvari danas stoje u društvu u kome živimo, u našem bolesnom, prljavom i iznurenom vremenu u kome hara bezumlje, bjesne strasti i razne druge napasti? Šta je sa nama u ovoj atmosferi u kojoj bjesne ludosti, strasti, bude se nagoni, grozničavo budi i raspaljuje seks? Šta treba da činimo u ovom društvu, u ovom vremenu, u ovoj atmosferi kada žene nježno i razmaženo govore, kliču seksu i požudi? Gdje su one, a gdje je čistoća? Je li moguće očišćenje u ovoj prljavoj atmosferi kada su one, njihova kretanja, njihov govor grijeh koji Allah hoće da odstrani od svojih odabranih robova?!

I neusiljeno govorite! (33/32).

Nakon zabrane da na sebe skreću pažnju govorom, uslijedila je naredba da njihov razgovor mora biti u određenim, poznatim, a ne u neodređenim, nepoznatim stvarima. Tema razgovora ponekad može biti napast kao i sam ton razgovora za one čija su srca bolesna. Između žene i nepoznata čovjeka razgovor ne bi trebao biti zvučan i gestikulativan, isprazan i šaljiv, kako ne bi bio uvod u nešto drugo iza ovoga izbliza ili izdaleka. Allah (Uzvišeni) je onaj koji je sve stvorio i koji sve zna o Svojim stvorenjima, koji zna prirodu njihove strukture. On ovo kaže neporočnim majkama pravovjernih kako bi to imale u vidu u razgovoru sa ljudima svoga vremena, najboljeg vremena uopće!

U kućama svojim boravite (33/33).

Weqare - jeqiru, osnovna glagolska forma u značenju boraviti. Ovo nema značenje stalnosti, stalnog boravka u kući i apsolutne zabrane njenog napuštanja. Pod ovim se misli na kuću kao osnov u njihovom životu. Kuća je boravište. Sve drugo je nepredviđeni izuzetak, boravak radi potreba.

Kuća je prava sredina za ženu u kojoj se osjeća u svom elementu onako kako je to Allah htio u kojoj ne osjeća nelagodnost, iscrpljenost u poslu koji nije u skladu sa njenom prirodom koju joj je Allah podario.

Da bi islam pripremio kućnu i atmosferu za odgoj mlađih i njihovu zaštitu, zadužio je čovjeka da se brine o opskrbi i to učinio farzom, kako bi majka bila pošteđena napora, kako bi imala vremena, kako bi se mirne savjesti okrenula djeci i odgajala ih u kući kao njihovoj pravoj sredini. Žena koja radi izvan kuće, koja je umorna od posla, vezana njegovim terminima, koja svu svoju energiju troši na poslu nije u stanju da pripremi kućnu atmosferu, niti da djeci posveti više pažnje, da im da njihovo pravo i zaštitu. Kuće radnica i službenica imaju hotelsku atmosferu, koja nije ni izbliza

slična kućnoj atmosferi žene koja nije zaposlena. Nezaposlena žena može da stvori kućnu atmosferu, njen miomiris. Nema kućne ljubavi dok to majka ne preuzme u svoje ruke. Žena ili majka koja provede svoje vrijeme, uloži svoj trud i svoju duhovnu snagu na poslu, kućnu atmosferu može samo da optereti i unese nemir.

Izlazak žene na posao je katastrofa za dom koju nužda nekad i opravdava. Međutim, dobrovoljni pristanak ljudi koji su sposobni da to izbjegnu jeste prokletstvo koje pogađa dušu, razum, svijest i savjest u vremenu opće izopačenosti, zla i zablude.[4]

Što se tiče njenog izlaska iz kuće radi druženja i posjećivanja mjesta za razonodu, lutanja po klubovima i mjestima sastajališta, to je bacanje u blato koje čovjeka svodi na nivo životinje.

U vrijeme Poslanika (alejhi's-selam) žene su izlazile iz kuće radi namaza u džamiji. To šeriatski nije bilo zabranjeno. Međutim, to je bilo vrijeme neporočnosti, vrijeme bogobjaznosti. Žena je izlazila u džamiju pokrivena, niko je nije mogao prepoznati i od svoje draži i ljepote nije mogla ništa pokazati, pa ipak je Aiša, poslije smrti Allahova Poslanika (alejhi's-selam), prezirala izlazak žene u džamiju.

U oba Sahiha se prenosi od Aiše (Allah bio njome zadovoljan), da je rekla: "Žene muslimanke su zajedno sa Poslanikom običavale da izađu u džamiju i klanjaju sabah-namaz, a onda bi se, tako pokrivene vraćale kući".

U oba Sahiha je također zabilježeno da je rekla: "Da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) doživio ono što su uvele žene, zabranio bi im izlazak u džamiju, kao što je to bilo zabranjeno ženama Sinova Israilovih!"

Šta je to što su uvele žene u vrijeme Aiše (Allah bio njome zadovoljan)? Šta se moglo desiti što je ona vidjela a što je moglo biti presudno u zabrani izlaska žena u džamiju?! Šta je to u odnosu na ono što mi danas vidimo?!

I ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte (33/33).

Ljepotu svoju ne pokazujte kada ste primorane da izađete nakon naređenja da u kućama svojim boravite. Žena u predislamskom dobu je kod svakog izlaska iz kuće pokazivala svoju ljepotu. Međutim, samo pokazivanje ljepote u prvom dobu džahilijjeta je bilo bezazleno u odnosu na ovo vrijeme, u odnosu na ovaj naš džahilijjet!

---

[4] Iz djela *Es-Selamu'l-'alemi we'l-islam*, poglavlje *Selamu'l-bejti*, str. 54.-55.

Mudžahid kaže: “Žena je izlazila i šetala među muškarcima. To je pagansko pokazivanje ljepote!”

Katada navodi da se *teberrudž* (pokazivanje ljepote) odnosi na njihov hod i koketiranje i da je to ono što je Allah zabranio.

Mukatil ibni Hajjan kaže da se teberrudž sastoji u skidanju pokrivača za glavu i pokazivanju ogrlica, naušnica i vrata!

Ibni Kesir u svome komentaru Kur'ana kaže da se žene u tom vremenu nisu pokrivale i da su tako nepokrivene prolazile pored ljudi. Njihove grudi, vrat, kosa i naušnice bili su vidljivi. Tada je Allah naredio muslimankama da se pokriju.

Ovo su oblici pokazivanja ljepote u predislamskom dobu koje je Kur'an liječio kako bi očistio islamsko društvo od toga i udaljio ga od zablude i njenih faktora, nastojeći kroz to da moral, ponašanje, shvaćanje, osjećaje i ukus podigne na višu razinu.

Kažemo ukus... ljudski ukus koji je oduševljen ljepotom i zanosom nagog tijela je primitivan, grubi ukus. On je, bez sumnje, niži od ukusa koji se divi čednoj i tihoj ljepoti, ljepoti duše, nevinosti i osjećaja koji iz tog proizlaze.

Ovo poređenje je nepogrešivo u spoznaji razvoja ljudskog nivoa i njegovog napretka. Čednost je zaista lijepa i uzvišena. Međutim, ovu visoku ljepotu nisu u stanju shvatiti sljedbenici grubog, paganskog ukusa koji vide samo fizičku ljepotu tijela i čuju samo otvoreni zov tijela!

Kur'anski tekst ukazuje na ljepotu koja se u davno pagansko doba pokazivala i otkriva da je ova ljepota zaostavština toga doba, koja je nešto napredovala u odnosu na onu iz tog doba čije su shvaćanje, modeli i osjećanja razvijeniji od onoga u paganskom dobu.

Pagansko doba nije ograničeno niti određeno vremenom. To je određeno društveno stanje, određeno shvaćanje života koje se može pojaviti u svakom vremenu i na svakom mjestu da bi tom pojavom ukazalo na prvo pagansko doba koje je bilo i prošlo.

Analogno ovome, mi danas živimo u vremenu slijepog paganstva, grubog osjećaja, animalnog shvaćanja koje je palo na najniži stepen čovječanstva, do krajnjih granica poniženja. Odavde shvaćamo da nema očišćenja, neporočnosti i blagoslova u društvu koje živi ovim životom i koje se ne koristi sredstvima čišćenja koja je Allah ponudio čovječanstvu da se

očisti od grijeha i oslobodi prvog paganskog doba. To je najprije prihvatila Poslanikova obitelj uprkos svojoj čistoći i neporočnosti.

Kur'an upućuje žene Vjerovjesnika (alejhi's-selam) na ta sredstva, zatim veže njihova srca za Allaha, traži da usmjere svoje poglede ka čistom obzorju iz koga crpe svjetlost i pomoć postepeno se penjući ka tom obzorju:

... i namaz obavljajte i zekjat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! (33/33).

Obožavanje Allaha nije izolirano od društvenog ili moralnog kretanja u životu. To je samo put pomoću koga možemo da dosegnemo viši nivo, opskrba da se lakše pređe put. Neophodna je, dakle, veza sa Allahom koja nam daje pomoć, opskrbu. Neophodna je, dakle, veza sa Allahom koja će naša srca očistiti. Neophodna je veza, odnosno kontakt sa Allahom pomoću koga će se svaka osoba uzdići iznad običaja ljudi, tradicije društva i pritiska sredine kako bi osjetila da je upućenija, da se nalazi na višem nivou od ljudi, društva i sredine, da je dostojnija da druge vodi prema svjetlosti koju vidi, a ne da ih drugi vode prema tmini i paganstvu u kome se guši život kada god dođe do skretanja sa Allahova Puta.

Islam je jedinstvo koje obuhvata obredoslovlje, ponašanje, moral , zakone i poredak... sve u krugu vjere. Svaki ovaj segment islama ima svoju ulogu u relizaciji ove vjere. Oni su simetrično raspoređeni u jednom smjeru. Odavde, na ovome okupljanju, u ovoj usklađenosti počiva ova vjera. Bez ove usklađenosti ona ne bi mogla egzistirati.

Otuda je i ovo naređenje da se namaz obavlja, zekjat daje i da se Allah i Njegov Poslanik slušaju. To je kraj svjesnog usmjeravanja i moralnog ponašanja za Poslanikovu obitelj jer ovo usmjeravanje ne može opstojati bez obreda i pokornosti. To je ishodište mudrosti, intencije i cilja:

Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani, i da vas potpuno očisti (33/33).

Izrazi su sugestivni. Oni trepere. Oni su saputnici. Oni su dirljivi...

On ih naziva *porodica Poslanikova* bez opisa porodice i bilo kakvog dodavanja kao da je ova porodica jedina porodica na ovom svijetu koja zaslužuje ovaj atribut. I kada se kaže *porodica*, odmah se zna o kojoj je porodici riječ. Slično ovome rečeno je i za Ka'bu, Allahov Hram i Hram Časni. Izraz *porodica Poslanikova* (alejhi' s-selam) je također iz ove oblasti. Njime se želi iskazati poštovanje, plemenitost, veličina i nadležnosti.

Allah kaže: *Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani, i da vas potpuno očisti* (33/33). U ovom izrazu je na fin način objašnjen uzrok obaveze i njegov cilj, a to je da On (Uzvišeni) preuzima njihovo čišćenje i odstranjuje od njih grijeh. To je direktna Njegova zaštita ove porodice.

I kada shvatimo ko to govori - Uzvišeni Allah, Stvoritelj ovog Kosmosa, Koji je Kosmosu rekao: "Budi!", i on bi, Allah Veličanstveni i Plemeniti, Onaj koji svakog osigurava, Onaj koji bdi nad svim, Silni, Uzvišeni, Gordi, kada svatimo ko to govori, svhatit ćemo i ovu veliku počast.

On (Uzvišeni) ovo kaže u Svojoj Knjizi koja se čita i uči na nebeskim skupovima i na Zemlji, u svakom mjestu i vremenu, milioni ljudskih srca je uče i pokreću svoje usne kod svakog ibadeta.

Na kraju, On je te zapovijedi i ta usmjerenja učinio sredstvom za odstranjenje grijeha i očišćenje porodice. Riječ *tathir* je od *tetahhur*, a znači čišćenje. Odstranjenje grijeha dovršava se sredstvima koje ljudi sebi stavljaju u dužnost i koje realiziraju u svom praktičnom, realnom životu. I ovo je put islama... osjećanje i pobožnost u svijesti i savjesti, vladanje i primjena u životu sa kojima će zajedno islam biti upotpunjen, a njegovi ciljevi u životu biti realizirani.

Ova usmjerenja i uputstva suprugama Vjerovjesnika (alejhi's-selam) završavaju onako kako su i počela - napomenom o njihovom visokom položaju, prednostima u odnosu na druge žene, mjestu kod Poslanika i svim blagodatima kojima ih je Allah obasuo, kao što je učinio i njihove domove mjestom spuštanja Kur'ana i silaska mudrosti, mjestom svjetlosti, Upute, imana:

I pamtite Allahove ajete i mudrost, koji se kazuju u domovima vašim; Allah je, uistinu, dobar i sve zna (33/34).

To je velika radost; dovoljno je samo to napomenuti da bi duša osjetila Njegovu veličinu, moć, dobrotu Allahova djela i obilje blagodati kojima nema ništa ravno.

Ovo podsjećanje dolazi na kraju obraćanja, a njime je i počelo kada su stavljene pred alternativu: život i njegov sjaj, ili Allah, Njegov Poslanik i drugi svijet. Ovdje se vidi ta obilna blagodat koja je izdvojena samo za njih i siromaštvo ovog svijeta, njegova sjaja i uživanja.

* * *

U vezi sa potpunim čićenjem islamskog društva i uspostavljanjem života na vrijednostima sa kojima je došao islam, svejedno je da li se tu radi o ženama ili muškarcima, navode se precizno i opširno osobine pomoću kojih se to može realizirati:

Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama, i poslušnim muškarcima i poslušnim ženama, i iskrenim muškarcima i iskrenim ženama, i strpljivim muškarcima i strpljivim ženama, i poniznim muškarcima i poniznim ženama, i muškarcima koji dijele zekjat i ženama koje dijele zekjat i muškarcima koji poste i ženama koje poste, i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu, i muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha, - Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio (33/35).

Osobine koje su navedene u ovom ajetu međusobno se pomažu u formiranju muslimanske ličnosti. To su: islam, iman, poslušnost, iskrenost, strpljivost, poniznost, dijeljenje zekjata, post, briga o stidnim mjestima i često spominjanje Allaha. Svaka do ovih osobina ima svoju vrijednost u izgradnji muslimanske ličnosti.

Islam je predanost, iman, vjerovanje. Među njima postoji čvrsta veza, odnosno, jedno od njih je drugo lice drugog. Predanost ukazuje, upućuje na vjerovanje, a istinsko vjerovanje proizlazi iz predanosti.

Poslušnost je pokornost proizašla iz islama i imana iz unutrašnjeg zadovoljstva, a ne upotrebom sile izvana.

Iskrenost je osobina iz koje izlaze oni koji su neiskreni zbog riječi Uzvišenog Allaha: *Usuđuju se da laži izmišljaju samo oni koji u Allahove riječi ne vjeruju* (16/105). Lažov je prognan iz ovog reda, iz reda iskrenih pripadnika ovog ummeta.

Strpljivost je osobina bez koje musliman ne može nositi svoje uvjerenje, svoju vjeru i izvršavati ono čime ga vjera obavezuje. Vjeri je potrebna strpljivost na svakom koraku: strpljivost u zahtjevima duše, strpljivost u poteškoćama misije, strpljivost na uvrede drugih, strpljivost na izopačenost, devijantnost, slabost i nestalnost duše, strpljivost na iskušenjima, belajima i klevetama, strpljivost u dobru i u zlu. Strpljivost u oba slučaja je vrlo teška i mučna.

Poniznost je svojstvena srcu i drugim organima. Ona ukazuje da je srce izloženo utjecaju Allahove veličine, da osjeća strah od Njega i Njegovu moć.

Dijeljenje zekjata ukazuje na čišćenje duše od škrtosti - na to da prema ljudima treba biti milostiv i solidaran, izvršavati svoje materijalne obaveze i biti zahvalan Onome koji ti je sve to darovao.

Post. - Tekst ga uvrštava u osobine, s obzirom na njegov kontinuitet i redovnost. To je pobjeda nad neophodnostima, sustezanje od prvih potreba života, potvrda i priznanje volje, htijenja, pojačanje za preovlađivanje ljudskog nad animalnim.

Briga o stidnim mjestima, čišćenje i obuzdavanje najjače i najdublje sklonosti u strukturi ljudskog bića. - Kontrola nad nagonom koju može da ima samo onaj bogobojazni koga sustigne Allahova pomoć. Sređivanje odnosa težnjom za onim uzvišenijim, onim koje je iznad animalnog u susretu žene i čovjeka. Ovaj susret mora biti pod Allahovim vjerozakonom, poradi više mudrosti radi koje je stvoren čovjek i žena, radi obnove zemlje i razvoja života.

Često spominjanje Allaha. - To je spona svih čovjekovih aktivnosti i njegove vjere u Allaha, osjećaj srca za Allahom u svakom momentu. Nijednog momenta to srce ne treba biti odvojeno mislima ni kretanjem od islama, te najčvršće veze. Blistavo srce sa smiješkom na usnama prilikom spominjanja Allaha koji ulijevaju život i daju nadu.

Onima kod kojih se okupe i nađu ove osobine koje sve zajedno doprinose izgradnji kompletne ličnosti vjernika, ***Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio*** (33/35).

Tekst općenito govori o svojstvima muslimana i muslimanki i faktorima njihovih ličnosti nakon govora o ženama Vjerovjesnika (alejhi's-selam) u prvom dijelu ove sure i ukazuje na ženu u ajetu, pored čovjeka, kao dio rada islama u podizanju njene vrijednosti i pogleda na nju u društvu, dajući joj njeno mjesto pored čovjeka tamo gdje su izjednačeni, a to su odnosi prema Allahu i prema obavezama ove vjere u čišćenju, ibadetu i kretanju Pravim Putem u životu.

« وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ؛ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا .

« وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ : أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ ؛ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ ، وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ . فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ، وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا .

« مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ، سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ، وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا * الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ ، وَيَخْشَوْنَهُ ، وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ، وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا * مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ ، وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ، وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا * وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا * هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا * تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ، وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا .

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا * وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا * وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا * وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ ، وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا » . .

Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo s pravog puta (33/36).

A kad ti reče onome kome je Allah milost darovao, a kome si i ti dobro učinio: "Zadrži ženu svoju i boj se Allaha!" - u sebi si skrivao ono što će Allah objelodaniti i ljudi si se bojao, a preče je da se Allaha bojiš. I pošto je Zejd s njom živio i od nje se razveo, Mi smo je za tebe udali kako se vjernici ne bi

ustručavali više da se žene ženama posinaka svojih kad se oni od njih razvedu - kako Allah odredi, onako treba da bude (33/37).

Vjerovjesniku nije teško da čini ono što mu Allah odredi jer takav je bio Allahov propis i za one koji su prije bili i nestali, - a Allahova zapovijed je odredba konačna - (33/38)

za one koji su Allahove poslanice dostavljali i od Njega strahovali, i koji se nikoga, osim Allaha, nisu bojali. - A dovoljno je to što će se pred Allahom račun polagati! (33/39).

Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik - a Allah sve dobro zna (33/40).

O vjernici, često Allaha spominjite i hvalite (33/41)

i ujutro i naveče Ga veličajte (33/42)

On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo - On je prema vjernicima samilostan - (33/43)

a na Dan kad oni pred Njega stanu, On će ih pozdraviti sa: "Mir vama"!, i On im je pripremio nagradu plemenitu (33/44).

O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka i kao donosioca radosnih vijesti i kao poslanika koji opominje (33/45)

da - po Njegovom naređenju - pozivaš k Allahu, i kao svjetiljku koja sija (33/46).

I obraduj vjernike da će Allah na njih veliku milost prosuti (33/47)

a ne slušaj nevjernike ni licemjere, i na uvrede njihove pažnju ne obraćaj i u Allaha se pouzdaj, Allah je dovoljan kao zaštitnik (33/48).

I ova lekcija govori o uspostavi organizacije muslimanske zajednice na osnovama islamskog shvatanja koje na startu dokida sistem adoptiranja, o kome je bilo riječi na samom početku sure. Allah je htio da ukidanje ove ustanove u praksi povjeri Svome Posaniku (alejhi's-selam) jer je u tom vremenu kod Arapa postojao običaj po kome se rastavljenoj ženi posvojenog sina zabranjuje sve ono što je zabranjeno i rastavljenoj ženi sina po krvnom srodstvu. Rješenje pitanja rastavljene žene posvojenog sina može se riješiti samo kroz neki događaj koji će potvrditi novo gledanje na ovaj problem. Allah je ovaj zadatak povjerio Svome Poslaniku, da njegov teret zajedno sa teretom Objave preuzme na sebe. Vidjet ćemo kasnije iz

stava Vjerovjesnika (alejhi's-selam) u odnosu na ovaj pokus da taj teret zaista niko drugi ne bi mogao ponijeti, niti se suprotstaviti društvu sa ovom novom neobičnom pojavom zbog toga što je njihovo shvatanje adoptiranja bilo duboko ukorijenjeno u običaju. Vidjet ćemo to i u vrlo dugačkom komentaru događaja koji veže ljude za Allaha i pojašnjava njihovu vezu sa Allahom i Poslanikom, kao i ulogu Vjerovjesnika koju ima među njima ... Sve to radi lakšeg podnošenja i prihvatanja ove promjene.

Ranije prije razgovora o ovom događaju potvrđeno je pravilo da sve pripada Allahu i Njegovom Poslaniku da vjernik i vjernica, kada Allah i Njegov Poslanik nešto odrede, nemaju pravo da po svom nahođenju postupaju, što, naravno, opet ukazuje na težinu ovog problema koji nije u skladu sa običajima predislamskih Arapa i njihovom okrutnom tradicijom.

* * *

Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo s pravog puta (33/36).

Predaje govore da je ovaj ajet objavljen zbog Zejnebe binti Džahš (neka je Allah zadovoljan njome) kada je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) htio da razbije naslijeđene klasne razlike u muslimanskoj zajednici kako bi svi u toj zajednici bili izjednačeni kao što su izjednačeni zubi češlja. Nikakve prednosti nema jedan član zajednice nad drugim osim u pobožnosti. Klijenti,[5] oslobođeni robovi, bili su niža klasa od klase gospodara. Jedan od njih bio je i Zejd ibni Haris, klijent Allahova Poslanika (alejhi's-selam) koga je on posinio, a zatim je htio da ostvari punu jednakost u društvu Zejdovom ženidbom sa Zejnebom, pripadnicom plemićkog staleža Benu Hašim i svojom rođakom kako bi porušio klasne razlike počevši od sebe i svoje porodice. Te razlike su bile duboko ukorijenjene u društvu. Njih je praktično mogao da razbije samo Poslanik (alejhi's-selam) koga bi za uzor sebi uzeli ostali članovi muslimanske zajednice kako bi cijeli ljudski rod krenuo ovim putem i prihvatio ove upute.

[5] Ponekad se ova riječ ne odnosi na ovu klasu. Bilo je primjera da je cijelo pleme bilo ***mewla-klijenti*** drugog plemena, odnosno da ga je pomagalo u otkupu i naknadama, a to već ima drugo osim uobičajenog značenja.

Ibni Kesir u svom komentaru Kur'ana kaže: "Rekao je A'ufi od Ibni Abbasa (Allah bio zadovoljan njime) da su riječi Uzvišenog Allaha: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe* (33/36) objavljene kada je Poslanik krenuo da Zejda ibni Harisa oženi sa Zejnebom binti Džahš el-Esedijja (Allah bio zadovoljan njome) i kada joj je saopćio svoju namjeru, ona je rekla da se neće udati za njega. Poslanik je insistirao na tome: "Da, udaj se za njega", a ona je dodala: "Hoću li to i protiv svoje volje učiniti?" I dok su oni o tome razgovarali, Allah je objavio Poslaniku ajet u kome se kaže: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede ...* (33/36). Tada je Zejneba rekla: "Zadovoljna sam da mi on bude muž, o, Božiji poslaniče", a Allahov Poslanik je na to dodao: "Da"! Zejneba je tada rekla: "Ne suprotstavljam se Allahovu Poslaniku (alejhi's-selam). Prihvatam Zejda kao svog muža"!

Ibni Luhej'a prenosi od Ebu Umrea, od Ibni Abbasa (neka je Allah zadovoljan njima) da je rekao: "Kada je Poslanik htio da oženi Zejda ibni Harisa sa Zejnebom, ona je to odbila i rekla : "Ja sam bolja i plemenitija od njega", a bila je vrlo plahovita žena. Tada je objavljen ajet: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica ...* (33/36), do kraja ajeta".

Mudžahid, Katada i Mukatil ibni Hajjan također kažu da je ovaj ajet objavljen zbog Zejnebe binti Džahš kada je Poslanik htio da je uda za Zejda, svog klijenta, ona je to odbila, a nakon toga prihvatila.

Ibni Kesir u svom tefsiru navodi i drugu predaju u kojoj Abdurrahman ibni zajd ibni Eslem Eslem kaže da je ovaj ajet objavljen zbog Ummi Kulsum, kćerke Ukbea ibni Ebi Mu'ajta (Allah bio zadovoljan njime), a bila je prva među ženama koja se iselila iz Mekke, poslije ugovora o nenapadanju na Hudejbijji. Ona je sebe darovala Vjerovjesniku (alejhi's-selam) koji je to prihvatio, a onda je udao za Zejda ibni Harisa (Allah bio zadovoljan njime) (znači, a Allah to bolje zna, nakon njegove rastave sa Zejnebom). Nezadovoljna time, a bio je nezadovoljan i njen brat, ona je rekla: "Htjeli smo Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a oženili njegova roba!" Tada je, kaže, objavljen kur'anski ajet: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica...* (33/36) do kraja ajeta. Sveobuhvatniji od ovoga je ajet u kome stoji: *Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni sami sebi* (33/6). Ovaj ajet, kaže, ima opće značenje, a onaj posebno.

Treća predaja: Imam-i Ahmed prenosi od Abdurrezzaka Ma'mera, a ovaj od Sabita Bennanija, od Enesa ibni Malika (Allah bio zadovoljan njime) da je rekao: Vjerovjesnik (alejhi's-selam) je htio da oženi jednog

oslobođenog roba sa djevojkom iz kruga ensarija. Kada je o tome razgovarao sa njenim ocem, otac je rekao, a i Poslanik se suglasio sa njim, da bi želio da za savjet upita i njenu majku. Otišao je do njene majke i sve joj ispričao, a ona je rekla: Ne, tako mi Boga! Zar Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije našao nikoga drugog osim ovoga klijenta, a mi smo odbili toga i toga? Enes ibni Malik dalje kaže da je djevojka iza zastora čula ovaj razgovor i kada je čovjek krenuo da o tome obavijesti Poslanika, djevojka je rekla: Zar hoćete da se suprotstavite Poslanikovoj naredbi? Ako on to vama želi, onda tako i postupite! Kao da je ona, kaže Enes, bila otvorenija od svojih roditelja koji su to i potvrdili riječima: Istinu si kazala. Njen otac je tada otišao Poslaniku i rekao: Ako si ti zadovoljan da je udamo za oslobođenog roba, onda smo i mi zadovoljni. Poslanik je rekao da je zadovoljan i tako je sklopljen brak izmedu njih... Stanovnici Medine su nakon ovoga bili zaprepašteni. Ovaj klijent je poginuo u jednom sukobu sa politeistima. Nađen je mrtav, a oko njega je bilo dosta ubijenih politeista. Enes ibni Malik kaže da je to bila najbolja i najizdašnija kuća u Medini.

Ove predaje, ako su tačne, vežu ovaj ajet sa ženidbom Zejda i Zejnebe (Allah bio zadovoljan s njima) ili ga povezuju sa sklapanjem braka između Zejda i Umi Kulsum, kćerke Ukbea ibni Ebi Mu'ajta.

Evidentirali smo i treću predaju o klijentu, oslobođenom robu, samo zbog toga što ukazuje na logiku sredine koju islam želi i hoće da razbije. Poslanik je to preuzeo na sebe. On je to praktičnim sunnetom promijenio i islamsku zajednicu postavio na novim logičkim islamskim osnovama i njegovim shvaćanjem vrijednosti na ovoj zemlji, oslobađanjem slobodarskih ideja koje počivaju na islamskom programu, a koji proističe iz njegove velike i prebogate duhovnosti.

Smisao ajeta je u općenitosti teksta, a ne u posebnosti motiva. Moguće je da ajet ima vezu sa dokidanjem ostataka ustanove adoptiranja, oslobađanjem puštenih žena posinaka i događajem koji je u vezi sa sklapanjem braka Allahova Poslanika (alejhi's-selam) sa Zejnebom (neka je Allah zadovoljan njome), nakon njenog puštanja od Zejda. Ovaj događaj izazvao je određene reakcije u to vrijeme. I danas ga neprijatelji islama uzimaju kao oslonac za napad na Allahova Poslanika i oko njega pletu razne bajkovite priče!

Svejedno je da li je povod objave ovoga ajeta to što se nalazi u tim predajama ili je ajet objavljen povodom ženidbe Poslanika (alejhi's-selam) sa Zejnebom, pravilo koje ajet potvrđuje mnogo je općenitije, šire i mnogo dublje u dušama muslimana, njihovom životu i cjelokupnom shvaćanju.

Ovaj faktor među faktorima vjere stabilizirao se u srcima vjernika prve muslimanske zajednice. Oni su ga prihvatili i njime zaogrnuli svoja osjećanja. Ovaj faktor svodi se na to da oni nemaju pravo da po svom nahođenju postupaju. Oni i ono što posjeduju pripada Allahu. On njima upravlja onako kako On hoće. On njima bira ono što On hoće. Oni su samo dio ovog postojanja koje se kreće sukladno općem zakonu. Stvoritelj svega što egzistira i Ravnatelj toga je taj koji ih pokreće sa općim kretanjem svega što egzistira. On im određuje njihovu ulogu u velikoj historiji egzistencija i određuje kretanje na pozornici ove goleme egzistencije. Njima nije dato da biraju ulogu koju igraju jer oni nisu upoznati u cijelosti sa ovom storijom. Njima također nije dato da biraju kretanje koje vole jer ono što oni vole nije u skladu sa ulogom koja im je dodijeljena. Oni na kraju nisu posjednici storije ni pozornice na kojoj se kreću. Oni samo služe i zato će dobiti nagradu. Ništa im neće biti oduzeto, niti dodato!

Kada su ovo spoznali, oni su se potpuno predali Allahu, predali su sve tako da više ništa ne posjeduju. Tada su došli u potpuni sklad sa prirodom kosmosa, uskladili su svoje kretanje sa njegovim općim kretanjem, kreću se svojom putanjom kao što se kreću zvijezde i planete svojom. Ne pokušavaju da iz te putanje izađu niti da je ubrzaju ili uspore u njenom skladnom kretanju sa kretanjem cijele egzistencije.

Tada su u dušama bili zadovoljni onim što im je predodređeno od Allaha zbog unutrašnjeg, povezujućeg osjećaja da Allahovo određenje slobodno raspolaže svim stvarima, pojedincima, događajima, situacijama. Taj Allahov kader su prihvatili čvrstom i pouzdanom spoznajom.

Malo po malo nisu se čudili kada ih pogodi Allahovo određenje niti su tugovali kada se liječi strpljivošću ili kada se bol liječi strpljenjem, nego su to prihvatali kao onaj koji to očekuje, kao nešto očekivano, nešto što je poznato, uobičajeno u njegovoj svijesti, osjećaju i savjesti te ga to ne uzbuđuje, ne čudi i ne potresa!

Otuda oni nisu požurivali kretanje nebeskih tijela da bi završili ono što su naumili da završe, niti su tražili da se događaji uspore jer imaju neku želju koju hoće da što brže realiziraju, pa makar ta želja bila pobjeda i učvršćenje poziva u islam! Išli su svojim putem sa Allahovom sudbinom sa kojom skončavaju tamo gdje skončavaju zadovoljni, mirno i smireno ulažući sebe, trud i kapital bez žurbe, skučenosti, sujete, tuge i žalosti sa čvrstim ubjeđenjem da čine ono što im je Allah predodredio da čine, da će biti ono što Allah hoće da bude i da je sve uvjetovano Njegovim vremenom i zacrtanim Njegovim rokom.

To je apsolutna predanost Allahovoj moći koja ih vodi i raspolaže njihovim kretanjem, a oni u tome nalaze mir, osjećaju sigurnost i izvjesnost, kreću se sa sudbinom jednostavno, lahko i nježno.

Međutim, oni i pored toga rade koliko mogu, daju od sebe sve što imaju, ne gube vrijeme, ulažu krajnji napor, koriste razna sredstva i ne opterećuju se onim što ne mogu da podnesu uz to i ne pokušavaju da izađu iz kruga ljudske prirode i njenih osobina, iz kruga slabosti i snage, ne prizivaju ništa drugo osim onoga što posjeduju, ne vole da budu hvaljeni za ono što nisu učinili, niti da govore ono što ne rade.

Ova ravnoteža između apsolutne predanosti Allahovom predodređenju i marljivom radu sa svim snagama koje čovjek posjeduje.... ova ravnoteža je odlika koja je opečatila i izdvojila prvu muslimansku zajednicu i učinila je dostojnom da ponese emanet ove velike vjere pod čijim teretom bi se i planine povijale.

Učvršćivanje ovog prvog faktora u dubinama svijesti i savjesti jamčio je toj prvoj muslimanskoj skupni realiziranje svega toga što je realizirala u svome i životu ljudskog društva. On je usaglasio njene korake i njeno kretanje sa kretanjem nebeskih tijela, sa kretanjem vremena bez sudaranja koje bi to spriječilo ili zadržalo. On je blagoslovio taj trud koji je na kraju dao te velike i mnoge plodove u vrlo kratkom vremenu.

Ta promjena u njima usklađivanjem snaga kretanja sa kretanjem egzistencije shodno Allahovom predodređenju koji raspolaže svime što egzistira... ta promjena u tim dušama je nadnaravna promjena koju čovjek kao takav nije u stanju da realizira, nego samo direktnom intervencijom Allaha koji je stvorio nebesa i Zemlju, zvijezde i druga nebeska tijela i koji je uskladio ova kretanja i korake tim posebnim Božanskim skladom.

Na ovu činjenicu ukazuju brojni kur'anski ajeti... u kojima Uzvišeni Allah kaže: *Ti, doista, ne možeš uputiti na pravi put onoga koga ti želiš da uputiš, - Allah ukazuje na Pravi Put onome kome On hoće (28/56),* ili ajet u kome stoji: *Ti nisi dužan da ih na Pravi Put izvedeš, Allah izvodi na Pravi Put onoga koga On hoće (2/272),* ili Riječi Uzvišenog Allaha u kojima On kaže: *Pravo uputstvo je jedino Allahovo uputstvo! (3/73).* To je uputstvo u njegovom istinskom i najširem značenju, uputa čovjeka na mjesto koje mu pripada u ovoj velikoj egzistenciji i usklađivanju njegovog kretanja sa kretanjem ove egzistencije.

Trud će dati pune plodove samo kada se srce uskladi sa Allahovom uputom u njenom punom značenju, kada kretanje jedinke bude usklađeno

sa kretanjem egzistencije i kada se svijest i savjest potpuno pokore Allahovoj odredbi prema kojoj se svaka egzistencija odvija.

Odavde proizlazi da je tekst Kur'ana: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe* (33/36) obuhvatniji, širi i dalekosežniji od bilo kojeg posebnog povoda zbog koga je ovaj ajet objavljen. On potvrđuje temeljno pravilo u islamskom programu!

Nakon ovoga tekst kazuje o događaju koji se odnosi na ženidbu Vjerovjesnika (alejhi's-selam) sa Zejnebom binti Džahš, kao i o propisima i uputama koje su ovome prethodile i koje su ga slijedile:

A kad ti reče onome kome je Allah milost darovao, a kome si i ti dobro učinio: "Zadrži ženu svoju i boj se Allaha!" - u sebi si skrivao ono što će Allah objelodaniti i ljudi si se bojao, a preče je da se Allaha bojiš. I pošto je Zejd s njom živio i od nje se razveo, Mi smo je za tebe udali kako se vjernici ne bi ustručavali više da se žene ženama posinaka svojih kad se oni od njih razvedu - kako Allah odredi, onako treba da bude (33/37).

Vjerovjesniku nije teško da čini ono što mu Allah odredi jer takav je bio Allahov propis i za one koji su prije bili i nestali, - a Allahova zapovijed je odredba konačna - (33/38)

za one koji su Allahove poslanice dostavljali i od Njega strahovali, i koji se nikoga, osim Allaha, nisu bojali. - A dovoljno je to što će se pred Allahom račun polagati! (33/39).

Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik - a Allah sve dobro zna (33/40).

U prvom dijelu sure dokinut je običaj posinovljenja, vraćanja posinaka njihovim očevima i uspostavljanje porodičnih veza na njihovim prirodnim osnovama: *Allah nije posinke vaše sinovima vašim učinio. To su samo vaše riječi, iz vaših usta, a Allah istinu govori i na pravi put izvodi* (33/4).

Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štićenici su vaši. Nije

grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite; a Allah prašta i samilostan je (33/5).

Medutim, sistem posinovljenja ostavio je realne tragove u životu arapske zajednice. Ovu realnost u životu zajednice nije bilo lahko dokinuti kao što je to bilo u dokidanju samog posinovljenja. Društveni običaji ostavljaju dublje tragove u dušama pa je otuda bio potreban kontra slučaj da se to dokine. Bilo je potrebno da se ovaj slučaj u prvo vrijeme dočeka sa negodovanjem, jakog dojma na sve.

Ranije je kazano da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) oženio Zejda ibni Harisa, svoga posinka, a zvao se Zejd sin Muhammedov, kasnije nazvan po svome ocu Harisu, sa Zejnebom kćerkom Džahšovom, tetičnom Allahova Poslanika (alejhi's-selam), kako bi ovom ženidbom razbio naslijedene klasne razlike, realizirao značenje Allahovih uzvišenih riječi: *Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji (49/13)* i potvrdio ovu novu islamsku vrijednost, realnim, praktičnim činom.

Zatim je Allah htio da Njegov Poslanik ponese sa ostalim teretom Objave koji nosi i dokidanje ostataka sistema posinovljavanja. On je u tu svrhu sklopio brak sa puštenom ženom svoga posinka Zejda ibni Harisa i praktično sa ovim suočio društvo koje nije mogao da suoči niko drugi bez obzira na dokidanje samog običaja posinovljenja.

Allah je nadahnuo Poslanika (alejhi's-selam) da će Zejd pustiti svoju ženu, Zejnebu, i da će se on s njom oženiti porad mudrosti koju je Allah odredio. Odnosi izmedu Zejda i Zejnebe bili su poremećeni i oni su ukazivali da njihov zajednički, bračni život neće dugo trajati.

Zejd bi ponekad znao da dode Poslaniku (alejhi's-selam) i da mu se požali na život sa Zejnebom koji je bio nesnošljiv i nemoguć da se nastavi. Poslanik je (alejhi's-selam) bez obzira na njegovu hrabrost u suočavanju svoga naroda sa vjerom bez zamuckivanja i straha osjećao težinu toga čime je bio nadahnut u pitanju Zejnebe. Često se dvoumio da se suoči sa svojim narodom u rušenju ovog duboko ukorijenjenog običaja. Znao je da kaže Zejdu: (Koga je Allah počastio islamom i približio svome Poslaniku koji ga je neobično volio i koji je u njegovom srcu bio iznad svih drugih bez izuzetka. On ga je oslobodio, odgajao i volio): *Zadrži ženu svoju i boj se Allaha (33/37).* Poslanik je odgadao i oklijevao da ovo saopći svome narodu i da ga sa ovim suoči, kao što Allah kaže u ajetu: *U sebi si skrivao ono što će Allah objelodaniti i ljudi si se bojao, a preče je da se Allaha bojiš (33/37).* Ovo što je Poslanik (alejhi's-selam) u sebi skrivao znao je da će to Allah objelodaniti, a to je ono čime ga je Allah nadahno da će to učiniti. Medutim,

to nije bilo tako jasno i otvoreno, a da je tako bilo, Poslanik se ne bi dvoumio niti bi oklijevao da to učini, nego bi javno u njegovo vrijeme to objelodanio bez obzira na posljedice koje bi nastale nakon toga objelodanjivanja. Poslanik se, međutim, našao pred nadahnućem i strahovanjem u suočavanju sebe i svoga naroda sa ovim sve dok mu Allah to nije odobrio. Zejd je na kraju pustio svoju ženu ne razmišljajući ni on ni njegova žena šta će se poslije toga desiti, jer su vladajući običaji smatrali Zejnebu puštenom ženom sina Muhammedova koja nije bila dozvoljena njemu čak i poslije samog dokidanja običaja posinovljenja. Kur'an još nije bio objavio propis koji je dozvoljavao ženidbu sa posinovljenim puštenicama, nego je kasniji događaj ženidbe Vjerovjesnika sa njom potvrdio ovo pravilo, nakon što je ova odluka primljena sa čuđenjem, nevjericom i negodovanjem.

U ovome se nalazi ono što ruši sve predaje koje govore o ovom događaju, a kojih se tvrdoglavo drže neprijatelji islama sada a i ranije i oko kojih ispredaju bajkovite priče, laži i klevete.

Cijela stvar je bila onakva kakvom je Allah u Kur'anu opisuje: *I pošto je Zejd s njom živio i od nje se razveo, Mi smo je za tebe udali kako se vjernici ne bi ustručavali više da se žene ženama posinaka svojih kad se oni od njih razvedu* (33/37). Ovo je bio samo jedan težak danak Objave koji je Poslanik morao da ponese i da sa njim suoči društvo koje ga teško prihvata i prema njemu osjeća odvratnost. Išlo se dotle da se Poslanik jedno vrijeme dvoumio u suočavanju društva sa ovim propisom, dok se s druge strane nije nimalo dvoumio kada je ovo društvo suočavao sa ideologijom monoteizma, kuđenjem njihovih božanstava i saučesnika govoreći da su njihovi očevi i djedovi bili u zabludi.

Kako Allah odredi, onako treba da bude (33/37). To je neizbježno. To je neotklonjivo. Činjenica koja se ne može zaobići niti izbjeći.

Njegova ženidba (alejhi's-selam) sa Zejnebom (neka je Allah zadovoljan njome) bila je poslije isteka zakonskog, šerjatskog roka u kome se žena ne može preudati nakon smrti muža ili poslije razvoda od njega. Poslanik je poslao Zejda, njenog bivšeg muža, a sebi najdražeg Allahovog stvorenja, da Zejnebu isprosi i zaruči.

Od Enesa (Allah bio njime zadovoljan) prenosi se da je rekao: "Kada je Zejnebi istekao zakonski šeriatski rok nakon rastave sa Zejdom, Poslanik je (alejhi's-selam) rekao Zejdu ibni Harisu: "Idi i zaprosi je meni". Zejd je otišao i našao Zejnebu kako priprema tijesto. Rekao je: "Kada sam je vidio, moje grudi su se povećale tako da nisam bio u stanju da je

pogledam i kažem: Allahov Poslanik (alejhi's-selam) želi da te zaprosi. Okrenuo sam joj leđa i malo se povukao, a onda rekao: "O, Zejneba, donosim ti radosnu vijest. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) me poslao da te zaprosim!" Odgovorila je da ne može oponirati naredbi Uzvišenog Allaha, a onda je ustala i otišla u džamiju. Tada su objavljeni ajeti koji o ovome govore. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je došao i ušao kod nje bez dozvole."[6]

Buhari bilježi od Enesa ibni Malika da je rekao: "Zejneba binti Džahš (Allah bio zadovoljan njome) sebe je smatrala slavnijom od drugih žena Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Običavala je da kaže da su njih za Poslanika udale njihove porodice, a da je nju udao Allah, Uzvišen iznad sedam nebesa."

Ova udaja nije prošla lahko. Islamsko društvo bilo je iznenađeno ovom udajom. Munafici su počeli da pričaju da je Muhammed oženio suprugu svoga sina!

Međutim, pošto ovo pitanje potvrđuje novi princip, Kur'an ide dalje i potvrduje ga. On od njega odstranjuje ono što ga čini čudnovatim i vraća ga njegovim jednostavnim i historijski logičkim osnovama:

Vjerovjesniku nije teško da čini ono što mu Allah odredi (33/38).

Allah je odredio da se Vjerovjesnik oženi sa Zejnebom i da dokine arapski običaj o zabrani ženidbe sa razvedenim ženama posinaka. Tu nema prigovora. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) u ovome nije izuzetak u odnosu na druge poslanike.

Takav je bio Allahov propis i za one koji su prije bili i nestali (33/38).

To je Allahova odredba koja je u skladu sa Njegovim nepromjenljivim zakonom i koja se ne veže za realno stanje niti za neprirodne običaje i shvaćanja koja ne počivaju na osnovama.

Allahova zapovijed je odredba konačna (33/38).

Allah je djelotvoran i efikasan. Ništa i niko Mu na putu ne može stati. On je onaj koji procjenjuje i prosuđuje mudrošću, znanjem i mjerenjem gledajući u svemu tome cilj koji On hoće. On zna šta je neophodno, u kolikoj mjeri, vremenu i mjestu. Allah je naredio Svome Poslaniku da

---

[6] Hadis bilježi Imam-i Ahmed, Muslim i Nesai lancem prenosilaca od Sulejmana ibni Mugirea.

dokine taj običaj i praktično poništi sve njegove ostatke i da on lično svojim primjerom dokine taj prošli realitet. Allahovo naređenje se mora realizirati.

Takav je bio Allahov propis i za one poslanike koji su bili i nestali:

Za one koji su Allahove poslanice dostavljali i od Njega strahovali, i koji se nikoga, osim Allaha, nisu bojali (33/39).

Oni nisu vodili računa šta će reći drugi u pitanju onoga čime ih je Allah zadužio. Samo su se bojali Allaha koji ih je poslao da dostave poslanicu, da rade i izvrše naredenje.

A dovoljno je to što će se pred Allahom račun polagati! (33/39).

On Jedini će to obračunavati, a ne ljudi. Njemu se račun polaže i nikome drugom.

Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi (33/40). Zejneba nije žena njegova sina. Zejd nije Muhammedov sin. On je sin Harisov. Tu nema prigovora tebi kada se stvar pogleda istinski i realno.

Veza izmedu Muhammeda (alejhi's-selam) i svih muslimana, a među njima je i Zejd ibni Haris, veza je Vjerovjesnika sa svojim narodom. On nije otac nikome od njih:

Nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik (33/40).

On propisuje ono što će dovijeka trajati, propis po kome će čovječanstvo postupati sukladno posljednjoj nebeskoj Objavi na Zemlji u kojoj poslije neće biti nikakvih promjena i preinaka.

A Allah sve dobro zna (33/40).

On zna šta je u interesu ovog čovječanstva i šta ga može popraviti. On je odredio Vjerovjesniku to što je odredio. Izabrao mu je to što je izabrao da ljudima dozvoli da se mogu oženiti sa ženama svojih posinaka nakon njihovog razvoda. Allah je ovo odredio sukladno Svome znanju svih stvari i sukladno Svojoj spoznaji onoga što je bolje i prikladnije u vjerozakonu i zakonu, sukladno Svojoj milosti i Svome izboru onoga što je bolje za pravovjerne.

Kur'an nastavlja da povezuje srca vjernika sa ovim posljednjim značenjem i da ih veže za Allaha koji je naredio Svome Poslaniku to što je naredio i što je izabrao muslimanskoj zajednici to što je izabrao, čime im želi dobro i izbavljenje iz tmina na svjetlo:

O vjernici, često Allaha spominjite i hvalite (33/41)

i ujutro i naveče Ga veličajte (33/42)

On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo - On je prema vjernicima samilostan - (33/43)

a na Dan kad oni pred Njega stanu, On će ih pozdraviti sa: "Mir vama"!, i On im je pripremio nagradu plemenitu (33/44).

Spominjanje Allaha je ustvari spajanje srca sa Allahom i zauzetosti Njegovom kontrolom. Nije to samo fizičko pokretanje jezika. Obavljanje namaza je spominjanje Allaha. Postoje čak i neki hadisi koji svode spominjanje samo na namaz.

Ebu Dāvūd, Nesai i Ibni Madže prenose hadis od A'meša, od Egarra Ebu Muslima, od Ebu Se'ida Hudrija, od Ebu Hurejrea da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao: "Kada čovjek noću probudi svoju ženu i kada obave dva rekjata namaza, te noći bit će od onih koji mnogo Allaha spominju".

Sjećanje na Allaha je ipak obuhvatnije od namaza. Ono obuhvata svaku formu u kojoj se čovjek prisjeća Allaha i u kojoj spaja svoje srce sa Allahom svejedno bilo to glasno jezikom izgovoreno ili ne. Cilj je nadahnuto pokretačko spajanje u svakom slučaju.

Srce će i dalje biti prazno, nemarno i neodlučno sve dok se ne spoji sa Allahom, dok Ga ne počne spominjati i ne zavoli Ga. Tada će biti puno, plemenito i velikodušno, ono koje poznaje svoj put i svoj program, odakle i kuda da pravi iskorake!

Odavde Kur'an a i hadis mnogo potiču na spominjanje Allaha. Kur'an veže ovaj zikr za određeno vrijeme i stanja kroz koja prolazi čovjek kako bi to vrijeme i ta stanja podsjećala čovjeka na zikr i spajanje sa Gospodarom kako Ga srce ne bi zaboravilo i nehajno prema Njemu bilo:

I ujutro i naveče Ga veličajte (33/42).

Ujutro i navečer posebno se bude srca i spajaju sa Allahom, Onim koji sve mijenja, a On je nepromjenljiv, trajan i neprolazan. Sve drugo osim Njega je prolazno i dokučivo promjenama.

Pored naredbe da se Allaha sjećamo i da Ga veličamo, tu je i obavještenje srca o Allahovoj milosti i Njegovoj zaštiti i blagonaklonosti:

On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo - On je prema vjernicima samilostan - *(33/43)*

Uzvišen je Allah, neka je Njegova blagodat sveobuhvatna. Neka je Njegova dobrota je velika, a neka je milost udvostručena. On podsjeća ove slabe, siromašne i prolazne robove koji nemaju ni snage ni moći, a ni trajanja niti opstanka, On ih podsjeća, brine se o njima, blagosilja ih On, a i Njegovi meleki, podsjeća ih dobrim u višim sferama, na nebeskom skupu i sve što egzistira prihvata to podsjećanje, kao što je Poslanik u jednom hadisu rekao: "Uzvišeni Allah kaže: Ko Mene spomene u sebi i Ja njega spomenem u sebi, a ko Mene spomene u skupu, i Ja njega spomenem u skupu koji je bolji od njegovog skupa".[7]

Ta, to je veličina koju razum nije u stanju da shvati. On zna da je ova Zemlja i ono što se na njoj nalazi, a to su male i sićušne čestice u odnosu na taj veliki Kosmos, a Kosmos i ono što je u njemu i na njemu je samo dio Allahova posjeda kome je rekao: Budi! - i on bi!

On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo *(33/43)*.

Allahova svjetlost je jedna, spojena je i sveobuhvatna. Sve drugo su tmine, mnogobrojne i različite. Oni koji izadu iz Allahove svjetlosti živjet će u tmini ili tminama. Njih samo Allahova svjetlost može izbaviti iz tmine, Allahova svjetlost koja zrači njihova srca, ispunjava njihove duše i upućuje ih na njihovu prirodu, a to je priroda ove egzistencije. Milost Allahova, blagoslov meleka i njihova molitva za njih može ih izbaviti iz tmina i privesti svjetlosti kada se njihova srca otvore za iman: *On je prema vjernicima samilostan* *(33/43)*.

To je što se tiče njihovog stanja na ovom svijetu, radnom svijetu, a što se tiče njihovog stanja na drugom svijetu, svijetu nagrade, Allahova dobrota ih neće napustiti, a ni Njegova milost. Oni će na drugom svijetu imati lijepu nagradu, dobar prijem, i bit će poštovani:

a na Dan kad oni pred Njega stanu, On će ih pozdraviti sa: "Mir vama"!, i On im je pripremio nagradu plemenitu *(33/44)*.

---

[7] Hadis bilježi Buhari.

Mir od svakog straha, od svakog umora, svakog napornog rada. Mir koji će primiti od Allaha posredstvom meleka koji će ulaziti na sva vrata donoseći im nebeske pozdrave. Ovo, uz plemenitu nagradu koja im je pripremljena. O, kakva počast!

Ovo je njihov Gospodar koji im propisuje i bira. Ima li ikoga ko bi mogao da prema ovome izboru osjeća odvratnost?!

* * *

Što se tiče Vjerovjesnika koji im je dostavio ono što im je Allah odabrao i koji svojim praktičnim sunnetom realizira ono što je Allah odabrao i propisao svojim robovima, kontekst se također okreće i pojašnjava njegovu zadaću i dobrotu prema vjernicima na ovom mjestu:

O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka i kao donosioca radosnih vijesti i kao poslanika koji opominje (33/45)

da - po Njegovom naređenju - pozivaš k Allahu, i kao svjetiljku koja sija (33/46).

I obraduj vjernike da će Allah na njih veliku milost prosuti (33/47)

a ne slušaj nevjernike ni licemjere, i na uvrede njihove pažnju ne obraćaj i u Allaha se pouzdaj, Allah je dovoljan kao zaštitnik (33/48).

Zadatak Vjerovjesnika (alejhi's-selam) jeste da bude "svjedok" protiv njih, pa neka rade ono što će ovo svjedočenje uljepšati koje će biti istinito i koje neće biti podložno promjenama. Njegov zadatak je i da bude "donosilac radosnih vijesti" koje čekaju one koji rade, a one se svode na milost, oprost, dobrotu i plemenitost. Zadatak Vjerovjesnika je i da "opominje" nemarne koji griješe, a koje očekuje kazna - da ne bi bili neočekivano kažnjeni i bez opomene. Njegov zadatak je i da "poziva Allahu", a ne dunjaluku, slavi, nacionalnoj moći, predislamskoj netrpeljivosti i pretjeranoj ljubavi prema svemu svojem, da ne poziva bogatstvu, vlasti, nego da poziva Allahu putem koji vodi Njemu *po Njegovom naređenju* (33/46) ne predlažući, ne izmišljajući i ne govoreći ništa od sebe. To je Allahovo naređenje njemu i Njegova zapovijed koja se ne smije prekoračiti. *I kao svjetiljku koja sija* (33/46)... koja razgoni tminu, otkriva ono što je sumnjivo i osvjetljava put tihim svjetlom, svjetlom koje upućuje kao što svjetiljka sija u tminama.

Ovakav je bio Allahov Poslanik (alejhi's-selam), kao i svjetlost sa kojom je došao. Došao je sa jasnim shvaćanjem za ovu egzistenciju i za povezivanje egzistencije sa Stvoriteljem. Došao je zbog mjesta ljudskog stvorenja u odnosu na egzistenciju i svoga Stvoritelja, zbog vrijednosti na kojima počiva cijela egzistencija a i egzistencija čovjeka u njoj, zbog nastanka i prestanka, cilja i puta i načina sa odlučujućom posljednjom riječju u kojoj nema sumnje i nejasnoće, sa stilom kojim se direktno obraća ljudskoj prirodi i stiže joj najkraćim putem kroz najšira vrata, najdublje prolaze i tjesnace!

Ponavlja i detaljno obrazlaže pitanja donošenja radosne vijesti vjernicima u zadatku koji je naložen Poslaniku: *I obraduj vjernike da će Allah na njih veliku milost prosuti* (33/47) - nakon što je to uopćeno kazano u riječima Allaha: *O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka i kao donosioca radosnih vijesti i kao poslanika koji opominje* (33/45). To je povećanje u obrazlaganju Allahove dobrote i Njegove milosti prema vjernicima, koju je preko svoga Vjerovjesnika propisao što ih vodi sreći i velikoj milosti.

Obraćanje Vjerovjesniku (alejhi's-selam) završava riječima da ne sluša nevjernike i licemjere i da ne obraća pažnju na njihove uvrede njemu i vjernicima, da se pouzda u Allaha - jer ga Allah jedino može pomoći i On je njima jedini zaštitnik:

a ne slušaj nevjernike ni licemjere, i na uvrede njihove pažnju ne obraćaj i u Allaha se pouzdaj, Allah je dovoljan kao zaštitnik (33/48).

Ovo obraćanje nalazi se i na početku sure prije nego se počelo sa iznošenjem vjerskih propisa i usmjeravanja, zatim uređenja novog društvenog sistema saopćavajući Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da ne obraća pažnju na uvrede nevjernika i licemjera, da se na njih ne oslanja, da se njihove snage ne plaši, jer je Allah jedini na koga se treba osloniti: *Allah je dovoljan kao zaštitnik* (33/48).

Ovako i na ovaj način se pruža predgovor i pogovor na događaje o Zejnebi i Zejdu i dozvolom ženidbe sa razvedenim ženama posinaka. Realnost koju je Poslanik zaduženjem mijenjao ukazuje na njegove poteškoće ove promjene i potrebu da se ljudi čvrsto drže Allaha i Njegovog

objašnjenja, potrebu da se vežu za Allaha i osjećaj Njegovog usmjerenja, milosti i brige kako bi tu promjenu i zapovijed prihvatili sa zadovoljstvom.

« يا أيها الذين آمنوا إذا نكحتم المؤمنات، ثم طلقتموهن من قبل أن تمسوهن، فما لكم عليهن من عدة تعتدونها، فمتعوهن وسرحوهن سراحا جميلا .

« يا أيها النبي إنا أحللنا لك أزواجك اللاتي آتيت أجورهن، وما ملكت يمينك مما أفاء الله عليك، وبنات عمك، وبنات عماتك، وبنات خالك، وبنات خالاتك اللاتي هاجرن معك، وامرأة مؤمنة، إن وهبت نفسها للنبي، إن أراد النبي أن يستنكحها، خالصة لك من دون المؤمنين. قد علمنا ما فرضنا عليهم في أزواجهم، وما ملكت أيمانهم، لكي لا يكون عليك حرج، وكان الله غفورا رحيما * ترجي من تشاء منهن وتؤوي إليك من تشاء، ومن ابتغيت ممن عزلت فلا جناح عليك. ذلك أدنى أن تقر أعينهن ولا يحزن ويرضين بما آتيتهن كلهن، والله يعلم ما في قلوبكم، وكان الله عليما حليما * لا يحل لك النساء من بعد، ولا أن تبدل بهن من أزواج، ولو أعجبك حسنهن إلا ما ملكت يمينك، وكان الله على كل شيء رقيبا .

« يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوت النبي إلا أن يؤذن لكم إلى طعام؛ غير ناظرين إناه، ولكن إذا دعيتم فادخلوا، فإذا طعمتم فانتشروا؛ ولا مستأنسين لحديث . إن ذلكم كان يؤذي النبي فيستحيي منكم والله لا يستحيي من الحق؛ وإذا سألتموهن متاعا فاسألوهن من وراء حجاب . ذلكم أطهر لقلوبكم وقلوبهن، وما كان لكم أن تؤذوا رسول الله، ولا أن تنكحوا أزواجه من بعده أبدا، إن ذلكم كان عند الله عظيما * إن تبدوا شيئا أو تخفوه فإن الله كان بكل شيء عليما * لا جناح عليهن في آبائهن، ولا أبنائهن، ولا إخوانهن، ولا أبناء إخوانهن،

وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ ، وَلَا نِسَائِهِنَّ ، وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ ؛ وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا .

« إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا * إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا * وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا .

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ : يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ . ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ، وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا * لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ ، وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ، وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ ، لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ، ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا * مَلْعُونِينَ ، أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا * سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ، وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا » .

O vjernici, kad se vjernicama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne da čekaju odredeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite (33/49).

O Vjerovjesniče, Mi smo ti dozvolili da budu žene tvoje one kojima si dao vjenčane darove njihove, i one u vlasti tvojoj koje ti je Allah dao iz plijena, i kćeri amidža tvojih, i kćeri tetaka tvojih po ocu, i kćeri daidža tvojih, i kćeri tetaka tvojih po materi koje su se s tobom iselile, i samo tebi, a ne ostalim vjernicima - ženu-vjernicu koja sebe pokloni Vjerovjesniku, ako Vjerovjesnik hoće da se njome oženi - da ti ne bi bilo teško. Mi znamo šta smo propisali vjernicima kada je riječ o ženama njihovim i o onima koje su u vlasništvu njihovu. - A Allah prašta i samilostan je (33/50).

Možeš zanemariti one medu njima koje hoćeš i možeš pozvati sebi onu koju hoćeš, a možeš zatražiti onu koju si udaljio, ni jedno od toga nije tvoj grijeh. Najlakše će tako one radosne biti i neće se žalostiti i tako će sve onim što im ti daješ zadovoljne biti - a Allah zna šta je u srcima vašim; Allah zna sve i blag je (33/51).

Odsada ti nisu dopuštene druge žene, ni da umjesto njih neku drugu uzmeš, makar te i zadivila ljepota njihova, osim onih koje postanu robinje tvoje. - A Allah na sve motri (33/52).

O vjernici, ne ulazite u sobe Vjerovjesnikove, osim ako vam se dopusti radi jela, ali ne da čekate dok se ono zgotovi; tek kad budete pozvani, onda uđite, i pošto jedete, raziđite se ne upuštajući se jedni s drugima u razgovor. To smeta Vjerovjesniku, a on se stidi da vam to rekne, a Allah se ne stidi istine. A ako od njih nešto tražite, tražite to od njih iza zastora. To je čistije i za vaša i za njihova srca. Vama nije dopušteno da Allahova Poslanika uznemirujete niti da se ženama njegovim poslije smrti njegove ikada oženite. To bi, uistinu, kod Allaha, bio velik grijeh! (33/53).

Iznosili vi o tome šta u javnost ili to u sebi krili, pa, Allah sve zna (33/54).

Njima nije grijeh da budu otkrivene pred očevima svojim, i sinovima svojim, i braćom svojom, i sinovima braće svoje, i sinovima sestara svojih, i ženama vjernicama, i pred onima koje su u vlasništvu njihovu. I Allaha se bojte, jer Allahu, doista, nije skriveno ništa (33/55).

Allah i meleki Njegovi blagosilju Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu pozdrav! (33/56).

One koji Allaha i Poslanika Njegova budu vrijeđali Allah će i na ovom i na onom svijetu prokleti, i sramnu im patnju pripremiti (33/57).

A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovare na sebe klevetu i pravi grijeh (33/58).

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerima svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se. Tako će se najlakše prepoznati pa neće napastvovane biti. A Allah prašta i samilostan je (33/59).

Ako se licemjeri i oni čija su srca bolesna i oni koji po Medini šire laži - ne okane, Mi ćemo ti vlast nad njima prepustiti i oni će samo kratko vrijeme kao susjedi tvoji u njoj ostati - (33/60)

prokleti neka su! Gdje god se nađu, neka budu uhvaćeni i ubijeni (33/61)

prema Allahovu zakonu koji je vrijedio za one koji su bili i nestali! A ti nećeš u Allahovu zakonu izmjene naći (33/62).

Ovaj dio sure sadrži opće šeriatske propise koji se odnose na uređenje porodice. To su propisi vezani za raspuštenice prije preudaje.

Nakon ovoga dolaze posebni propisi koji se odnose na uređenje Vjerovjesnikovog (alejhi's-selam) života, njegovog supružničkog života sa svojim suprugama, njihov odnos sa drugim svijetom, odnos muslimana sa Poslanikovom porodicom, ukazivanje časti Poslaniku i njegovoj obitelji od strane Allaha, Njegovih meleka i nebeskog skupa... Tekst završava općim propisom u kome učestvuju Vjerovjesnikove žene, kćeri i žene vjernice. Naređeno im je da spuste haljine svoje niza se kod izlaska radi obavljanja nekih potreba kako bi se razlikovale i najlakše prepoznale pa ne bi bile, od strane licemjera i onih čija su srca bolesna, napastvovane. Tekst završava prijetnjama upućenim licemjerima i onima čija su srca bolesna da će biti udaljeni iz Medine - ako ne prestanu sa vrijeđanjem vjernica i širenjem fesada.

Ovi propisi i ova usmjeravanja samo su dio obnove uređenja muslimanske zajednice na osnovama islamskog shvaćanja. Što se tiče Poslanikovog ličnog života, Allah je htio da život ove obitelji učini otvorenom i izloženom stranicom za buduća pokoljenja pa ju je vječno postojeći Kur'an, učen u svakom vremenu i na svakom mjestu uključio. U isto vrijeme ovo je znak počasti (Subhanehu) iskazan ovoj obitelji koji preuzima brigu o njoj i stavlja je na uvid cijelom čovječanstvu u svojoj vječnoj Knjizi, Kur'anu za sva vremena.

* * *

O vjernici, kad se vjernicama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne da čekaju odredeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite (33/49).

U suri El-Beqare ranije je objašnjen propis koji se odnosi na ženu raspušteницу prije stupanja u brak riječima Uzvišenog Allaha:

Nije vaš grijeh ako žene pustite prije nego što u odnos s njima stupite, ili prije nego što im vjenčani dar odredite. I velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim: imućan prema svome stanju, a siromah prema svom; to je dužnost za one koji žele da dobro djelo učine. A ako ih pustite prije nego što ste u odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili, osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka; a ako se odreknete, to je bliže čestitosti. I ne zaboravite da jedni prema drugima velikodušni budete, ta Allah zaista vidi šta vi radite (2/236-237).

Žena koju ste pustili prije nego što ste u odnos s njom stupili, a već ste joj odredili vjenčani dar (mehr), ona će zadržati polovinu od onoga što ste joj odredili, a ako joj nije određen vjenčani dar (mehr), u tom slučaju ona ima pravo na vjenčani dar. Razvedeni muž je dužan da je daruje onoliko koliko može. U ajetu sure El-Aḥzāb dodato je objašnjenje propisa koji se odnosi na iddet raspuštenice, a taj propis nije spomenut u ajetima iz sure El-Beqare. Ajet potvrđuje da ona nije dužna da čeka iddet, jer nije stupila u bračni odnos. Iddetu se pribjegava samo da bi se provjerila trudnoća, odnosno da bi se utvrdilo da je maternica prazna od tragova ranijeg braka kako ne bi došlo do zbrke u porijeklu djeteta, odnosno da se čovjeku pripiše ono što nije njegovo ili da mu se oduzme ono što je njegovo u maternici raspuštenice. Ako je raspuštenica razvedena prije stupanja u intimne odnose, onda je maternica čista od ploda i tu nema ʻiddeta, niti ima iščekivanja: *one nisu dužne da čekaju određeno vrijeme koje ćete vi brojati* (33/49)... *već ih darujte* (33/49); ako je određen vjenčani dar (mehr), onda će ona zadržati polovinu mehra, a ako nije, onda je darujte prema svome materijalnom stanju *i lijepo ih otpremite* (33/49) bez vrijeđanja i grubog postupanja, bez dovođenja ikoga u nepriliku ili želje da se neko spriječi u zasnivanju drugog, novog života.

Ovo je opći propis u kontekstu ove sure koji obuhvata i reguliše život muslimanske zajednice.

Nakon ovoga Allah pojašnjava svome Poslaniku (alejhi's-selam) žene koje su mu dozvoljene, uz ovo Allah mu pojašnjava i osobenost njegove obitelji nakon objave ajeta iz sure En-Nisa u kojima se dozvoljavaju samo četiri žene: *Ženite se sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri* (4/3).

Poslanik je tada imao devet žena. Sa svakom od njih oženio se zbog posebnog njihova svojstva. Aiša i Hafsa su bile kćerke njegovih drugova, ashaba Ebu Bekra i Omera. Umi Habiba, kćerka Ebu Sufjana, Umi Selema, Sevda, kćerka Zem'a, i Zejneba, kćerka Huzejme, bile su muhadžirke koje su izgubile svoje muževe. S njima se Poslanik (alejhi's-selam) njima u počast oženio, a nisu bile lijepe niti mlade. Zejneba, kćerka Džahša - kazivanje o njenoj udaji već smo upoznali. To je njoj bila nadoknada zbog razvoda sa Zejdom koga je Poslanik sa njom oženio. Brak nije bio uspješan

zbog Allahove odredbe čije kazivanje smo također upoznali. Zatim Džuvejrija, kćerka Harisova iz plemena Benu Mustalik, i Safijja, kćerka Hujeija ibni Ahtaba, bile su ratne zarobljenice. Poslanik ih je oslobodio, a onda jednu za drugom vjenčao prije svega radi učvršćivanja veza sa njihovim plemenima, a i u počast njima. Primile su islam nakon svega što je zadesilo njihov narod.

One su bile "majke pravovjernih". Stekle su visok položaj jer su bili u blizini Allahova Poslanika (alejhi's-selam), odabrale su Allaha, Njegova Poslanika i drugi svijet nakon objave ajeta koji ih je stavio pred alternativu. Teško im je bilo da napuste Poslanika nakon ograničenja broja žena. Allahu je to bilo znano pa je iz tog ograničenja izuzeo svoga Poslanika (alejhi's-selam) i dozvolio mu da zadrži svoje žene u svom braku. One su sve njemu bile dozvoljene. Nakon toga je objavljeno da taj broj više ne može prekoračiti, niti može neku od njih zamijeniti drugom. Ova osobenost, prednost pripada samo njima jer su jedino one bile vezane za njega kako ne bi bile uskraćene visokog položaja u odnosu na Poslanika nakon što su odabrale Allaha, Njegova Poslanika i drugi svijet. Oko ovih principa kreću se ovi ajeti:

O Vjerovjesniče, Mi smo ti dozvolili da budu žene tvoje one kojima si dao vjenčane darove njihove, i one u vlasti tvojoj koje ti je Allah dao iz plijena, i kćeri amidža tvojih, i kćeri tetaka tvojih po ocu, i kćeri daidža tvojih, i kćeri tetaka tvojih po materi koje su se s tobom iselile, i samo tebi, a ne ostalim vjernicima - ženu-vjernicu koja sebe pokloni Vjerovjesniku, ako Vjerovjesnik hoće da se njome oženi - da ti ne bi bilo teško. Mi znamo šta smo propisali vjernicima kada je riječ o ženama njihovim i o onima koje su u vlasništvu njihovu. - A Allah prašta i samilostan je (33/50).

Možeš zanemariti one medu njima koje hoćeš i možeš pozvati sebi onu koju hoćeš, a možeš zatražiti onu koju si udaljio, ni jedno od toga nije tvoj grijeh. Najlakše će tako one radosne biti i neće se žalostiti i tako će sve onim što im ti daješ zadovoljne biti - a Allah zna šta je u srcima vašim; Allah zna sve i blag je (33/51).

Odsada ti nisu dopuštene druge žene, ni da umjesto njih neku drugu uzmeš, makar te i zadivila ljepota njihova, osim onih koje postanu robinje tvoje. - A Allah na sve motri (33/52).

U ovom ajetu Allah dozvoljava Vjerovjesniku (alejhi's-selam) sve žene koje su u njemu spomenute, pa makar to bilo i više od četiri, što je bilo zabranjeno drugima. To su: one kojima je dao vjenčane darove njihove,

one u vlasti njegovoj koje mu je Allah dao iz plijena, kćeri amidža njegovih, kćeri tetaka njegovih po ocu, kćeri daidža njegovih, kćeri tetaka njegovih po materi koje su se s njime iselile a ne i one koje se nisu iselile - iz poštovanja prema muhadžirkama - ženu koja sebe pokloni Vjerovjesniku bez mehra i staratelja ako Vjerovjesnik hoće da se s njome oženi (Proturječna kazivanja su da li se Vjerovjesnik oženio s nekom ženom ove kategorije ili nije. Pretežno mišljenje je da jeste) Allah je učinio da su ovo osobenosti samo Poslanika kao staratelja svih vjernika i vjernica. Što se tiče drugih, oni su potčinjeni onome što im je Allah naredio i objasnio u pogledu njihovih žena i onih koje su u njihovom posjedu. To stoga da Vjerovjesniku ne bi bilo teško u zadržavanju svojih žena i u odgovoru na posebne prilike koje okružuju njegovu ličnost.

Zatim je njemu (alejhi's-selam) ostavio pravo izbora da se, ako hoće, oženi s onom koja sebe pokloni njemu ili da to odgodi. Ako to odgodi, ima pravo, kada hoće, da se tome vrati. Može zanemariti one među njima koje hoće, može pozvati sebi onu koju hoće, a može zatražiti i onu koju je udaljio: *Najlakše će tako one radosne biti i neće se žalostiti i tako će sve onim što im ti daješ zadovoljne biti* (33/51)... Prilike u kojima se nalazio Poslanik, želje usmjerene prema njemu, težnja za ugledom koju donosi veza sa Poslanikom diktirale su ovo i drugo što samo Allah zna i što planira svojim znanjem i svojom blagošću: *Allah zna što je u srcima vašim; Allah zna sve i blag je* (33/51).

Zatim je Allah objavio Poslaniku da mu odsada nisu dopuštene druge žene brojem i zamjenom ovih drugim ženama. Nije poznato da je Allahov Poslanik prekoračio ovaj broj prije ove zabrane:

Od sada ti nisu dopuštene druge žene, ni da umjesto njih neku drugu uzmeš, makar te i zadivila ljepota njihova (33/52). Iz ovoga se ne izuzima ništa *osim onih koje postanu robinje tvoje* (33/52)... Na njih ima pravo. *A Allah na sve motri* (33/52). Sve je prepušteno kontroli i njenom mjestu u srcu.

Od Aiše se (Allah bio zadovoljan njome) prenosi da je ova zabrana dokinuta prije Poslanikovog (alejhi's-selam) preseljenja na drugi svijet. Tada je dokinuto ovo ograničenje i data mu puna sloboda u pitanju sklapanja novih brakova. Međutim, on tu dozvolu nije koristio. Ostao je sa ženama, majkama pravovjernih, sa kojima je ranije sklopio brak.

* * *

Nakon ovoga tekst Kur'ana uređuje odnose muslimana sa Vjerovjesnikovom (alejhi's-selam) obitelji i njegovim ženama, majkama pravovjernih u njegovom životu i nakon njegove smrti. Suočava se sa stvarnim stanjem jer su neki licemjeri i oni čija su srca bolesna uznemiravali Vjerovjesnika (alejhi's-selam) u kući njegovoj i među ženama njegovim. Tekst Kur'ana ih žestoko upozorava i objašnjava im odurnost prijestupa kod Allaha i njegovu nakaznost. Prijeti im da Allah zna njihove spletke i sve ono što oni u svojim grudima skrivaju:

O vjernici, ne ulazite u sobe Vjerovjesnikove, osim ako vam se dopusti radi jela, ali ne da čekate dok se ono zgotovi; tek kad budete pozvani, onda uđite, i pošto jedete, raziđite se ne upuštajući se jedni s drugima u razgovor. To smeta Vjerovjesniku, a on se stidi da vam to rekne, a Allah se ne stidi istine. A ako od njih nešto tražite, tražite to od njih iza zastora. To je čistije i za vaša i za njihova srca. Vama nije dopušteno da Allahova Poslanika uznemirujete niti da se ženama njegovim poslije smrti njegove ikada oženite. To bi, uistinu, kod Allaha, bio velik grijeh! (33/53).

Iznosili vi o tome šta u javnost ili to u sebi krili, pa, Allah sve zna (33/54).

Buhari bilježi po svome senedu od Enesa ibni Malika da je rekao: "Vjerovjesnik je (alejhi's-selam) kada se oženio sa Zejnebom binti Džahš, priredio za ashabe ručak u svojoj kući. Poslao me je - kaže Enes - da ih sve pozovem. Neki od njih su došli, ručali i izašli. Nakon toga i drugi su došli, ručali i izašli. Pozivao sam ih sve do posljednjeg i kada više nisam imao nikoga da pozovem, rekao sam Poslaniku: Allahov Poslaniče više nema nikoga koga bih pozvao, a on je tada rekao da se ručak privede kraju i pospremi. Međutim, u kući su ostala trojica koji su o nečemu razgovarali. Allahov Poslanik je izašao i otišao u sobu Aiše (Allah bio zadovoljan njome) i rekao: "Neka je na vas mir, o, Poslanikova porodico, Allahova milost i Njegov blagoslov". Aiša je odgovorila: Neka je i na tebe mir i Allahov rahmet. U kakvom stanju si našao svoju obitelj, o, Allahov Poslaniče? Neka te Allah blagoslovi." Zatim je prošao sve sobe u kojima su boravile njegove žene. Svima je rekao to što je rekao i Aiši, a one su odgovorile onako kako je odgovorila Aiša. Zatim se vratio, a ona trojica su i dalje o nečemu raspravljala. Poslanik je bio jako stidan. Ponovo je krenuo prema odaji Aiše. Ne znam da li sam ga ja obavijestio ili je obaviješten da su ona trojica izašla. Vratio se i stavio jednu svoju nogu na prag vrata unutra, a drugu vani. Tada se spustio zastor između mene i njega i tom prilikom su objavljeni ajeti o hidžabu."

U ajetu su naznačene norme lijepog ponašanja koje nisu bile poznate u predislamskom dobu, a koje se odnose na ponašanje u kući sve dok im to Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije praktično objasnio. Ljudi su sve do ovog vremena ulazili u kuće drugih bez dozvole njihovih vlasnika, kao što je to pojašnjeno prilikom tumačenja ajeta iz sure En-Nur koja govori o ovoj dozvoli. Možda je ovo bilo najizrazitije u kući Vjerovjesnika (alejhi's-selam) nakon što je njegova kuća postala mjesto nauke i mudrosti. Neki su, kada bi došli i vidjeli da se nešto priprema za ručak, sjedili sve dok ručak ne bi bio gotov, a onda bi pristupili jelu bez poziva. Neki su, pak, sjedili i poslije ručka bez obzira da li su bili pozvani ili ne, zatim bi nastavili sa pričom i razgovorom ne vodeći računa o tome da li to uznemirava Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i njegovu obitelj. U predajama stoji da je mlada Vjerovjesnikova, Zejneba binti Džahš, dok su ta trojica razgovarala, sjedila okrenuta licem prema zidu, a Vjerovjesnik se ustručavao zbog stida da ih upozori iz želje da ne bi bili suočeni od strane drugih posjetilaca sa onim što bi ih zastidilo, sve dok to nije od strane Allaha obznanjeno: *a Allah se ne stidi istine* (33/53).

Navodi se da je Omer (Allah bio zadovoljan njime), a bio je jako osjetljiv, predložio Vjerovjesniku (alejhi's-selam) hidžab, pokrivanje žena; to je očekivao i želio od svog Gospodara, a onda je objavljen propis Kur'ana koji je potvrdio njegov prijedlog.

Buhari prenosi, po svome senedu, od Enesa ibni Malika da je Omer ibni El-Hattab rekao Poslaniku: "O, Božiji poslaniče, tebi dolaze oni koji su ti poslušni i koji pokazuju ljubav prema tebi, a i oni koji to nisu. Bilo bi dobro kad bi svojim ženama, majkama pravovjernih, naredio da se pokriju." Tada je Allah objavio ajet o hidžabu...

Ovaj ajet je objavljen da bi vjernicima objasnio da se u sobe Vjerovjesnika ne ulazi bez dopuštenja. Ako su vjernici pozvani radi jela, onda neka uđu, ali ako nisu, onda neka ne ulaze i neka ne čekaju da se jelo zgotovi. Nakon što jedu, neka se raziđu i neka se ne zadržavaju u sobama upuštajući se jedni s drugima u razgovor i diskusiju.

Koliko je današnjim muslimanima potrebno ovakvo ponašanje koje mnogi od njih ignorišu jer se, kada se pozovu na jelo, zadržavaju i poslije jela, a neki dolaze i mnogo ranije i upuštaju se u duge razgovore. Ukućanima - koji drže do pokrivanja koje je islam naložio - to smeta. Oni su uznemireni i zarobljeni dok gosti nastavljaju sa zabavom i razgovorom i njihovu uznemirenost ne osjećaju. Islamsko ponašanje dovoljno je za svaku situaciju, samo ga treba prihvatiti i u djelo pretočiti.

Ovaj ajet propisuje zastor između Vjerovjesnikovih žena i ljudi:

A ako od njih nešto tražite, tražite to od njih iza zastora (33/53).

Ajet potvrđuje da je za njihova srca ovo bolje i čistije:

To je čistije i za vaša i za njihova srca (33/53).

Niko ne može reći ništa drugo osim onoga što je Allah rekao. Niko ne može reći da su mješoviti skupovi, da je napuštanje hidžaba, dopuštanje razgovora, susreta, sastanaka, sjedenja i druženja između muškaraca i žena čistije za srce, kreposnije za dušu da na najbolji način kontroliše i prigušuje nagone i upoznaje i muško i žensko kako treba da se ponaša i uljepša to ponašanje... što neka slaba i sa neznanjem zaogrnuta Allahova stvorenja govore. Niko ne može nešto tako reći jer Allah kaže: *A ako od njih nešto tražite, tražite to od njih iza zastora. To je čistije i za vaša i za njihova srca* (33/53). Allah je ovo kazao o čistim i neporočnim Vjerovjesnikovim ženama, majkama pravovjernih, o ljudima koji pripadaju prvoj generaciji, ashabima Allahova Poslanika, koje niko ne može dosegnuti, ma koliko ispružio svoj vrat. I kada Allah nešto kaže i kada neko od Njegovih stvorenja nešto kaže, onda to što Allah (Subhanehu) kaže, treba prihvatiti. Sve drugo je čista besmislica koju niko neće reći osim onih koji se osmjele i kažu da ljudi, prolazni ljudi bolje poznaju ljudsku dušu od njenog Stvoritelja koji je vječan i neprolazan, koji je stvorio sve pa i te ljude.

Konkretna, realna situacija govori da su Allahove riječi Istina, a da je laž ono što drugi govore. Ponuđeni eksperimenti danas u svijetu potvrđuju ono što kažemo. Zemlje u kojima je zastupljena sloboda mješovitosti i koje su u tom pravcu dosegle krajnje granice najbolji su dokaz (Amerika kao prva među njima dala je najružnije plodove).[8]

Ajet navodi da je njihov dolazak na jelo i čekanje da se jelo zgotovi bio bez poziva, kao i njihovo zadržavanje nakon jela i razgovor ugodni. A sve to je Poslaniku smetalo, a on se stidio da im to saopći. Na kraju ajet potvrđuje da muslimanima nije dopušteno da Allahova Poslanika uznemiravaju, niti im je dopušteno da se njegovim ženama poslije njega ožene jer su one u rangu njihovih majki. One imaju posebno mjesto kod Poslanika pa je zabranjeno da se s njima poslije Poslanika bilo ko oženi radi zaštite i nepovredivosti ove obitelji, njene uzvišenosti i jedinstvenosti:

Vama nije dopušteno da Allahova Poslanika uznemirujete niti da se ženama njegovim poslije smrti njegove ikada oženite (33/53).

---

[8] Pogledaj šire odjeljak "Selamu-l-bejti" u djelu "Es-Selamu-l->alemi we-l-islam".

Zabilježeno je da su neki licemjeri rekli da očekuju da se, nakon Poslanikove smrti, ožene sa Aišom!

To bi, uistinu, kod Allaha, bio veliki grijeh! (33/53).

Kako je grozno ono što je kod Allaha veliki grijeh!

Tekst se ne zadržava na ovom groznom upozorenju nego pravi digresiju i koristi druge prijetnje:

Iznosili vi o tome šta u javnost ili to u sebi krili, pa, Allah sve zna (33/54).

Allah, dakle, ima vlast. On zna ono što neko javno ili pak tajno čini. On je obaviješten o svim razmišljanjima i svim postupcima. Njegova odredba je velika. Ko hoće neka se suprotstavi i bit će izložen velikoj nesreći.

Nakon upozorenja i prijetnji kontekst se vraća i izuzima neke koji se ne mogu s njima vjenčati zbog srodstva. Pred njima nema smetnje da se Vjerovjesnikove žene pojave.

Njima nije grijeh da budu otkrivene pred očevima svojim, i sinovima svojim, i braćom svojom, i sinovima braće svoje, i sinovima sestara svojih, i ženama vjernicama, i pred onima koje su u vlasništvu njihovu. I Allaha se bojte, jer Allahu, doista, nije skriveno ništa (33/55).

Muslimankama, pred onima s kojima se ne mogu vjenčati zbog srodstva, nije zabranjeno pojavljivanje. Nisam mogao utvrditi koji je od ovih ajeta prije objavljen, ajet koji se odnosi na Poslanikove žene u ovoj suri ili ajet koji govori uopće o ženama muslimankama koji je objavljen u suri En-Nur. Čini se pretežnim da je to ajet koji govori o Poslanikovim ženama, pa onda ajet koji govori o svim muslimankama. To je nekako bliže samoj prirodi obaveza.

Ovdje ne možemo zaobići i usmjerenje ka bogobojaznosti i ukazivanje da Allah sve zna i da je o svemu obaviješten: *Allaha se bojte, jer Allahu, doista, nije skriveno ništa* (33/55). Ukazivanje na bogobojaznost i Allahovu kontrolu svega neizbježno je na ovim mjestima jer je bogobojaznost prva i posljednja garancija. Ona je ta koja motri i nadzire srca.

* * *

Kontekst dalje nastavlja sa opomenom i upozorenjima onih koji vrijeđaju Vjerovjesnika (alejhi's-selam) ili njegovu obitelj, ukazuje na gnusnost toga čina i to na dva načina. Prvi način je veličanje Allahova Poslanika ukazivanjem na njegovo mjesto kod Allaha i na nebeskom skupu. Drugi način je potvrda da je vrijeđanje njega, vrijeđanje i Allaha (Subhanehu), a kazna za to vrijeđanje je protjerivanje iz Allahove milosti i na ovom i na onom svijetu. Kazna koja je potpuno adekvatna ovom groznom činu:

Allah i meleki Njegovi blagosilju Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu pozdrav! (33/56).

One koji Allaha i Poslanika Njegova budu vrijeđali Allah će i na ovom i na onom svijetu prokleti, i sramnu im patnju pripremiti (33/57).

Allahovo blagosiljanje Vjerovjesnika i njegovo spominjanje i hvalenje na nebeskom skupu, blagosiljanje njegovih meleka, njihova dova za Poslanika kod Uzvišenog Allaha ukazuje na položaj i mjesto Allahova Poslanika. Ovo Allahovo blagosiljanje Poslanika ponavlja se na svim stranama egzistencije. Njime je sav Kosmos obasjan. On je u punoj harmoniji sa svojim dijelovima. To blagosiljanje Poslanika i taj vječno postojeći hvalospjev učvršćuje prirodu egzistencije. Nema nikakve druge blagodati, nikakve pohvale nakon ove blagodati i pohvale! A šta je sa ljudskim blagoslovom, šta je sa njihovim pozdravima nakon Allahova blagoslova i Njegova pozdrava, nakon blagoslova meleka na nebeskom skupu i njihovog pozdrava? Allah je htio da vjernike počasti pa je njihov blagoslov i pozdrav priključio Svome blagoslovu i pozdravu i da ih na ovaj način poveže sa najvišim, bespočetnim obzorima.

U sjeni ovog Božanskog veličanja, ljudsko vrijeđanje Vjerovjesnika (alejhi's-selam) je, zaista, odvratno, ružno i prokleto: *One koji Allaha i Poslanika Njegova budu vrijeđali Allah će i na ovom i na onom svijetu prokleti, i sramnu im patnju pripremiti* (33/57). Njegovu odvratnost i ružnoću povećava to što se radi o vrijeđanju Allaha, Stvoritelja ljudi od strane Njegovih stvorenja. Oni zaista ne mogu uvrijediti Allaha. Ovaj termin opisuje osjetljivost vrijeđanja Allahova Poslanika i to prikazuje kao da je riječ o vrijeđanju Allaha. Kako je to ružno! Kako je to odvratno! Kako je to grozno!

Tekst ovdje govori i o vrijeđanju vjernika i vjernica općenito pripisujući im nedostatke i sramotu koju ne zaslužuju. To je kleveta i grijeh:

A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovare na sebe klevetu i pravi grijeh (33/58).

Ovo naglašavanje ukazuje da su u Medini u to vrijeme postojali oni koji su klevetali vjernice i vjernike šireći insinuacije o njima, pripremajući podvale i klevete protiv njih. To je prisutno u svakom vremenu i na svakom mjestu. Vjernici i vjernice su izloženi ovim i sličnim podvalama u svakoj sredini od strane licemjera, pokvarenjaka i onih u čijim srcima je bolest. Allah preuzima na Sebe odgovor. On njihove neprijatelje označava kao klevetnike i griješnike. On je onaj koji najistinitije govori.

* * *

Allah je zatim naredio Svome Poslaniku (alejhi's-selam) da obaveže svoje žene i kćeri svoje i žene vjernika općenito da kada izađu, spuste haljine svoje niza se, da pokriju svoje tijelo, glavu i grudi širokom košuljom kako bi sa ovom nošnjom bile izdvojene i spašene od napasti razvratnika.

Njihovo prepoznavanje i njihov način oblačenja ulijevao je stid i sustezanje u dušama onih koji su slijedili žene radi zabave:

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerima svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se. Tako će se najlakše prepoznati pa neće napastvovane biti. A Allah prašta i samilostan je (33/59).

Suddi o ovom ajetu kaže: Razvratnici Medine izlazili su noću kada zavlada potpuni mrak i na putevima Medine napastvovali žene. A boravišta stanovnika Medine su bila jako tijesna. Kada nastupi noć žene bi radi svojih potreba izlazile na put, dok bi ih oni razvratnici pratili i kada bi vidjeli ženu ovako obučenu, rekli bi: Ovo je slobodna žena i nju bi ostavili na miru, a ako bi vidjeli ženu koja nije ovako obučena, rekli bi: Ovo je robinja i na nju bi nasrnuli.

Mudžahid kaže: One koje bi bile pokrivene razvratnici bi znali da su to slobodne žene i ne bi ih napadali i vrijeđali. Riječi Uzvišenog Allaha: *A Allah prašta i samilostan je* (33/59) - On prašta ono što je učinjeno u džahilijjetu, dobu neznanja jer o tome oni nisu bili upoznati.

Odavde vidimo neprekidan napor u čišćenju arapske sredine i stalno usmjeravanje da se odstrane svi uzroci smutnje i anarhije, da se to svede

na najuže prostore dok ne zavladaju islamski običaji i tradicija u cijelom društvu i dok muslimani ne budu gospodari situacije.

* * *

Na kraju dolazi prijetnja munaficima i onima čija su srca bolesna koji šire lažne vijesti, u redovima muslimanske zajednice, žestoka prijetnja da će Allah dati, ako se ne prođu ovoga i ne prestanu sa vrijeđanjem vjernika i vjernica i cijelog muslimanskog korpusa, neograničenu vlast nad njima svome Poslaniku onako kako je to učinio ranije sa Jevrejima od kojih je očistio atmosferu Medine, deportovao ih iz ovog područja i stavio ih izvan zakona koje je mogao bez ikakve odgovornosti svako da pogubi. Allahov zakon je djelovao na ovaj način i prije Jevreja preko Vjerovjesnika (alejhi's-selam), i ne samo Jevreja, nego i drugih koji su u prošlosti pravili nered na Zemlji:

Ako se licemjeri i oni čija su srca bolesna i oni koji po Medini šire laži - ne okane, Mi ćemo ti vlast nad njima prepustiti i oni će samo kratko vrijeme kao susjedi tvoji u njoj ostati - (33/60)

prokleti neka su! Gdje god se nađu, neka budu uhvaćeni i ubijeni (33/61)

prema Allahovu zakonu koji je vrijedio za one koji su bili i nestali! A ti nećeš u Allahovu zakonu izmjene naći (33/62).

Odavde, iz ugla ove žestoke prijetnje, vidimo koliko su muslimani bili jaki u Medini poslije deportovanja Benu Kurejza, i koliko je islamska država vladala situacijom u gradu kada je uspjela da ukloni licemjere osim onih koji su prikriveno djelovali, koji to nisu mogli javno da čine jer su se plašili i bili na udaru zakona.

« يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ . قُلْ : إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ ، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ
السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا * إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا * خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا ، لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا * يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ، يَقُولُونَ :
يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا * وَقَالُوا : رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا ، فَأَضَلُّونَا
السَّبِيلَا * رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ ، وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى ، فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ،
وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً * يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً *
يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ، وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ؛ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ
فَوْزاً عَظِيماً .

« إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ ، فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا ،
وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا ، وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ ، إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً * لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ ، وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ ، وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً » .

Ljudi te pitaju o Smaku svijeta, reci: "To jedino Allah zna!" A ti ne znaš, možda je Smak svijeta blizu! (33/63).

Allah je nevjernike prokleo i za njih oganj razbuktali pripremio (33/64)

u njemu će vječno i zauvijek boraviti, ni zaštitnika ni pomagača neće naći (33/65).

Na Dan kad se njihova lica u vatri budu prevrtala, govoriće: "Kamo sreće da smo se Allahu pokoravali i da smo Poslanika slušali!" (33/66).

I govoriće: "Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali, pa su nas oni s pravog puta odveli; (33/67)

Gospodaru naš, podaj im dvostruku patnju i prokuni ih prokletstvom velikim!" (33/68).

O vjernici, ne budite kao oni koji su Musaa uznemirivali, pa ga je Allah oslobodio onoga što su govorili, i on kod Allaha ugled uživa (33/69).

O vjernici, bojte se Alaha i govorite samo istinu (33/70)

On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehe vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao - postići će ono što bude želio (33/71).

Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek - a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lakomislen - (33/72)

da bi Allah licemjere i licemjerke, i mnogobošce i mnogoboške kaznio, a vjernicima i vjernicama oprostio. A Allah prašta i samilostan je (33/73).

U ovoj posljednjoj cjelini ove sure je odgovor na pitanje postavljeno Poslaniku o Smaku svijeta. Ljudi su to požurivali, a ujedno i sumnjali u Smak svijeta. Odgovor na ovo pitanje Poslanik je prepustio Allahu upozoravajući ih da je on vrlo blizu i da će ih ščepati vrlo brzo i neočekivano. Kontekst dalje iznosi jednu scenu Smaka svijeta koja se ovima koji ga požuruju nije svidjela, a to je Dan kada se njihova lica u vatri budu prevrtala, Dan kada će se kajati što nisu Allahu i Njegovu Poslaniku pokorni bili, Dan kada će tražiti za svoje prvake i starješine dvostruku kaznu. To je scena koja zadaje bol, a koju niko ne bi želio niti bi je požurivao. Tekst ih sa scene drugog svijeta ponovo vraća na ovaj svijet da bi skrenuo pažnju onima koji vjeruju da ne budu kao Musaov narod koji je Musaa optuživao i vrijeđao, pa ga je Allah oslobodio onoga što su govorili. Izgleda da je ovo bio odgovor na svršen čin. Možda je to bio razgovor nekih o Poslanikovoj ženidbi sa Zejnebom i njegovim prekršajem njihovog običaja. Allah poziva vjernike da kažu istinu kako bi ih za njihova djela nagradio i grijehe im oprostio i privolio ih da budu pokorni Allahu i Njegovu Poslaniku obećavajući im veliku nagradu.

Sura završava dubokim i iznenađujućim ritmom o emanetu koga su odbili da ponesu nebesa, Zemlja i planine, a ponio ga je čovjek. I sve to da bi se utvrdio Allahov red u nagradi za učinjena djela, da bi se izvršio obračun čovjeku za ono što je izabrao i čime je sebe zadovoljio: *da bi Allah licemjere i licemjerke, i mnogobošce i mnogoboške kaznio, a vjernicima i vjernicama oprostio. A Allah prašta i samilostan je* (33/73).

* * *

Ljudi te pitaju o Smaku svijeta, reci: "To jedino Allah zna!" A ti ne znaš, možda je Smak svijeta blizu! (33/63).

Oni su neprestano pitali Vjerovjesnika o Smaku svijeta o kome im je on dugo govorio, dugo prijetio ovim Danom, a Kur'an je opisao njegove scene tako kao da ih onaj koji čita Kur'an vidi pred svojim očima. Oni ga

pitaju o njegovom vremenu, požuruju to vrijeme, a to požurivanje nosi u sebi značenje sumnje u ovaj Dan ili njegovo negiranje ili ismijavanje shodno onima koji pitaju i njihove blizine ili udaljenosti od imana.

Smak svijeta je gajb. Njegovo vrijeme zna samo Allah. O njegovom vremenu Allah nikoga nije obavijestio čak ni svoje poslanike i meleke Njemu bliske. U hadisu o suštini imana i islama stoji: Abdulah ibni Omer (Allah bio zadovoljan njime) kaže: "Čuo sam od svoga oca Omera ibni Hattaba (Allah bio zadovoljan njim) da je rekao: Dok smo sjedili kod Allahova Poslanika (alejhi's-selam), pomoli se prema nama jedan čovjek u sasvim bijelom odijelu, sasvim crne kose, ne vidi se na njemu da je putovao, a od nas ga niko nije poznavao, sjede pred Allahova Poslanika (alejhi's-selam), prikuči svoja koljena Poslanikovim koljenima, stavi svoje ruke na koljena i reče:

- Muhammede, kaži mi šta je islam

Islam je - reče Poslanik - da svjedočiš da nema Boga osim Allaha, da je Muhammed Božiji rob i Božiji poslanik, da klanjaš namaz, da daješ zekjat, postiš ramazan i obaviš hadž ako si u mogućnosti.

Istinu veliš - reče čovjek.

Mi se začudismo, veli Omer, pita ga, onda mu veli: Istinu kažeš, kao da zna.

Šta je iman – upita čovjek?

Iman je - odgovori mu Poslanik - da vjeruješ u Boga, Njegove meleke, Njegove kitabe, Njegove poslanike i drugi svijet i da vjeruješ u sudbinu dobra i zla.

Istinu veliš - reče čovjek.

A šta je savršena dobrota, ihsan?

Savršena dobrota, ihsan je - reče Poslanik - da Bogu robuješ i ibadet činiš baš kao da Ga vidiš jer i ako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi.

A kada će nastupiti Smak svijeta?

Onaj koga pitaš o tome - reče Poslanik - ne zna bolje od onoga koji pita - reče Poslanik....! itd.

Nakon toga Allahov Poslanik je rekao: "Ovo je Džibril, došao vam je da vas vjeri poduči."[9]

Onaj koji je upitan je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) a onaj koji pita je Džibril (alejhi-s-selam). I jedan i drugi ne znaju kada će nastupiti Smak svijeta. *Reci: "To jedino Allah zna!* (33/63) samo On i niko od Njegovih robova.

Allah je ovako odredio zbog mudrosti koju samo On zna. Mi opažamo samo jedan njen dio, a to je da ona ostavlja ljude na oprezu, da Smak svijeta stalno očekuju, da su uvijek spremni na iznenađenje. To je za one kojima Allah želi dobro i u čija srca je ugradio bogobojaznost. Što se tiče onih koji su nehajni prema ovome Danu, koji ne žive u njegovom iščekivanju svakog momenta i nisu spremni za susret sa ovim Danom, oni sami sebe varaju. Allah je njima objasnio i upozorio ih, a Smak svijeta učinio nepoznatim gajbom koji se može desiti u svako doba noći i dana: *A ti ne znaš, možda je Smak svijeta blizu!* (33/63).

* * *

Allah je nevjernike prokleo i za njih oganj razbuktali pripremio (33/64)

u njemu će vječno i zauvijek boraviti, ni zaštitnika ni pomagača neće naći (33/65).

Na Dan kad se njihova lica u vatri budu prevrtala, govoriće: "Kamo sreće da smo se Allahu pokoravali i da smo Poslanika slušali!" (33/66).

I govoriće: "Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali, pa su nas oni s pravog puta odveli; (33/67)

Gospodaru naš, podaj im dvostruku patnju i prokuni ih prokletstvom velikim!" (33/68).

Oni te pitaju o Smaku svijeta, a ovo je jedna od scena Smaka svijeta:

Allah je nevjernike prokleo i za njih oganj razbuktali pripremio (33/64)

Allah je protjerao nevjernike iz svoje milosti: On je njima pripremio oganj razbuktali.

---

[9] Bilježi Muslim, Ebu Davud, Tirmizi i Nesai.

U njemu će vječno i zauvijek boraviti (33/65).

U njemu će ostati dugi vremenski period. Kraj toga boravka zna samo Allah. On zna i njegovo trajanje. Trajat će onoliko koliko On hoće. Oni će biti lišeni svake pomoći. Lišeni svakog pomagača. Oni su izgubili svaku nadu da se spase iz ovog ognja. Oni zaštitnika i pomagača neće naći:

Ni zaštitnika ni pomagača neće naći (33/65).

Što se tiče same scene mučenja, ona je bolna:

Na Dan kad se njihova lica u vatri budu prevrtala (33/66).

Vatra će ih obuhvaćati sa svih strana. Ovim izrazom na ovaj način želi se prikazati kretanje i njeno otjelovljenje uz želju da im vatra obuhvati svo lice i da kazna bude egzemplarna!

I govoriće: "Kamo sreće da smo se Allahu pokoravali i da smo Poslanika slušali!" (33/66).

To je izgubljena želja kojoj ovdje nema mjesta, a neće biti ni uslišana. Već je prekasno. To je uzdah na ono što je prošlo!

Iz njih izbija mržnja prema prvacima i starješinama njihovim koji su ih s Pravog Puta odveli, kajući se Allahu, ali kajanje sada ne koristi:

I govoriće: "Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali, pa su nas oni s pravog puta odveli; (33/67)

Gospodaru naš, podaj im dvostruku patnju i prokuni ih prokletstvom velikim!" (33/68).

Ovo je taj Dan. Pa zašto pitanje o njemu. Jedino rad za ovaj Dan može izbaviti čovjeka iz ove zlokobne sudbine.

Izgleda da ženidba Poslanika (alejhi's-selam) sa Zejnebom binti Džahš (Allah bio zadovoljan njome), protivno arapskom predislamskom običaju kojeg je islam namjerno odlučio da dokine ovim praktičnim slučajem, izgleda da ova ženidba neće proći tako lahko i jednostavno. Mnogi licemjeri i oni čija su srca bolesna kao i oni koji još u svojim srcima nisu čvrsto prihvatili ovo islamsko jednostavno i čisto shvaćanje, krenuli su

u ogovaranje, optuživanje, kritikovanje, komentarisanje, šaptanje, trabunjanje krupnim riječima!

Licemjeri i oni koji šire lažne vijesti nikada nisu šutjeli. Uvijek su koristili svaku priliku da smutnju posiju kao onu koju smo vidjeli u savezničkom vojnom pohodu protiv muslimana, u velikoj potvori Aiše (Alah bio zadovoljan njome) u podjeli ratnog plijena i u svim prilikama koje bi mogle da Poslanika (alejhi's-selam) izlože uvredama na pravdi Boga.

U ovo vrijeme, nakon deportovanja Benu Kurejza i od ranije drugih Jevreja u Medini nije bilo nikoga ko je javno ispoljavao kufr. Njeni stanovnici u cjelini bili su muslimani, oni iskreni u svome vjerovanju i oni koji su bili licemjerni. Licemjeri su bili ti koji su širili ove laži. Neki vjernici našli su se čak u njihovoj mreži i s njima išli ukorak u širenju ovih laži. Kur'an koji je tim povodima objavljen upozoravao je na ove uvrede Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i navodio primjer Sinova Israilovih koji su vrijeđali svoga poslanika Musaa (alejhi's-selam) Kur'an ih je usmjeravao da govore istinu, da budu precizni u onome što govore, ulijevao im ljubav u pokornost Allahu i Njegovu Poslaniku i da će samo tako postići ono što žele:

O vjernici, ne budite kao oni koji su Musaa uznemirivali, pa ga je Allah oslobodio onoga što su govorili, i on kod Allaha ugled uživa (33/69).

O vjernici, bojte se Alaha i govorite samo istinu (33/70)

On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehe vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao - postići će ono što bude želio (33/71).

Kur'an ne precizira o kakvom se uznemiravanju Musaa (alejhi's-selam) radi. Postoje predaje koje to preciziraju. Nema potrebe da se u to upuštamo. Ostajemo pri ovom sažetom kur'anskom iskazu. Allah je htio da upozori vjernike na sve ono što Poslanika uznemirava pa im je naveo primjer sklonosti Sinova Israilovih ka devijaciji na mnogim mjestima u Kur'anu. Ovdje je dovoljno da je ukazano na njihovo uznemiravanje Musaa (alejhi's-selam), njihova poslanika. Tekst upozorava muslimane da ih u tome ne slijede, da se svaki musliman u svome osjećaju udalji od toga, od tih disidenata koji su u Kur'anu navedeni kao tipični predstavnici devijantnog ponašanja i pokvarenosti.

Allah je oslobodio Musaa (alejhi's-selam) od onoga što je protiv njega govorio njegov narod: *On kod Allaha ugled uživa* (33/69). On je

uvažena i ugledna ličnost. Allah je oslobodio Svoje poslanike od svih potvora i laži i drugih sumnjičenja. Muhammed (alejhi's-selam), kao najbolji među njima, preči je da ga Allah oslobodi od ovih optužbi i da ga zaštiti od toga.

Kur'an usmjerava vjernike da govore samo istinu, da u govoru budu precizni i da raspoznaju njegove ciljeve i smjernice prije nego što budu slijedili licemjere i one koji šire lažne vijesti, prije nego što o svom Vjerovjesniku, prijatelju i usmjeritelju čuju nepromišljeni, zalutali, tendenciozan i opak govor. Kur'an ih usmjerava ispravnoj besjedi koja ih vodi ispravnom radu. Allah štiti one koji istinu govore, usmjerava ih i za istinu i dobra djela nagrađuje. Allah oprašta grijehe onima koji dobro čine i koji istinu govore. Oprašta grijehe i loša djela, a one koji ih čine može spasiti samo oprost.

A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao - postići će ono što bude želio (33/71).

Pokornost je ustvari velika pobjeda. To je ustrajnost na Allahovom programu, a ustrajnost na ovome programu daje punu sigurnost i vodi na pravi, jasni put koji je nagrada sama po sebi pa makar iza ovoga i ne bilo neke druge nagrade. Onaj ko ide trasiranim, osvijetljenim putem, a sva Allahova stvorenja su u njegovom okruženju kooperativna s njim, nije kao onaj ko ide mračnim, nesigurnim putem, a sva Allahova stvorenja oko njega su neprijateljski raspoložena prema njemu, vrijeđaju ga i sa njim se sukobljavaju. Pokornost Allahu i Njegovom Poslaniku je nagrada sama po sebi. To je velika pobjeda prije Dana obračuna i prije uživanja u blagodatima. Blagodati drugog svijeta su višak za nagradu pokornosti, višak Allahove plemenitosti i njenog prelijevanja koji ne traži protuvrijednost. A Allah daje u obilju onome kome On hoće, bez računa.

Možda je ovo obilje darovano čovjeku zbog njegove slabosti, a težina tereta koga nosi na svojim plećima, emaneta koga su odbili da ponesu nebesa, Zemlja i planine. Čovjek je, međutim, to ponio na svojim plećima, obavezao se da to sam nosi i pored svoje slabosti, strasti, nagona, težnje, nedostatka znanja, kratkoće života, vremenskih i prostornih prepreka, bez pune spoznaje i sagledavanja onoga izvan ovih prepreka:

Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek - a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lakomislen - (33/72)...

Nebesa, Zemlja i planine koje je Kur'an odabrao da o njima govori, ova ogromna stvorenja na kojima živi čovjek koji izgleda u odnosu na njih nešto veoma malehno i slabo. Ova stvorenja poznaju svoga Stvoritelja bez uloženog truda da Ga upoznaju, nalaze put do Njegovih zakona koji njima vladaju sa njihovim stvaranjem, formiranjem i organiziranjem. Direktno se pokoravaju Stvoritelju bez razmišljanja i posrednika. Kreću se shodno ovom zakonu predano. U svome kretanju ne izostaju niti jedan djelić sekunde. Obavljaju funkciju shodno ulozi i prirodi koja im je dodijeljena a da to ne osjećaju ili biraju.

Sunce se kreće u svome orbitu pravilnim kretanjem bez ikakvih poremećaja, šalje svoje zrake koje obavljaju funkciju koju im je Allah dodijelio, privlači svoje pratioce bez njihove volje koji obavljaju svoju kosmičku ulogu u potpunosti.

Ova Zemlja također ima svoju putanju kretanja. Iz nje rastu usjevi koji hrane njene stanovnike. U njoj se ukopavaju njeni umrli. Iz nje izbija voda shodno Allahovu zakonu bez njene volje.

Ovaj Mjesec, ove zvijezde i planete, ovaj vjetar i oblaci, ovaj zrak i voda, ove planine, ove zaravni... sve ovo, sve se ovo kreće, ide svojim putem, dozvolom svoga Gospodara, Njegovim saznanjem, po Njegovoj volji bez svoga truda, zalaganja, htijenja... Međutim, sustegli su se od emaneta odgovornosti, emaneta volje, emaneta osobne spoznaje, emaneta posebnog htijenja:

ali ga je preuzeo čovjek (33/72).

Čojvek koji spoznaje Boga svojim shvaćanjem i svojim osjećajem iznalazi put do Njegovih zakona, svojim razmišljanjem, shvaćanjem, radi sukladno ovom zakonu svojom voljom, trudom, pokorava se Allahu svojevoljno, suprotstavlja se devijaciji i svojim sklonostima, bori se protiv svojih želja i strasti. U svakoj od ovih etapa on je razuman, bira put i zna kuda ga on vodi!

To je veliki emanet koji nosi ovo fizički malo stvorenje, sa neznatnom snagom, slabe moći, ograničenog života, koje se bori sa strastima, stremljenjima, željama i sklonostima...

To je velika smjelost da na svoja pleća stavi ovaj teret i ponese odgovornost. *Bio je nepravedan (33/72)* i *prema sebi lakomislen (33/72)*, u odnosu na teret koji je sebi natovario na leđa. Međutim, kada čovjek prihvati odgovornost, kada stigne do spoznaje koja ga veže za njegova Gospodara, kada se direktno upravi prema Njegovom zakonu i bude u potpunosti pokoran Njegovoj volji - spoznaja, upravljanje i pokornost koja ga po prirodi stvari dovodi, kao što je dovela lahko, jednostavno i potpuno nebesa Zemlju i planine... stvorenja koja su apsolutno pokorna a da između njih, Njega, Njegove volje i Njegova zakona nema nikakvih prepreka niti se nađe nešto što ih sprječava u pokornosti - kada čovjek stigne do ovog stepena, svjesno i razumno, on zaista stiže na mjesto časti i mjesto koje ne pripada nikome od Allahovih stvorenja.

To je volja, shvatanje, pokušaj i preuzimanje odgovornosti. To je odlika ovog čovjeka nad mnogim Allahovim stvorenjima. To je počasno mjesto koga je Allah obznanio na nebeskom skupu kada su meleki Ademu učinili sedždu, a to Allah u Kur'anu vječnom objavio: *Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali (17/70)*. Neka čovjek zna svoje počasno mjesto kod Allaha kako bi ponio emanet koji je odabrao a koji je bio ponuđen nebesima, Zemlji i planinama koji su se sustegli i pobojali se da ga ponesu...!

To je zbog toga *da bi Allah licemjere i licemjerke, i mnogobošce i mnogoboške kaznio, a vjernicima i vjernicama oprostio. A Allah prašta i samilostan je (33/73)*.

Prihvatanje čovjeka da nosi emanet, da sam sebe upozna, da sam sobom rukovodi, da sam radi, da sam uspostavlja vezu... kako bi nosio posljedice svoga izbora i nagradu ili kaznu svoga rada pa neka kazna sustigne licemjere i licemjerke, mnogobošce i mnogoboške i neka Allah pruži Svoju pomoć vjernicima i vjernicama, neka im oprosti ako su posrnuli pod pritiskom slabosti i nedostataka koji su ugrađeni u njihovom biću i zbog prepeka na putu kojim hode, teškoća i privlačnih snaga. To je Allahova milost i Njegova pomoć. On je bliži oprostu i milosti prema Svojim robovima. *A Allah prašta i samilostan je (33/73)*.

Ovim dubokim i izvanrednim ritmom završava ova sura koja je počela usmjeravanjem Poslanika (alejhi's-selam) prema Allahovoj pokornosti, suprotstavljanjem nevjernicima i licemjerima, slijeđenjem Allahove Objave i oslonom samo na Njega. Sura sadrži upute i šeriatske propise na kojima počiva islamsko društvo samo radi Allaha, okrenuto Njemu, pokorno Njegovim uputama.

Ovim ritmom koji slika veličinu odgovornosti i težinu emaneta, određuje mjesto veličine i odgovornosti i sve to svodi na zalaganje čovjeka da spozna Allaha i da se uputi prema Njegovim zakonima i konačno da se preda Njegovoj volji.

Ovim ritmom završava ova sura. Njen početak i kraj je dobro uvezan sa njenim sadržajem i njenim težnjama. To je ta uskladena nadnaravnost koja ukazuje na izvor ove Knjige!

To je nadnaravni sklad koji ukazuje na izvor ove Knjige!

سورة سبأ مكية
وآياتها ٥٤

بسم الله الرحمن الرحيم

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ، وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ ، وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ * يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ ، وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ ، وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ، وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ .

« وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ . قُلْ : بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ ، عَالِمِ الْغَيْبِ ، لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ، وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ * وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ .

« وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ، وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ .

« وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ؟ * أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ؟ أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ؟ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ * أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ؟ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ ، أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ ، إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ » .

SURA SEBE'
OBJAVLJENA U MEKKI
54 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Neka je hvaljen Allah, čije je sve ono na nebesima i sve ono na Zemlji! Hvaljen neka bude i na onom svijetu! On je Mudar i Sveznajući (34/1).

On zna šta u zemlju ulazi, a šta iz nje izlazi, i šta se s neba spušta, a šta se na nj uspinje; On je samilostan i On prašta grijehe (34/2).

A nevjernici govore: "Čas oživljenja nam neće doći!" Reci: "Hoće, tako mi Gospodara moga, koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći." - Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji, izmaći, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u jasnoj Knjizi - (34/3)

da nagradi one koji vjeruju i dobra djela čine, - njih

čeka oprost i opskrba plemenita - (34/4).

a da kazni najbolnijom patnjom one koji se protiv dokaza Naših bore, nastojeći da ih onemoguće (34/5).

Oni kojima je dato znanje dobro znaju da je ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga istina i da vodi na put Silnoga i Hvaljenog (34/6).

dok oni koji ne vjeruju govore: "Hoćete li da vam pokažemo čovjeka koji vam predskazuje da ćete, kada se sasvim raspadnete, zaista, ponovno stvoreni biti? (34/7).

Iznosi li on o Allahu laži ili je lud?" Nijedno, već će oni koji u onaj svijet neće da vjeruju na muci biti i u zabludi su velikoj (34/8).

Kako ne vide nebo i Zemlju, ono što je iznad njih i ono što je ispod njih?! Kad bismo htjeli, u zemlju bismo ih utjerali ili komade neba na njih sručili. To je, zaista, pouka svakom robu koji je odan (34/9).

Teme ove mekkanske sure su glavne teme islamskog vjerovanja: Allahova jednoća, vjerovanje u Objavu i uvjerenje u Čas oživljenja. Pored ovih tema tu je i korigiranje nekih osnovnih vrijednosti vezanih za osnovne

teme vjerovanja. Tu je i proklamacija da su vjerovanje i dobro djelo – ne imovina i djeca – osnova za presudu i nagradu ili kaznu kod Allaha. Zatim, tu je i potvrda da nema nikakve sile koja može zaštiti od Allahove kazne i da nema zauzimanja kod Njega bez Njegove dozvole.

Ova sura je najviše koncentrirana na problem proživljenja i nagrade i kazne, kao i na pitanje sveobuhvatnosti, preciznosti i detaljnosti Allahovog znanja. U suri se ponavljaju aluzije na ova dva povezana pitanja na raznovrsne načine i različitim stilovima tako da ova aluzija natkriljuje čitavu atmosferu od početka do kraja.

O problemu proživljenja kaže: *A nevjernici govore: "Čas oživljenja nam neće doći!" Reci: "Hoće, tako mi Gospodara moga, koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći"* (34/3).

O pitanju nagrade i kazne kaže: *da nagradi one koji vjeruju i dobra djela čine, - njih čeka oprost i opskrba plemenita - a da kazni najbolnijom patnjom one koji se protiv dokaza Naših bore, nastojeći da ih onemoguće* (34/4-5).

Na drugom mjestu, koje je blisko kontekstu sure, kaže se: *dok oni koji ne vjeruju govore: "Hoćete li da vam pokažemo čovjeka koji vam predskazuje da ćete, kada se sasvim raspadnete, zaista, ponovno stvoreni biti? Iznosi li on o Allahu laži ili je lud?" Nijedno, već će oni koji u onaj svijet neće da vjeruju na muci biti i u zabludi su velikoj* (34/7-8).

Sura navodi nekoliko prizora Sudnjeg dana na kome će biti prekoreni oni što u njega nisu vjerovali dajući slike kazne za one koji su negirali ili sumnjali u njegov nastup, poput ovog prizora: *A kad bi samo vidio kad oni koji su učinili zlo pred Gospodarom svojim budu zadržani i kad stanu među sobom razgovarati: "Da vas nije bilo, sigurno bismo bili vjernici" - reći će oni koji su tlačeni bili onima koji su bili oholi. "A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili" - reći će oni koji su bili oholi onima koji su bili tlačeni. "Nije bilo tako" - odgovoriće oni koji su bili tlačeni onima koji su bili oholi -, "nego ste i danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha ne vjerujemo i da Mu druge jednakim smatramo". I svi će prikriti tugu kad vide da će kažnjeni biti, a Mi ćemo na vratove nevjernika sindžire staviti; zar će biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili?* (34/31-33).

Ovi se prizori ponavljaju i raspodjeljuju po čitavoj suri, štaviše, ona se njima i završava:

A da ti je vidjeti kad ih strava uhvati - umaći neće moći; izbliza biće ščepani - (34/51).

i kada reknu: "Vjerujemo u Poslanika!" A šta će im biti od koristi kad je život na Zemlji bio i prošao! (34/52).

U njega oni nisu prije vjerovali, govorili su ono što nije poznato, što je od istine daleko; (34/53)

i između njih i onoga što budu željeli biće prepreka postavljena kao što je prije bilo učinjeno sa njima sličnim, jer su svi oni, doista, mnogo sumnjali (34/54).

Pitanje sveobuhvatnog Allahovog znanja dolazi na početku sure: *On zna šta u zemlju ulazi, a šta iz nje izlazi, i šta se s neba spušta, a šta se na nj uspinje* (34/2).

Tu je i odgovor onima koji ne vjeruju u dolazak Časa oživljenja: *Reci: "Hoće, tako mi Gospodara moga, koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći." - Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji, izmaći, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u jasnoj Knjizi -* (34/3).

Pri kraju sure navodi se i ovo: *Reci: "Gospodar moj pobjeđuje Istinom, On dobro zna i sve ono što je veoma skriveno"* (34/48).

Kad je riječ o temi Allahove jednoće, sura započinje zahvalom Allahu: *Neka je hvaljen Allah, čije je sve ono na nebesima i sve ono na Zemlji! Hvaljen neka bude i na onom svijetu! On je Mudar i Sveznajući* (34/1).

Više puta ih izaziva u vezi sa onima koje oni smatraju Njemu ravnim i koje oni, pored Allaha, zovu upomoć: *Reci: "Zovite one koje, pored Allaha, bogovima smatrate. Oni ništa nemaju, ni koliko trun jedan, ni na nebesima ni na Zemlji; oni u njima nemaju nikakva udjela i On nema od njih nikakve pomoći"* (34/22).

Ajeti ukazuju na to da su se oni, mimo Allaha, klanjali melekima ili džinima, i to na jednom od prizora Sudnjeg dana: *A na Dan kad ih sve sabere, pa meleke upita: "Zar su se ovi vama klanjali?", - oni će odgovoriti: "Hvaljen neka si, Ti si Gospodar naš, između nas i njih nije bilo prijateljstva; oni su se džinnima pokoravali i većina njih je vjerovala u njih"* (34/40-41).

Kontekst negira njihovu pomisao da će se meleki za njih zauzeti kod njihovog Gospodara: *Kod Njega će se moći zauzimati za nekoga samo onaj kome On dopusti. I kad iz srca njihovih nestane straha, oni će upitati: "Šta je to rekao Gospodar vaš?" - "Istinu" - odgovoriće, On je uzvišen i velik* (34/23).

U povodu njihovog obožavanja šejtana navodi se kazivanje o Sulejmānu i potčinjavanju šejtana njemu te njihovoj nemoći da otkriju da je

on mrtav: A kad smo odredili da umre, crv koji je bio rastočio štap njegov - upozorio ih je da je umro, i kad se on srušio, džinnovi shvatiše da ne bi na muci sramnoj ostali da su budućnost prozreti mogli (34/14).

U vezi sa temom Objave i poslanstva navode se i Njegove riječi: *A oni koji ne vjeruju govore: "Mi nećemo vjerovati u ovaj Kur'an niti u one prije njega (34/31)*, kao i Njegove riječi: *Kad im se Naši jasni ajeti kazuju, oni govore: "Ovaj čovjek samo hoće da vas odvrati od onoga čemu su se preci vaši klanjali", i govore: "Ovo nije ništa drugo nego izmišljena laž!" A oni koji ne vjeruju govore o Istini kada im dolazi: "Ovo nije ništa drugo nego očito vračanje!" (34/43).*

On im odgovara potvrđujući Objavu i poslanstvo: *Oni kojima je dato znanje dobro znaju da je ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga istina i da vodi na put Silnoga i Hvaljenog (34/6). Mi smo te poslali svima ljudima da radosne vijesti donosiš i da opominješ, ali većina ljudi ne zna (34/28).*

Na temu potvrđivanja vrijednosti dolaze Njegove riječi: *Mi ni u jedan grad nismo poslanika poslali, a da nisu rekli oni koji su na raskošan život bili navikli: "Ne vjerujemo mi u ono što je po vama poslano!" - i da nisu govorili: "Imamo više imetka i djece; mi nećemo biti mučeni!" Reci: "Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće, a i uskraćuje, ali većina ljudi ne zna. Ni bogatstva vaša ni djeca vaša neće vas učiniti Nama bliskim; samo one koji budu vjerovali i dobra djela činili čeka višestruka nagrada za ono što su radili, i oni će u visokim odajama biti bezbjedni. A oni koji se budu trudili da se dokazima Našim suprotstave, da ih onemoguće, oni će biti kažnjeni" (34/34-38).*

Za ovo sura navodi primjere iz historijske realnosti na Zemlji: kazivanje o Dāvūdovoj porodici koja je bila zahvalna na Allahovim blagodatima i kazivanje o stanovnicima Sabe koji su bili nezahvalni, te šta se dogodilo sa jednima a šta sa drugima, u čemu je očita potvrda, obećanje i prijetnja.

* * *

Ova pitanja o kojima raspravljaju mekkanske sure u raznim oblicima u svakoj se suri iznose u sferi govora o Kosmosu, popraćenog brojnim poticajima, svaki put novim za srce. Sfera njihovog kazivanja u suri Sebe' jeste ista ona sfera predstavljena u širokom nebeskom i zemaljskom prostranstvu, u nepoznatom i ogromnom svijetu neviđenog, u ogromnoj i velikoj areni okupljanja, u skrivenim i zavijenim dubinama duše, na

poznatim i nepoznatim stranicama historije i u čudnim i neobičnim prizorima te historije. U svakom ovom fenomenu nalazi se inspirativan poticaj za ljudsko srce koje ga budi iz nemara, tjeskobe i mrtvila.

Od samog otvaranja ove sure - a ona se otvara prema ovom ogromnom Kosmosu, prema njegovim stranicama i Allahovim dokazima na njima, prema sferama Njegovog sveobuhvatnog, preciznog i ogromnog znanja: *On zna šta u zemlju ulazi, a šta iz nje izlazi, i šta se s neba spušta, a šta se na nj uspinje (34/2). A nevjernici govore: "Čas oživljenja nam neće doći!" Reci: "Hoće, tako mi Gospodara moga, koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći." - Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji, izmaći, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u jasnoj Knjizi - (34/3) -*

onima koji ne vjeruju u budući svijet prijeti se ogromnim kosmičkim dešavanjima: *Kako ne vide nebo i Zemlju, ono što je iznad njih i ono što je ispod njih?! Kad bismo htjeli, u zemlju bismo ih utjerali ili komade neba na njih sručili. To je, zaista, pouka svakom robu koji je odan (34/9).*

One koji se, mimo Allaha, klanjaju melekima ili džinima ova sura suočava, licem u lice, sa velikom nepoznanicom na budućem svijetu: *Kod Njega će se moći zauzimati za nekoga samo onaj kome On dopusti. I kad iz srca njihovih nestane straha, oni će upitati: "Šta je to rekao Gospodar vaš?" - "Istinu" - odgovoriće, "On je uzvišen i velik" (34/23).*

Ili ih suočava sa melekima u areni okupljanja gdje nema mjesta za prijevaru i raspravu: *A na Dan kad ih sve sabere, pa meleke upita: "Zar su se ovi vama klanjali?" (34/40)*, itd.

One koji ne vjeruju u Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), koga oni optužuju da laže ili da je lud, zaustavlja pred njihovom iskonskom prirodom i pred logikom njihovih srca daleko od maski i izvještačenih okolnosti: *Reci: "Ja vam savjetujem samo jedno: ustanite iskreno prema Allahu, dvojica po dvojica, ili jedan po jedan, pa zatim razmislite da drug vaš nije lud. On vas samo prije teške patnje opominje" (34/46).*

Ovako ova sura sa ljudskim srcem kruži po tim raznovrsnim sferama sučeljavajući ga sa inspirativnim i pobuđujućim impresijama dok se ne završi žestokim i upečatljivim prizorom Sudnjeg dana, kao što smo rekli.

Kontekst sure teče iznošenjem njenih tema u tim sferama i pod tim impresijama u kratkim, međusobno povezanim sekvencama koje je moguće podijeliti u pet krugova radi lakšeg iznošenja i objašnjenja sure. Među ovim krugovima, međutim, nema čvrstih granica koje ih potpuno odjeljuju jedan od drugog, što je glavna odlika koja karakterizira ovu suru...

Sura započinje zahvalom Allahu, Vlasniku svega što je na nebesima i na Zemlji, Hvaljenom na onom svijetu, Mudrom i Sveznajućem. Ona potvrđuje Njegovo sveobuhvatno i precizno znanje u onome što ulazi u zemlju i što iz nje izlazi, i što se s neba spušta i što se na nj uspinje. Ona govori o nevjerničkom poricanju dolaska Sudnjeg dana, a sadrži i Allahov odgovor koji potvrđuje njegov dolazak. Govori o Allahovom znanju kome ne izmiče ništa, ni trunčica na nebesima ni na Zemlji, ni manje ni veće od toga, da shodno tom preciznom znanju nagradi one koji vjeruju i da kazni one koji se bore protiv Allahovih dokaza. Sura potvrđuje mišljenje onih kojima je dato istinsko znanje i koji svjedoče da je Istina ono što Allah objavljuje Svome Poslaniku. Ona iznosi i čuđenje onih koji ne vjeruju u proživljenje, odgovarajući im da će biti kažnjeni i da su u velikoj zabludi. Prijeti im utjerivanjem u zemlju ili sručivanjem neba na njih...

Ovim završava prvi krug.

Drugi krug donosi jedan dio kazivanja o Dāvūdovoj porodici koja je bila zahvalna Allahu na Njegovim blagodatima koje su se sastojale u pokoravanju mnogih snaga, Allahovom voljom, Dāvūdu i Sulejmānu. Njih dvojica nisu bili nezahvalni niti su se oholili. Među ovim potčinjenim snagama su i džini koje su neki mnogobošci obožavali i tražili da im otkriju budućnost, iako to oni nisu znali. Oni su za Sulejmāna obavljali mučne i teške poslove i poslije njegove smrti ne znajući da je on umro... Nasuprot kazivanju o zahvalnosti dolazi kazivanje o nezahvalnosti, kazivanje o stanovnicima Sabe koji su živjeli u blagostanju, ali nisu bili na tome zahvalni: *I Mi učinismo da se o njima samo priča, a njih kud koje raselismo* (34/19)... To je stoga što su oni slijedili šejtana koji nad njima nikakve vlasti ne bi imao da mu se oni nisu dobrovoljno predali!

Treći krug započinje izazovom koji je upućen politeistima da zovu one koji oni, pored Allaha, smatraju bogovima koji *ništa nemaju, ni koliko trun jedan, ni na nebesima ni na Zemlji, oni u njima nemaju nikakvog udjela i On nema od njih nikakve pomoći* (34/22)... Oni se neće za njih moći zauzeti kod Allaha – makar bili i meleki – jer meleki primaju Allahovu odredbu skrušeno i drhteći; oni ne govore dok ih ne prođe strah i duboko uzbuđenje... Pita ih ko ih opskrbljuje iz neba i iz Zemlje. Allah, Gospodar

nebesa i Zemlje. On je taj ko ih, bez partnera, opskrbljuje. Zatim prepušta njegovu i njihovu stvar Allahu, jer je On taj koji donosi konačnu riječ o onome u čemu su se oni razišli... Ovaj krug završava izazovom, kao što je i počeo, a to je da mu pokažu one koje smatraju Njemu ravnim. Nema ih; *postoji samo Allah, silni i mudri!* (34/27)...

Četvrti i peti krug zajedno tretiraju problem Objave i poslanstva i odnos nevjernika prema njima, kao i odnos onih koji su navikli na raskošan život prema svakoj poslaničkoj misiji, jer se oni ponose svojim imecima i svojom djecom. Ova dva kruga potvrđuju istinske vrijednosti na osnovu kojih će biti polaganje računa i na kojima će se zasnivati nagrada i kazna, a to su vrijednosti vjerovanja i dobrih djela, a ne bogatstvo i djeca. Oni iznose sudbinu vjernika i nevjernika u nekoliko raznovrsnih prizora Smaka svijeta u kojima se sljedbenici odriču onih koje su slijedili, kao što se meleki u njima odriču da su im se klanjali zalutali politeisti... Između ovih prizora poziva ih da se vrate svojoj istinskoj prirodi, pa da u njoj, lišenoj strasti i buke, potraže inspiraciju u vezi sa ovim Poslanikom na čije ugonjenje u laž se usuđuju bez ikakva dokaza. Poslanik ne traži od njih nagradu za Uputu, on nije lažac niti ludak... Svaki od ova dva kruga završava jednim od prizora Sudnjeg dana. Sura tako završava kratkim, snažnim akordima: *Reci: "Gospodar moj pobjeđuje Istinom, On dobro zna i sve ono što je veoma skriveno." Reci: "Došla je Istina, a laži je nestalo!" Reci: "Ako zalutam, zalutao sam na svoju štetu, a ako sam na pravom putu, to je zbog onoga što mi Gospodar moj objavljuje; On zaista sve čuje i blizu je"* (34/48-50)... Na samom kraju je jedan prizor Sudnjeg dana, kratkih ritmova, ali snažan i okrutan.

Sada, nakon ovog sumarnog predstavljanja, pređimo na podrobnije izlaganje...

Neka je hvaljen Allah, čije je sve ono na nebesima i sve ono na Zemlji! Hvaljen neka bude i na onom svijetu! On je Mudar i Sveznajući (34/1).

On zna šta u zemlju ulazi, a šta iz nje izlazi, i šta se s neba spušta, a šta se na nj uspinje; On je samilostan i On prašta grijehe (34/2).

Ova sura govori o politeizmu, politeistima, njihovom ugonjenju u laž svoga Poslanika, njihovoj sumnji u budući svijet i o njihovom držanju nevjerovatnim proživljenje i sabiranje, počinje zahvalom Allahu. Allah je

Sam po Sebi hvale vrijedan makar Mu niko od ovih ljudi ne bio zahvalan. On je hvaljen u ovom bitku koji ga veliča hvaleći Ga, On je hvaljen od raznovrsnih stvorenja, makar ljudi bili izuzetak među ostalim stvorenjima.

Uz zahvalu dolazi i atribut vlasništva nad onim što je na nebesima i nad onim što je na Zemlji. Niko s Njim ne posjeduje ništa, niko ni u nebesima ni u Zemlji nema nikakva udjela; Njemu (Uzvišenom) pripada svaka stvar na njima... Ovo je taj prvi problem u vjerovanju, problem monoteizma. Vlasnik svake stvari jeste Allah pored koga nema da iko išta posjeduje, mimo Njega u ovom širokom Kosmosu.

Hvaljen neka bude i na onom svijetu! (34/1)... Osobna hvala. Hvala koja dolazi od Njegovih robova. Čak i od onih koji su Ga negirali na ovom svijetu ili su Mu druge, uz Njega, pripisivali iz zablude koja se otkriva na budućem svijetu, pa Mu se potpuno predaju hvaleći Ga i zahvaljujući Mu.

On je Mudri i Sveznajući (34/1)... Mudri, koji sve što čini - čini mudro; koji upravlja ovim i budućim svijetom razborito i koji snuje stvari čitavog bitka pametno... Sveznajući koji zna svaku stvar, svaku odredbu i svako određenje potpuno, sveobuhvatno i duboko tako da to znanje obuhvata sve stvari.

Zatim otkriva jednu od stranica Allahovog znanja čija je sfera Zemlja i nebesa:

On zna šta u zemlju ulazi, a šta iz nje izlazi, i šta se s neba spušta, a šta se na nj uspinje; On je samilostan i On prašta grijehe (34/2).

Čovjek zastaje pred ovom stranicom koja je izložena u malo riječi, otkrivajući da se nalazi pred ogromnim i čudnim skupom stvari, pred pokretima, dimenzijama, oblicima, slikama, značenjima i tijelima kojima se ne može oduprijeti mašta!

Kad bi svi stanovnici Zemlje posvetili sav svoj život prateći i brojeći sve ono što se dešava u jednom trenutku, na što ukazuje ovaj ajet, zasigurno je da to ne bi mogli upratiti ni izbrojati!

Koliko samo stvari u ovom trenutku uđe u zemlju? Koliko stvari u ovom trenutku izađe iz nje? Koliko se stvari u ovom trenutku spusti s neba? Koliko se stvari u ovom trenutku uspinje na njega?

Koliko stvari ulazi u zemlju? Koliko se zrna čuva ili skriva unutar ove zemlje? Koliko crva, insekata, leševa i gmizavaca uđe u zemlju u njenim širokim prostranstvima? Koliko kapljica vode, atoma gasa i zraka, elektriciteta... skrije se u zemlji u njenim ogromnim prostranstvima?

Koliko i koliko je toga što ulazi u zemlju nad čim Allahovo oko bdije i ne spava?

A koliko izlazi iz nje? Koliko rastinja izbije? Koliko se izvora pojavi? Koliko vulkana proradi? Koliko se plina digne? Koliko se skrivenog otkrije? Koliko insekata izađe iz svoje skrivene kuće? Koliko i koliko toga što se vidi i toga što se ne vidi, onoga što ljudi znaju i onoga što ne znaju, a toga je mnogo?

Koliko je onoga što silazi s neba? Koliko kapi kiše? Koliko užarenih meteora? Koliko zapaljenih zraka? Koliko svijetlećih zraka? Koliko izvršenih presuda i određenih sudbina? Koliko milosti koja obuhvata čitav bitak a koja se odnosi na poneke ljude? Koliko opskrbe koju Allah daje u izobilju onome kome hoće od Svojih robova! Koliko i koliko toga što ne može niko izbrojati do Allah!

Koliko je onoga što se na nebo uspinje? Koliko biljnih, životinjskih, ljudskih ili duša drugih stvorenja koja čovjek ne zna, uspinje se na nebo? Koliko molbi upućenih Allahu glasno ili tajno koje ne čuje niko do Allah u Svojim visinama!

Koliko duša stvorenja koja znamo ili ne znamo umire? Koliko meleka se uspinje po naredbi Džibrila? Koliko duša leprša u ovom nebeskom carstvu za koje ne zna niko do Allah?

Zatim, koliko čestica pare se diže iz mora? Koliko se čestica isparenja diže iz tijela? I koliko i koliko toga što ne zna niko drugi osim On!?

Koliko u jednom trenutku? Gdje bi otišlo ljudsko znanje i statistika za ono što ima u jednom trenutku makar potrošili duge živote u brojanju i sumiranju? Allahovo sveobuhvatno, veliko, detaljno i precizno znanje obuhvata sve ovo na svakom mjestu i u svakom vremenu... Svako srce sa namjerama i mislima koje se u njemu kriju, sa pokretima i smirajima koji se u njemu nalaze, pod Allahovim je okom. On, pored toga, to pokriva i oprašta... *On je samilostan i On prašta grijehe* (34/2)...

Samo jedan ajet iz Kur'ana poput ovog ajeta inspiriše da ovaj Kur'an nije ljudski govor. Misao o Kosmosu poput ove misli ne naumpada po svojoj prirodi ljudskom srcu. Poimanje o Kosmosu kao što je ovo poimanje nema motiva u prirodi ljudskog poimanja. U obuhvatnosti poput ove jednim dodirom dolazi do izražaja Allahovo stvaranje, stvaranje Stvoritelja ovog bitka kome nije slično ljudsko stvaranje!

Nakon potvrđivanja te činjenice u toj veličanstvenoj, širokoj i panoramski strukturiranoj suri, govori se o poricanju dolaska Sudnjeg dana od strane nevjernika. Međutim, oni su ograničeni i oni ne znaju šta će im donijeti sutrašnji dan.. Allah je taj koji zna ono što je skriveno i Njegovom znanju ne može izmaći ništa ni na nebu ni na Zemlji. Sudnji dan će sigurno doći, tako da će dobročinitelj zateći nagradu a zločinac kaznu za ono što su ponudili na ovoj Zemlji:

A nevjernici govore: "Čas oživljenja nam neće doći!" Reci: "Hoće, tako mi Gospodara moga, koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći." - Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji, izmaći, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u jasnoj Knjizi - (34/3)

da nagradi one koji vjeruju i dobra djela čine, - njih čeka oprost i opskrba plemenita - (34/4)

a da kazni najbolnijom patnjom one koji se protiv dokaza Naših bore, nastojeći da ih onemoguće (34/5).

Nevjerničko poricanje Sudnjeg dana proizlazi iz njihovog neshvatanja Allahove mudrosti i određenja. Allahova mudrost ne ostavlja ljude da žive uzaludno, da dobročinitelj čini dobro a zlikovac zlo, a zatim da dobročinitelj ne nađe nagradu za svoje dobročinstvo, a zločinac kaznu za svoje zlo. Allah je jezikom Svojih poslanika obavijestio da će On zadržati cijelu nagradu ili kaznu ili dio njih za budući svijet. Svako ko shvata Allahovu mudrost u Njegovu stvaranju shvata da je budući svijet nužan za ostvarenje Allahovog obećanja i obavijesti... Međutim, oni koji ne vjeruju zaklonjeni su od te mudrosti, pa zato izgovaraju ove svoje riječi: *Čas oživljenja nam neće doći!* (34/3)... Na ovo im se odgovara: *Hoće, tako mi Gospodara moga, zacijelo će vam doći* (34/3)... Istinu je obznanio Uzvišeni Allah i istinu je rekao Allahov Poslanik (alejhi's-selam). Oni ne znaju ono što je skriveno, ali, pored toga, Allahu pripisuju neka tumačenja i odlučno govore o onome o čemu ne znaju. Allah je taj koji potvrđuje dolazak Časa oživljenja jer On *zna i ono što je skriveno* (34/3)... Njegov govor je istina jer dolazi iz znanja i uvjerenja o onome što je tamo.

Zatim se izlaže ovo znanje u kosmičkoj slici kao što je ona koja je prethodila u prologu sure, koja po drugi put svjedoči da ovaj Kur'an ne može biti ljudsko djelo, jer ljudskoj mašti obično ne naumpadaju slike poput ovih:

Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji, izmaći, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u jasnoj Knjizi - *(34/3)*.

Po drugi put kažemo: priroda ovog poimanja nije ljudska. Njemu nije prethodilo ništa u ljudskom govoru, ni u poeziji ni u prozi. Kada ljudi govore o univerzalnosti, preciznosti i sveobuhvatnosti znanja, njima ne pada na pamet da ga predstave u ovoj neobičnoj kosmičkoj slici: *Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji, izmaći, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga (34/3)*. Ne poznajem nijednu tendenciju u ljudskom govoru koja je usmjerena ka univerzalnom i preciznom poimanju znanja kao što je ovo. On, Uzvišeni Allah je taj koji opisuje Sebe i koji opisuje Svoje znanje onim atributima koji ne naumpadaju ljudima! Samim tim se uzdiže poimanje svog Boga od strane muslimana koga obožavaju pa Ga spoznaju u Njegovim atributima u granicama svojih ograničenih ljudskih mogućnosti u svakom slučaju.

Najbliže tumačenje riječi Uzvišenog: *što nije u jasnoj Knjizi (34/3)* – jeste da je to Allahovo znanje koje registrira svaku stvar i da Njemu ne izmiče nijedan atom ni na nebesima ni na Zemlji, ni manje ni veće od toga.

Zastanimo malo pred izrazom u riječima Uzvišenog: *ni trunčica jedna... ni manje od toga (34/3)*. Atom je doskora bio poznat kao najsitnije tijelo. Međutim, sada ljudi, nakon razbijanja atoma, znaju da postoji nešto što je sitnije od atoma, a to su njegovi sastavni dijelovi na koje tada niko nije računao! Neka je uzvišen Allah koji poučava Svoje robove onome što On hoće tajnama Svojih atributa i tajnama Svoga stvaranja kada On hoće.

Čas oživljenja će sigurno i bezuvjetno doći. Njegovom znanju ne izmiče ni malo ni veliko:

da nagradi one koji vjeruju i dobra djela čine, - njih čeka oprost i opskrba plemenita - *(34/4)*

a da kazni najbolnijom patnjom one koji se protiv dokaza Naših bore, nastojeći da ih onemoguće (34/5).

Postoji mudrost, cilj i plan. Postoji određenje u stvaranju radi ostvarenja istinske nagrade onima koji vjeruju i dobra djela čine i prave kazne onima koji se bore protiv Allahovih dokaza...

One koji su vjerovali i svoje vjerovanje potvrdili dobrim djelima čeka *oprost (34/4)* za grijehe koje su počinili, kao što ih čeka *opskrba plemenita (34/4)*. Opskrba se često spominje u ovoj suri pa, analogno tome, uživanje u

Džennetu izražava se ovim opisom, jer je i to jedna vrsta Allahove opskrbe u svakom slučaju.

Što se tiče onih koji su nastojali da odvrate od Allahovih dokaza, njih čeka kazna najbolnijom patnjom. Najbolnija patnja; *ridžz* je najgora kazna kao kazna za njihovo nastojanje, trud i borbu na lošem putu!

Ovim i tim se ostvaruje Allahova mudrost i određenje, mudrost Časa oživljenja za koji oni odlučno tvrde da neće doći, međutim, on će doći...

* * *

U povodu njihove odlučne tvrdnje da im Čas oživljenja neće doći – a to je jedna od Allahovih tajni – i Allahove potvrde da će im Čas oživljenja doći – a to je svijet neviđenog – i priopćenja Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), koje mu je naredio njegov Gospodar da ga iznese o Času oživljenja, potvrđuje da *oni kojima je dato znanje* (34/6) shvataju i svjedoče da je ono što je on donio od svoga Gospodara Istina i da to vodi na Put Silnoga i Hvaljenoga:

Oni kojima je dato znanje dobro znaju da je ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga istina i da vodi na put Silnoga i Hvaljenog (34/6).

Navedeno je da se pod onima kojima je dato znanje – misli na sljedbenike Knjige koji iz svoje Knjige znaju da je ovaj Kur'an Istina i da on vodi na put Silnoga i Hvaljenoga.

Domen ovog ajeta je veći i širi. Oni kojima je dato znanje u bilo kome vremenu i u bilo kome mjestu, iz bilo koje generacije i iz bilo koje vrste ljudi, vide ovo kada je njihovo znanje ispravno i postojano i kada zaslužuje da se opiše da je to nauka! Kur'an je Knjiga otvorena za generacije. U njemu ima toliko istine da ona otkriva sam Kur'an svakome ko ima ispravno znanje. On otkriva istinu skrivenu u biću ovog cijelog bitka. On je najvjerniji deskriptivni prijevod za ovaj bitak i za izvornu istinu u njemu.

I da vodi na put Silnog i Hvaljenog (34/6)...

Put Silnog i Hvaljenog jeste program koji je Allah htio za bitak i koji je izabrao za ljude kako bi uskladio njihove korake sa koracima Kosmosa u kome žive. To je zakon koji vlada sudbinom ovog cijelog Kosmosa, uključujući život čovječanstva koji se ne odvaja u svom korijenu i svom

nastanku niti u svom sistemu i kretanju od ovog Kosmosa i onoga što je u njemu i onih što su u njemu.

Vodi na Put Silnog i Hvaljenog jer u vjernikovom shvatanju formira pravilno poimanje bitka, njegovih veza, odnosa i vrijednosti, poimanje mjesta ovog čovjeka u odnosu na Kosmos i njegovu ulogu u njemu, poimanje saradnje dijelova ovog Kosmosa okolo njega – a i njega s njima – u stvaranju Allahovog htijenja i mudrosti u Njegovom stvaranju, kao i poimanje koordinacije pokreta svega i harmoničnosti tih pokreta usmjerenih u pravcu Stvoritelja bitka.

On vodi na Put Silnog i Hvaljenog korigiranjem načina mišljenja i njegovo postavljanje na zdrave osnove koje su u skladu sa kosmičkim određenjem ljudske prirode, tako da taj način mišljenja vodi čovjeka spoznaji prirode ovog kosmosa, njegovih osobenosti i zakonitosti i tako da se njima koristi i živi s njima u harmoniji a ne u neprijateljstvu, sukobu i sporu.

On vodi na Put Silnog i Hvaljenog svojim odgojnim programom koji priprema pojedinca da živi u skladu i harmoniji – kao pojedinci i društva – sa ostalim stvorenjima koja nastanjuju ovaj Kosmos! On priprema sva ova stvorenja da žive u skladu i harmoniji sa prirodom Kosmosa u kome žive... Sve to na jednostavan, lahak i lijep način.

Vodi na put Silnog i Hvaljenog jer u sebi sadrži propise i zakone koji su u skladu sa čovjekovom prirodom i osnovnim uvjetima njegovog života i življenja i koji su u harmoniji sa univerzalnim zakonima koji regulišu život ostalih živih bića i drugih stvorenja, tako da čovjek ne bude iznimka među njima sa svojim propisima i zakonima. Čovjek je samo jedno među ovim stvorenjima u velikom Kosmosu.

Ova Knjiga je vodič na ovom putu, vodič što ga je sačinio Stvoritelj čovjeka i Stvoritelj puta, Onaj koji zna prirodu i jednog i drugog. Ti bi imao sreće kad bi na nekom putovanju dobio vodič koji je napravio inžinjer koji je izvodio radove na samom putu kojim putuješ. A šta je tek sa Graditeljem Pravog Puta i Stvoriteljem putnika na tom putu?

Nakon ovog osvješćavajućeg i usmjeravajućeg dodira sura nastavlja da iznosi njihov govor o proživljenju i njihovo veliko iznenađenje ovim

pitanjem koje drže čudnim i neobičnim i o kome govori samo onaj koga je pogodilo džinsko navraćanje pa govori neobične i čudne stvari ili iznosi laži govoreći ono što nije moguće da bude:

dok oni koji ne vjeruju govore: "Hoćete li da vam pokažemo čovjeka koji vam predskazuje da ćete, kada se sasvim raspadnete, zaista, ponovno stvoreni biti? Iznosi li on o Allahu laži ili je lud?" Nijedno, već će oni koji u onaj svijet neće da vjeruju na muci biti i u zabludi su velikoj (34/7-8).

Oni su do ove mjere sa čuđenjem i iznenađenjem dočekivali pitanje proživljenja. Čudili su se onome ko je o njemu govorio jetkim i zajedljivim stilom: *Hoćete li da vam pokažemo čovjeka koji vam predskazuje da ćete, kada se sasvim raspadnete, zaista, ponovo stvoreni biti?* (34/7). Hoćete li da vam pokažemo čudnog i neobičnog čovjeka koji govori neprihvatljive i daleke riječi? On čak kaže da ćete, kad umrete, istruhnete i potpuno se raspadnete, iznova biti stvoreni i ponovo biti vraćeni u život?!

Oni, štaviše, idu dalje u čuđenju i iščuđivanju, u osudi i omalovažavanju: *Iznosi li on o Allahu laži ili je lud?* (34/8)... Riječi poput ovih – prema njihovoj tvrdnji - govori samo onaj koji potvara Allaha da je rekao ono što nije rekao ili onaj koga je dotakao džin pa trabunja ili govori čudne i neobične riječi!

Zašto sve ovo? Zato jer im on govori: Vi ćete biti iznova stvoreni! - Čemu čuđenje kad su stvoreni iz ništa? Oni tako ne gledaju na ovo čudo koje se desilo, čudo njihovog prvog stvaranja. Kad bi ga dobro pogledali i o njemu razmislili, nimalo se ne bi čudili novom stvaranju. Međutim, oni su zalutali i oni nisu na Pravom Putu. Stoga se na ovo njihovo čuđenje i klevete daje žestok i oštar osvrt:

... već će oni koji u onaj svijet neće da vjeruju na muci biti i u zabludi su velikoj (34/8).

Možda se pod mukom u kojoj se oni nalaze misli na kaznu na budućem svijetu, a s obzirom na to da će se to stvarno desiti, oni kao da su već na muci, jer su u velikoj zabludi iz koje nema nade da izađu na Pravi Put... Međutim, ovo može imati i drugo značenje, tj. značenje da oni koji ne vjeruju u onaj svijet žive u muci kao što žive u zabludi. To je duboka istina. Onaj ko živi bez vjere u onaj svijet živi u psihičkoj patnji. Za njega nema izgleda ni nade u pravičnost i pravednost, niti nagrade ni nadoknade za ono što je podnosio na ovom svijetu. U životu ima situacija i iskušenja sa kojima se čovjek ne može suočiti bez vjere u onaj svijet i bez uvjerenja da će dobročinilac biti nagrađen, a griješnik kažnjen, kao i bez želje za susretom

sa Allahom i nade u Njegovo zadovoljstvo na drugom svijetu, u kome neće propasti ni malo ni veliko djelo, makar bilo teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima ili u zemlji, Allah će ga na vidjelo iznijeti. Onaj ko se lišava ovog svijetlog, namirisanog i ugodnog prizora, bez sumnje, živi u patnji kao što živi u zabludi. Živi u patnji i zabludi a još je živ, a još je na Zemlji prije nego što ga stigne patnja na onom svijetu kao kazna za ovu patnju koju je imao na ovom svijetu!

Uvjerenje u budući svijet je milost i blagodat koje Allah daruje onome ko ih zaslužuje od Njegovih robova iskrenošću srca, traganjem za Istinom i željom za Uputom. Smatram vjerovatnim da je ovo to na šta ukazuje ovaj ajet koji kaže za one koji ne vjeruju u onaj svijet da su na muci i velikoj zabludi u isto vrijeme.

One koji negiraju onaj svijet snažno budi kosmički prizor koji im se predočava tako kao da će na njih pasti – da to Allah hoće – međutim, oni ostaju u svojoj velikoj zabludi. To je prizor zemlje u koju oni propadaju i neba koje se na njih u komadima sručuje:

> *Kako ne vide nebo i Zemlju, ono što je iznad njih i ono što je ispod njih?! Kad bismo htjeli, u zemlju bismo ih utjerali ili komade neba na njih sručili. To je, zaista, pouka svakom robu koji je odan* (34/9).

To je strašan kosmički prizor koji je istovremeno istrgnut iz njihovih panorama ili njihovih očitih spoznaja u svakom slučaju. Dešava se da zemlja potone, to ljudi vide, a o tome pripovijedaju kazivanja i priče. Također se događa da padaju komadi s neba pri padu meteora i prilikom udara groma. Oni su vidjeli nešto od ovoga ili su čuli nešto o tome. Ovaj doticaj budi zaspale i nemarne koji isključuju dolazak Časa oživljenja. Kazna bi im bila blaža kad bi Allah htio njome da ih kazni na ovom svijetu prije nastupa Časa oživljenja. Ona može da ih pogodi sa ove zemlje i sa ovog neba koje vide ispred sebe i iza sebe, koje ih okružuje i koje im nije daleko kao što je dalek Čas oživljenja skriven u Allahovom znanju. Ali samo griješnici se ne boje Allahove kazne!

U ovome što oni vide na nebu i Zemlji, u tome da zemlja može propasti u bilo kom trenutku, ili u tome što komad neba može pasti, u ovome je dokaz i pouka za srce koje se vraća i povraća:

To je, zaista, pouka svakom robu koji je odan (34/9)... On nije u toj velikoj zabludi...

« وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلاً . يَاجِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ ، وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ * أَنِ
اعْمَلْ سَابِغَاتٍ ، وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ ، وَاعْمَلُوا صَالِحًا ، إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ .

« وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ، وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ ، وَمِنَ
الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ ، وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ
السَّعِيرِ * يَعْمَلُونَ لَهُ مَايَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ .
اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا ، وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ * فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ
مَادَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلاَّ دَابَّةُ الأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ ، فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَالَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ .

«لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ . جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ . كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
وَاشْكُرُوا لَهُ . بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ * فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ ،
وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ * ذَلِكَ
جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا ، وَهَلْ نُجَازِي إِلاَّ الْكَفُورَ ؟ * وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي
بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً ، وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ . سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ *
فَقَالُوا : رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا ، وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ، فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ ، وَمَزَّقْنَاهُمْ
كُلَّ مُمَزَّقٍ . إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ .

« وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلاَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ * وَمَا كَانَ لَهُ
عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ ، إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ ، وَرَبُّكَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ » ..

Mi smo Dāvūdu Našu milost ukazali - "O brda, ponavljajte zajedno s njim hvalu, i vi ptice!" - i učinili da mu mekano gvožđe bude (34/10).

"Pravi široke pancire i čestito ih pleti!" - i činite dobro, jer Ja vidim šta radite vi (34/11).

A Sulejmānu - vjetar, ujutro je prevaljivao rastojanje od mjesec dana, a naveče rastojanje od mjesec dana; i učinili smo da mu iz izvora rastopljen bakar teče i da džinnovi, voljom njegova Gospodara, pred njim rade; a kad bi neki od njih otkazao poslušnost naređenju Našem, učinili bismo da ognjenu patnju osjeti (34/12).

Oni su mu izrađivali što god je htio; hramove i spomenike, i zdjele kao čatrnje, i kotlove nepokretne. "Trudite se i budite zahvalni, o čeljadi Dāvūdova!" - A malo je zahvalnih među robovima Mojim (34/13).

A kad smo odredili da umre, crv koji je bio rastočio štap njegov - upozorio ih je da je umro, i kad se on srušio, džinnovi shvatiše da ne bi na muci sramnoj ostali da su budućnost prozreti mogli (34/14).

Stanovnici Sabe su imali dokaz u mjestu u kom su živjeli: vrtove, zdesna i slijeva. "Jedite hranu Gospodara svoga i budite Mu zahvalni; kakav divan kraj i Gospodar koji mnogo prašta!" (34/15).

Ali oni su nezahvalni postali, pa smo na njih poplavu pustili, popuštanjem brana nastalu, i zamijenili im njihove vrtove drugim vrtovima sa plodovima gorkim i tamariskom i neznatnim lotosom divljim (34/16).

Kaznili smo ih tako zato što su bili nezahvalni, a da li Mi kažnjavamo ikog drugog do nevjernika, nezahvalnika?! (34/17).

A između njih i gradova koje smo blagoslovili izgradili smo bili naselja povezana i odredili im potrebnu udaljenost. "Putujte kroz njih i po noći i po danu, bezbjedni!" (34/18).

Ali oni rekoše: "Gospodaru naš, učini veće rastojanje prilikom putovanja naših!" - i ogriješiše se prema sebi, i Mi učinismo da se o njima samo priča, a njih kud koje raselismo. To su, zaista, pouke za svakog strpljivog i zahvalnog (34/19).

I Iblīs se uvjerio da je o njima ispravno mislio, i oni su se poveli za njim, osim nekolicine vjernika (34/20)

nad kojima nikakve vlasti nije imao: Mi smo htjeli da ukažemo na onoga ko vjeruje u onaj svijet, a ko u njega sumnja. - A Gospodar tvoj bdi nad svim (34/21).

Ovaj dio sadrži slike zahvalnosti i nezahvalnosti i slike Allahovog potčinjavanja nekih sila i stvorenja onim Svojim robovima kojima On to hoće, a koje se, inače, ne potčinjavaju ljudima. Međutim, Allahova moć i Njegovo htijenje nisu ograničene ljudskim navikama. Kroz ove i te slike otkriva se istina o šejtanima koje su neki politeisti obožavali ili su kod njih tražili znanje o budućnosti, mada su oni zaklonjeni od znanja budućnosti. Otkrivaju se uzroci zavođenja kojim šejtan gospodari čovjekom, mada on nad njim nema nikakve ovlasti osim onoliko koliko mu on da po svom izboru. Otkriva se Allahovo planiranje u otkrivanju onoga što je skriveno od ljudskih djela, a što je vidljivo u realnoj slici, tako da će na osnovu toga biti nagrađeni ili kažnjeni na onom svijetu. Spominjanjem onog svijeta završava ovaj krug, kao što time završava i prvi krug ove sure...

* * *

Mi smo Dāvūdu Našu milost ukazali - "O brda, ponavljajte zajedno s njim hvalu, i vi ptice!" - i učinili da mu mekano gvožđe bude (34/10).

"Pravi široke pancire i čestito ih pleti!" - i činite dobro, jer Ja vidim šta radite vi (34/11).

Dāvūd je odan rob, kao što je tom naznakom završen prvi krug: *To je, zaista, pouka svakom robu koji je odan* (34/9)... U kontekstu slijedi kazivanje o njemu poslije te naznake, a na početku tog kazivanja spominje se milost koju mu je Allah ukazao. Zatim se potanko objašnjava ta milost:

O brda, ponavljajte zajedno s njim hvalu, i vi ptice (34/10).

Predaje spominju da je Dāvūdu dat neobično lijep glas, kojim je on učio svoje psalme, a to su vjerske ode u slavu Boga. Nešto psalmi je spomenuto i u Starom zavjetu, a Allah najbolje zna koliko su oni tačni. U sahih hadisu stoji da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) čuo glas Ebu Muse Eš'arija (neka je Allah njime zadovoljan) dok je učio nešto iz sure El-Lejl, pa je zastao i slušao njegovo učenje. Potom je Poslanik (alejhi's-selam) rekao: "Ovome je data jedna od Dāvūdovih frula".

Ajet odslikava milost prema Dāvūdu (alejhi's-selam) govoreći da je on dostigao takav stepen pronicljivosti i apstrakcije u svojim psalmima da su uklonjeni zastori između njega i drugih bića. Bila se spojila njihova suština sa njegovom suštinom u veličanju njihovog i njegovog Stvoritelja. Brda i ptice su ponavljali s njim, jer između njega i njihova bitka nije više postojala nikakva prepreka ni barijera, kad se to sve spojilo sa Allahom jednom neposrednom vezom. Tom vezom se brišu sve razlike između jedne i druge vrste Allahovih stvorenja, između jednog i drugog bića među Allahovim stvorenjima. Sva se ona vraćaju svojoj jednoj vječnoj suštini koju su prekrivale prepreke i razlike, tako da ona složno slave Stvoritelja susrećući se u jednoj melodiji, što je takav stepen iluminacije, čistote i apstrakcije koji ne može postići niko bez Allahove milosti koja uklanja zastor njegovog materijalnog bića i vraća ga njegovom vječnom postojanju u kome se susreće sa ovim bitkom i svim onim što je u njemu i svima onima koji su u njemu - bez prepreka i pregrada.

Kada je Dāvūd (alejhi's-selam) počeo da uči svoje psalme i veliča svoga Gospodara, s njim su ponavljala brda i ptice, a Kosmos je odjekivao tim pjesmama koje su tekle jednim njegovim bićem, usmjerene Jednom njegovom Stvoritelju. To su doista neobični trenuci koje zapaža i osjeća samo onaj ko ih dobro poznaje i ko ih je kušao makar jedan tren u svom životu!

... i učinili da mu mekano gvožđe bude (34/10).

To je jedan drugi vid Allahove milosti prema njemu. Iz okrilja ovog konteksta izgleda da je i ova pojava bila natprirodna i da nije bila u domenu pojava uobičajenih za ljude. Naime, nije bilo u pitanju samo zagrijavanje željeza kako bi se omekšalo i postalo pogodno za obradu, već je to bila – a Allah najbolje zna – nadnaravna pojava kojom se željezo omekšavalo bez uobičajenih sredstava omekšavanja. Iako bi se samo upućivanje i pokazivanje da se željezo omekšava zagrijavanjem ubrajalo u Allahovu milost i blagodat koja je vrijedna spomena, mi, međutim, slijedimo atmosferu i okruženje konteksta, a to je atmosfera mudžiza, to je okruženje nadnaravnosti koje iskaču iz uobičajenog i poznatog.

Pravi široke pancire i čestito ih pleti! (34/11).

Panciri su oklopi. Prenosi se da su se oni prije Dāvūda (alejhi's-selam) pravili od metalnih ploča. Jedan oklop se sastojao od jedne metalne ploče, tako da je kočio tijelo i činio ga mnogo težim. Allah je Dāvūda nadahnuo da pancire pravi tako da budu mekahni, pleteni, savitljivi, tanki i da ih je lahko oblikovati i podešavati prema pokretima tijela. Naredio mu je da

stijesni šupljine na njima kako bi bili što čvršći i solidniji, tako da ih ne mogu probijati koplja. To, ustvari, znači čestito pletenje. Čitava ova stvar bila je nadahnuće i podučavanje od strane Allaha.

Dāvūdu i njegovoj porodici je govoreno:

I činite dobro, jer Ja vidim šta radite vi (34/11).

Ne samo u pancirima već u svemu što radite čuvajte se Allaha koji gleda ono što radite i koji to nagrađuje ili kažnjava, tako da Mu ne izmiče ništa, Allah to sve vidi...

* * *

To je ono što je Allah dao Dāvūdu (alejhi's-selam). Što se tiče Sulejmāna, njemu je Allah dao druge blagodati:

A Sulejmānu - vjetar, ujutro je prevaljivao rastojanje od mjesec dana, a naveče rastojanje od mjesec dana; i učinili smo da mu iz izvora rastopljen bakar teče i da džinnovi, voljom njegova Gospodara, pred njim rade; a kad bi neki od njih otkazao poslušnost naređenju Našem, učinili bismo da ognjenu patnju osjeti (34/12).

Oni su mu izrađivali što god je htio; hramove i spomenike, i zdjele kao čatrnje, i kotlove nepokretne. "Trudite se i budite zahvalni, o čeljadi Dāvūdova!" - A malo je zahvalnih među robovima Mojim (34/13).

Oko potčinjavanja vjetrova Sulejmānu (alejhi's-selam) ima mnogo predaja. Međutim, sjena israilijjata u tim predajama je jasna, iako glavne jevrejske knjige ništa o njima ne spominju. Stoga je bolje izbjegavati upuštanje u te predaje i sigurnije se zadovoljiti kur'anskim tekstom zadržavajući se na površnoj poruci riječi i ne udaljavati se od nje. Iz teksta se da zaključiti da je Allah potčinio Sulejmānu vjetar učinivši ga da puše u jednom pravcu, tj. da njegovo putovanje do određenog mjesta (a u suri El-Enbija' je spomenuto da je to blagoslovljena zemlja) traje mjesec dana, i da puše u drugom pravcu, tj. da njegovo putovanje u drugom pravcu traje također mjesec dana. To se odvijalo shodno interesu koji se ostvarivao od njegovog putovanja tamo i ovamo, a koji je shvaćao Sulejmān (alejhi's-selam) i koji je on ostvarivao Allahovom odredbom... Mi ovome ne možemo dodati nikakvo objašnjenje kako ne bismo uplovili u bajke i legende koje nemaju nikakvih pravila.

... i učinili smo da mu iz izvora rastopljen bakar teče (34/12).

Kitr je rastopljen bakar. Kontekst ajeta ukazuje na to da je ovo bila nadnaravna pojava poput one omekšavanja gvožđa Dāvūdu. Ovo može značiti da je Allah dao da mu iz zemlje izvire vulkansko vrelo rastopljenog bakra ili da ga je Allah nadahnuo kako će topiti bakar sve dok ne postane tečan i pogodan za lijevanje i obradu. To je, doista, velika Allahova milost.

...i da džinnovi, voljom njegova Gospodara, pred njim rade (34/12).

Također mu je pokorio jednu grupu džina da mu, Allahovom voljom, rade. Džini su tajna koju ljudi ne vide. Postoje stvorenja koja je Allah nazvao džinima i mi o njima ne znamo ništa više osim ono što je Allah o njima spomenuo. A On ovdje spominje da je Allah potčinio jednu grupu iz reda džina Svome poslaniku Sulejmānu (alejhi's-selam), pa ko bi od njih pogriješio, zaslužio bi Allahovu kaznu:

... a kad bi neki od njih otkazao poslušnost naređenju Našem, učinili bismo da ognjenu patnju osjeti (34/12).

Vjerovatno se ovaj osvrt - prije kraja kazivanja o potčinjavanju – spominje na ovaj način da bi se objasnilo pokoravanje džina Allahu. Kako je bilo nekih politeista koji su se, mimo Allaha, klanjali džinima, analogno tome, i oni će biti izloženi kazni kad odstupe od Allahove odredbe.

Ovi džini su upokoreni Sulejmānu (alejhi's-selam):

Oni su mu izrađivali što god je htio; hramove i spomenike, i zdjele kao čatrnje, i kotlove nepokretne (34/13).

Hramovi su mjesto bogosluženja, a spomenici su figure od bakra, drveta i drugog. *Džewab* je množina od *džabije*, a to je korito u koje se skuplja voda. Džini su Sulejmānu pravili velike čanke za hranu slične koritima, kao što su mu izrađivali ogromne lonce za kuhanje koji su bili nepomični zbog toga što su bili veliki... Sve ovo su primjeri za ono što je Allah upokorio džine Sulejmānu (alejhi's-selam) da mu rade ono što je on htio, voljom njegovog Gospodara. Sve su to natprirodne stvari koje se ni na koji način ne mogu predstaviti ili obrazložiti osim da su natprirodne i da su djelo Allaha. Ovo je njihovo jedino jasno objašnjenje.

Ovaj dio završava obraćanjem Dāvūdovoj čeljadi:

Trudite se i budite zahvalni, o čeljadi Dāvūdova! (34/13).

Potčinili smo vam i sve ovo u osobi Dāvūda i osobi Sulejmāna (neka je na njih dvojicu selam) pa radite, o, čeljadi Dāvūdova, i budite zahvalni

Allahu, a ne da biste se hvalisali i uznosili onim što vam je Allah upokorio. Dobro djelo je velika zahvala Allahu!

A malo je zahvalnih među robovima Mojim (34/13).

Ovo je rezolutan i usmjeravajući pogovor među kur'anskim pogovorima na kazivanja. On, s jedne strane, otkriva veličinu Allahove milosti i blagodati tako da je malo onih koji su sposobni da na njima budu zahvalni. On, s druge strane, otkriva koliko su ljudi ograničeni u zahvaljivanju na Allahovim blagodatima i milosti. Ljudi, koliko god bili zahvalni, nisu u stanju da se u potpunosti zahvale. A kako je tek onda kad uopće neće i kad zanemare zahvalnost iz osnova!?

Koliko je u stanju ljudsko stvorenje ograničene snage da zahvali na Allahovim blagodatima koje su neograničene? Ako budete brojali Allahove blagodati, nećete ih moći izbrojati. Ove blagodati preplavljuju čovjeka odozgo i odozdo, zdesna i slijeva; one se čak kriju u njemu samome i iz njega emaniraju. On sam je jedna od ovih velikih blagodati!

Sjedili smo tako zajedno, misli su nam dolazile jedna za drugom i pričali o svemu i svačemu što bi nam naumpalo. Dok smo mi tako sjedili i pričali, u tom dođe naš mali mačak Susu i uze oblijetati tamo-amo oko nas nešto tražeći. Kao da hoće da nešto od nas traži, ali nije u stanju da kaže, a mi ne možemo da dokučimo. Dok nam Allah nije ulio u glavu da možda ne traži vode. I bilo je tako. Bio je jako žedan, a nije bio u stanju da kaže niti da naišareti... Mi smo u tom času shvatili koliku nam je Allah blagodat dao davši nam govor i jezik, svijest i mišljenje. Naše duše su u tom trenutku bile preplavljene zahvalnošću. A gdje je zahvala u odnosu na taj neizmjerni izljev blagodati.

Mi smo duži vremenski period bili lišeni gledanja sunca. Međutim, jedna njegova zraka veličine egipatskog pjastera ponekad je dopirala do nas. Jedan od nas bi stao ispred te zrake i okretao se tako da mu ona prijeđe preko lica, ruku, leđa, stomaka i nogu koliko je to bilo moguće. Zatim bi on prepuštao svoje mjesto drugom svom bratu kako bi i on uživao u ovoj blagodati. Neću zaboraviti prvi dan kada sam poslije toga vidio sunce. Neću zaboraviti veliku radost i pravo oduševljenje na licu jednog od nas, i na svim dijelovima njegovog tijela, govoreći dubokim i dugim tonom: "Allahu! Pa ovo je Sunce, Sunce mog Gospodara koje još grije... Hvala Allahu!"

Koliko svakodnevno raspemo ovih zraka koje oživljuju kupajući se na svjetlosti i toplini. Plivamo i uranjamo u Allahovu blagodat! A koliko

zahvaljujemo na ovom obilnom daru koji nam je dat besplatno, bez truda i napora?!

Kada bismo nastavili na ovaj način iznositi Allahove blagodati, potrošili bismo čitav život i uložili sav trud a ne bismo postigli ništa. Zato ćemo se, dakle, zadovoljiti ovom inspirativnom aluzijom na način na koji to čini Kur'an kod aluzije i naznake, kako bi svako srce o njoj razmislilo i išlo rukovodeći se njome onoliko koliko ga Allah uputi u blagodat zahvalnosti, što je jedna od Allahovih blagodati, kojoj On upućuje onoga ko je zaslužuje svojim usmjerenjem, povučenošću i iskrenošću.

Zatim nastavljamo sa kur'anskim tekstovima ovog kazivanja u njegovoj posljednjoj sceni. To je scena Sulejmānove smrti i džina koji nastavljaju da rade pod njegovim zapovjedništvom ono čime ih je on bio zadužio, ne znajući za vijest o njegovoj smrti sve dok ih na to nije upozorilo crvlje rastakanje i padanje njegovog štapa o kojeg je on bio oslonjen:

A kad smo odredili da umre, crv koji je bio rastočio štap njegov - upozorio ih je da je umro, i kad se on srušio, džinnovi shvatiše da ne bi na muci sramnoj ostali da su budućnost prozreti mogli (34/14).

Prenosi se da je on bio oslonjen na svoj štap kada ga je zadesila smrt, dok su džini išli tamo i ovamo radeći pokorno teške poslove kojima ih je on bio zadužio. Oni nisu znali da je on umro sve dok nije došao crv. Rečeno je da je to crv koji se hrani drvetom nemilosrdno gutajući plafone, vrata i stubove kuća u mjestima u kojima živi. U južnom Egiptu ima sela u kojima se stanovi prave bez ugradnje ijednog komada drveta iz straha od insekata koji ne ostavljaju ništa drveno. Kada mu se štap rastočio tako da ga nije mogao više držati, on se srušio na zemlju. Tek tada su džini saznali da je umro. Tek tada *džinovi shvatiše da ne bi na muci sramnoj ostali da su budućnost prozreti mogli* (34/14)...

Ovo su ti džini kojima se neki ljudi klanjaju. Ovo su ti koji su bili potčinjeni jednom od Allahovih robova. Ovo su ti koji su lišeni znanja čak i o bliskoj budućnosti, a neki ljudi od njih traže tajne daleke nepoznate budućnosti!

* * *

U kazivanju o Dāvūdu izlaže se stranica vjerovanja u Allaha i zahvalnosti na Njegovim dobrima i lijep postupak prema Njegovim blagodatima.

Suprotna ovoj je stranica o stanovnicima Sabe. U suri En-Neml prošla su kazivanja koja govore šta je bilo između Sulejmāna i njihove kraljice. Ovdje se navodi vijest o njima poslije kazivanja o Sulejmānu, što inspiriše da su se događaji koje sadrži ovo kazivanje dogodili poslije onoga što je bilo između nje i Sulejmāna.

Ova pretpostavka je vjerovatna jer kazivanje ovdje govori o nezahvalnosti stanovnika Sabe na blagodatima, o njihovom gubljenju tih blagodati i njihovom razjedinjavanju i raseljavanju tu i tamo poslije toga. Oni su u doba vladavine Kraljice, čije je kazivanje došlo u suri En-Neml zajedno sa Sulejmānom, živjeli u velikoj kraljevini i u općem blagostanju. U tom kazivanju pupavac kazuje Sulejmānu: *Vidio sam da jedna žena njima vlada i da joj je svega i svačega dato, a ima i prijesto veličanstveni; vidio sam da se i ona i narod njezin Suncu klanjaju, a ne Allahu* (27/23-24)... Poslije toga je uslijedilo primanje islama Kraljice, i ona se u društvu sa Sulejmānom, predaje Allahu, Gospodaru svjetova. Događaji u ovom kazivanju ovdje dešavaju se poslije predavanja kraljice od Sabe Allahu. Kazivanje govori o tome šta ih je zadesilo nakon što su postali nezahvalni na blagostanju u kome su uživali.

Kazivanje počinje opisom hrane, blagostanja i uživanja u kome su bili, kao i zahtjevom da budu zahvalni na blagodatima koliko su u mogućnosti:

Stanovnici Sabe su imali dokaz u mjestu u kom su živjeli: vrtove, zdesna i slijeva. "Jedite hranu Gospodara svoga i budite Mu zahvalni; kakav divan kraj i Gospodar koji mnogo prašta!" (34/15).

Saba je ime naroda koji je živio južno od Jemena. Bili su u plodnoj zemlji čiji ostaci stoje do danas. Oni su bili toliko uznapredovali na civilizacijskoj ljestvici da su zagospodarili vodama obilnih kiša koje su im dolazile iz mora sa juga i sa istoka, tako što su podigli prirodni rezervoar čije su se dvije strane sastojale od dva brda, a na izlazu iz doline između dva brda podigli su branu koja je imala otvore koji su se otvarali i zatvarali. Oni su u jezeru čuvali velike količine vode regulišući njenu potrošnju shodno svojim potrebama. Iz ovoga su imali veliki vodeni izvor poznat pod imenom *Sedd Me'rib* – Brana Me'rib.

Ovi vrtovi zdesna i slijeva simbol su te plodnosti, obilja, bogatstva i uživanja, pa su stoga bili dokaz koji je podsjećao na Onoga koji sve daje i daruje. Bilo im je naređeno da uživaju u Allahovim blagodatima i da na njima budu zahvalni:

Jedite hranu Gospodara svoga i budite Mu zahvalni! (34/15).

Podsjećaju se na blagodati dobre zemlje i na blagodat koja je iznad te blagodati, a to je blagodat oprosta za propuste u zahvali i prelaženje preko loših djela.

Kakav divan kraj i Gospodar koji mnogo prašta! (34/15).

Širina na Zemlji kroz blagodati i blagostanje. Širina na nebu kroz oprost i praštanje. Pa šta ih to sprječava da slave Allaha i da Mu budu zahvalni?

Međutim, oni nisu bili zahvalni i nisu se sjećali ni spominjali Allaha:

Ali oni su nezahvalni postali, pa smo na njih poplavu pustili, popuštanjem brana nastalu, i zamijenili im njihove vrtove drugim vrtovima sa plodovima gorkim i tamariskom i neznatnim lotosom divljim (34/16).

Oni su prestali da zahvaljuju Allahu, da rade dobra djela i da se zahvalno ponašaju prema blagodatima kojima ih je Allah obasuo, pa im je Allah uskratio izvore ovog lijepog blagostanja u kome su živjeli poslavši im veliku poplavu koja je nosila gromade, tj. kamenje koje je uslijed jakih udara srušilo branu, voda se razlila, sve poplavila i potopila. Poslije toga se voda nije više mogla tako akumulirati ni regulirati, tako da se sve sasušilo i pogorjelo. Te prostrane bašče su se najednom pretvorile u pustinju u kojoj je počelo da raste grubo kopneno drveće:

... i zamijenili im njihove vrtove drugim vrtovima sa plodovima gorkim i tamariskom i neznatnim lotosom divljim (34/16).

Hamt je misvak – drvo ili svako drvo koje ima trnje. *Esl* je drvo slično tamariski, a *sidr* je lotos i on je bio najbolje što su imali, ali je i njega bilo malo!

Kaznili smo ih tako zato što su bili nezahvalni (34/17).

Najvjerovatnije da ovo znači negiranje i poricanje blagodati...

... a da li Mi kažnjavamo ikog drugog do nevjernika, nezahvalnika?! (34/17).

Oni su sve do ovog vremena živjeli u svojim naseljima i svojim kućama. Allah im je ograničio hranu i zamijenio im uživanje i blagostanje teškoćom i oskudicom. Međutim, nije ih raspršio tamo i ovamo niti ih je razjedinio. Između njih i svetih gradova, Mekke na Arabijskom poluotoku i Svetog hrama u Šamu, bila su naselja koja su ih s njima povezivala. Jemen je i dalje kulturno blistao na sjeveru zemlje od Sabe i imao je veze sa svetim gradovima. Put između njih bio je naseljen, prohodan i siguran:

A između njih i gradova koje smo blagoslovili izgradili smo bili naselja povezana i odredili im potrebnu udaljenost. "Putujte kroz njih i po noći i po danu, bezbjedni!" (34/18).

Kazivano je da je putnik izlazio iz jednog mjesta i dolazio u drugo prije dolaska mraka. Putovanje je bilo ograničenih rastojanja i bilo je sigurno za putnike. Odmor je isto tako bio osiguran zbog blizine naselja i blizine stanica na putu.

Međutim, nad stanovnicima Sabe ponovo je zavladala bijeda. Njima nije koristila prva opomena i nije ih usmjerila da se pokore Allahu, ne bi li im vratio blagostanje koje su imali. Ne, oni mole kao što moli kakav glupak i neznalica:

Ali oni rekoše: "Gospodaru naš, učini veće rastojanje prilikom putovanja naših!" (34/19).

Tražili su putovanja velikih razdaljina kojih će biti samo nekoliko tokom čitave godine, a ne ta kratka putovanja ispresijecana čestim naseljima koja ne zadovoljavaju slast putovanja! Ovo je bio znak nezahvalnosti srca i nepravde prema sebi:

... i ogriješiše se prema sebi (34/19).

Njihovoj molbi je bilo udovoljeno, ali tako kako treba udovoljiti molbi nezahvalnika:

I Mi učinismo da se o njima samo priča, a njih kud koje raselismo (34/19).

Protjerani su, raseljeni, razjedinjeni i raspršeni po svim krajevima Arabijskog poluotoka, tako da su ostali samo u pričama koje pričaju pripovjedači, postali su priča na jezicima i usnama, nakon što su bili bitan narod u životu i historiji.

To su, zaista, pouke za svakog strpljivog i zahvalnog (34/19).

Spominje se strpljivost uz zahvalnost... Strpljivost u neimaštini i zahvalnost u blagostanju. U kazivanju o stanovnicima Sabe su pouke za jedne i druge.

Ovo je jedno razumijevanje ajeta, međutim, postoji i drugo razumijevanje. Možda se pod Njegovim riječima: *A između njih i gradova koje smo blagoslovili izgradili smo bili naselja povezana* (34/18) misli na dominantna naselja koja su imala moć, dok su stanovniici Sabe pretvoreni u siromašan narod koji je živio pustinjskim životom i koji je mnogo putovao

i selio se iz mjesta u mjesto u potrazi za ispašom i vodom. Oni jednostavno više nisu mogli izdržati ovo iskušenje pa su rekli: *Gospodaru naš, učini veće rastojanje prilikom putovanja naših!* (34/19) – tj. smanji naša putovanja jer smo se umorili. Međutim, ovu dovu nije pratilo njihovo odazivanje i vraćanje Allahu koje je zasluživalo da im On udovolji dovi. Naime, oni su već bili nezahvalni na blagodatima i nisu bili strpljivi u iskušenju. Zato je Allah uradio s njima to što je uradio, kud koje ih je raselio pa su postali znak nakon što su bili neko i nešto, postali su predaja koja se pripovijeda i priča koja se priča... Stoga je osvrt: *To su, zaista, pouke za svakog strpljivog i zahvalnog* (34/19) odgovarajući zbog toga što su malo zahvaljivali na blagodatima i što su bili malo strpljivi u iskušenju... To je taj drugi aspekt koji ja vidim u ajetu, a Allah najbolje zna šta se njime htjelo reći.

Na kraju tekst izlazi iz tijesnih okvira kazivanja i prelazi u opći okvir Allahovog planiranja, sveobuhvatnog i preciznog određenja i univerzalnog Božanskog zakona otkrivajući mudrost koja se izvlači iz čitavog kazivanja te šta se u njemu i iza njega krije u vezi sa određenjem i planiranjem:

I Iblīs se uvjerio da je o njima ispravno mislio, i oni su se poveli za njim, osim nekolicine vjernika (34/20)

nad kojima nikakve vlasti nije imao: Mi smo htjeli da ukažemo na onoga ko vjeruje u onaj svijet, a ko u njega sumnja. - A Gospodar tvoj bdi nad svim (34/21).

Ljudi su slijedili ovaj pravac koji je završio tim krajem, jer se Iblīs uvjerio da je o njima ispravno mislio u pogledu svoje sposobnosti da ih zavede pa ih je zaveo. *I oni su se poveli za njim, osim nekolicine vjernika* (34/20)... Kao što se obično dešava u zajednicama koje ne ostaju bez vjerničke manjine koja odoli zavođenju i koja potvrđuje da postoji jedna trajna istina koju spozna onaj ko je traži i da je moguće svakom ko hoće da je nađe i da je se drži, čak i u najmračnijim okolnostima. Iblīs nad njima nije imao nikakve vlasti koju oni nisu bili u stanju otkloniti. On nad njima nije provodio silu niti je nad njima imao vlast. Njemu je bilo pušteno da nad njima ima vlasti toliko koliko može da ustraje u istini onaj ko hoće da ustraje, a da skrene od njih onaj ko ne želi istinu. Zapravo, da u svijetu realnosti pokaže *onoga ko vjeruje u onaj svijet* (34/21), pa da ga njegovo vjerovanje zaštiti od devijacije, a *ko u njega sumnja* (34/21), pa je najvjerovatnije da će se odazvati

zabludi bez zaštite od Allahove kontrole i bez nade za onaj svijet.

Allah zna ono što će se dogoditi prije nego što se ono otkrije ljudima. Međutim, Uzvišeni Allah je regulirao nagradu i kaznu po pojavljivanju čina i njegovom stvarnom događanju u ljudskoj stvarnosti.

Na ovom širokom otvorenom području Allahovog određenja i planiranja stvari i događaja i području Iblīsovog zavođenja ljudi, bez prisilne vlasti nad njima osim njegovog ovlaštenja u tolikoj mjeri da se otkriju sudbine i rezultati skriveni u Allahovom znanju, na ovom širokom području povezuje se kazivanje o stanovnicima Sabe sa kazivanjem o svakom narodu, na svakom mjestu i u svakom vremenu. Sfera kur'anskog teksta i sfera ovog osvrta se proširuje tako da se ne svodi samo na kazivanje o stanovnicima Sabe, već je pogodan kao izvještaj o stanju svih ljudi. To je kazivanje o zavođenju i Uputi, o njihovim okolnostima, uzrocima, ciljevima i rezultatima u svakoj prilici.

A Gospodar tvoj bdi nad svim (34/21).

Ništa ne izmiče niti se krije, ništa se ne zanemaruje niti se gubi...

* * *

Ovako završava drugi krug u ovoj suri govorom o onom svijetu kao što je zavšio i prvi krug, uz koncentraciju na Allahovo znanje i bdijenje, a to su dvije teme na koje je skoncentrirana ova sura i koje ona naglašava.

« قُلِ: ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ، لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ، وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ، وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ * وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ
عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ، حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا:
الْحَقَّ، وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ.

« قُلْ: مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ؟ قُلِ: اللَّهُ، وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَى
هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ.

» قُلْ : لَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا ، وَلَا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ .

» قُلْ : يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ، ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ، وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ .

» قُلْ : أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ . كَلَّا . بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ « .

Reci: "Zovite one koje, pored Allaha, bogovima smatrate. Oni ništa nemaju, ni koliko trun jedan, ni na nebesima ni na Zemlji; oni u njima nemaju nikakva udjela i On nema od njih nikakve pomoći" (34/22).

Kod Njega će se moći zauzimati za nekoga samo onaj kome On dopusti. I kad iz srca njihovih nestane straha, oni će upitati: "Šta je to rekao Gospodar vaš?" - "Istinu" - odgovoriće – "On je uzvišen i velik" (34/23).

Upitaj: "Ko vas opskrbljuje i iz neba i iz zemlje?" i odgovori: "Allah!" Da li smo onda mi ili vi na pravom putu, ili u očitoj zabludi?" (34/24).

Reci: "Vi nećete odgovarati za grijehe koje mi počinimo niti ćemo mi odgovarati za ono što uradite vi" (34/25).

Reci: "Gospodar naš će nas sabrati i onda nam pravedno presuditi, On je Sudija pravedni, sveznajući" (34/26).

Reci: "Pokažite mi one koje smatrate Njemu ravnim! " Nema ih; postoji samo Allah, silni i mudri! (34/27).

Ovo je kratka šetnja kroz problematiku politeizma i monoteizma. Međutim, to je šetnja koja vodi ljudsko srce kroz čitav vidljivi i nevidljivi, prisutni i odsutni bitak, nebesa i Zemlju, ovaj svijet i onaj svijet. Ona ga zadržava na jezovitim prizorima od kojih se tresu koljena i obuzima strah od uzvišenosti i moći. Kao što ga zaustavlja pred njegovom opskrbom i zaradom, obračunom i učinkom. To se dešava u stisci, masi i neredu, kao što se dešava izdvojeno, izolirano, odvojeno i pojedinačno... Sve to prate snažni akordi, uzastopne rime i udari poput čekića: "Reci... reci... reci..." A svaka riječ opečaćuje argumentom i iznosi dokaz snažno i moćno.

Reci: "Zovite one koje, pored Allaha, bogovima smatrate. Oni ništa nemaju, ni koliko trun jedan, ni na nebesima ni na Zemlji; oni u njima nemaju nikakva udjela i On nema od njih nikakve pomoći" (34/22).

To je izazov u sferi nebesa i Zemlje općenito.

Reci: "Zovite one koje, pored Allaha, bogovima smatrate" (34/22).

Zovite ih pa neka dođu, neka se pokažu, neka kažu ili recite vi šta imate na nebesima ili Zemlji, veliko ili malo?

Oni ništa nemaju, ni koliko trun jedan, ni na nebesima ni na Zemlji (34/22).

Oni, zapravo, ne mogu ni tvrditi da imaju išta na nebesima ili Zemlji. Onaj ko nešto posjeduje time raspolaže prema svojoj volji. A šta to posjeduju oni koje oni, pored Allaha, smatraju bogovima? Čime to oni raspolažu onako kako raspolaže Gospodar u širokom Kosmosu?

Oni ne posjeduju ništa ni koliko jedan trun ni na nebesima ni na Zemlji, ni privatno, ni na bazi dionica:

... oni u njima nemaju nikakva udjela (34/22).

Uzvišeni Allah ne traži od njih nikakvu pomoć. Njemu ne treba pomagač:

I On nema od njih nikakve pomoći" (34/22).

Očito je da ajet ovdje ukazuje na posebnu vrstu tobožnjih božanstava. To su meleki koje su Arapi nazivali Allahovim kćerima tvrdeći da se one mogu zauzimati kod Allaha. Vjerovatno su to ona božanstva za koja su oni govorili: *Mi im se klanjamo samo zato da bi se oni Allahu što više prbližili* (39/3)... Zato je u slijedećem ajetu negirao mogućnost zauzimanja ovih božanstava za njih i to u prizoru od koga se od straha tresu zglobovi u prisustvu Uzvišenog:

Kod Njega će se moći zauzimati za nekoga samo onaj kome On dopusti (34/23).

Zauzimanje je uvjetovano Allahovim dopuštenjem. Allah neće dopustiti zauzimanje za one koji u Njega ne vjeruju i koji ne zaslužuju Njegovu milost. Što se tiče mnogobožaca, oni nisu zaslužni da se dozvoli zauzimanje za njih, niti melekima niti drugima kojima je dopušteno zauzimanje od samog početka!

Zatim slika prizor na kome se događa zauzimanje. Prizor je neobičan i zastrašujući:

I kad iz srca njihovih nestane straha, oni će upitati: "Šta je to rekao Gospodar vaš?" - "Istinu" - odgovoriće – "On je uzvišen i velik" (34/23).

To je prizor u tom kritičnom danu, danu kada ljudi budu stajali, kada budu čekali i zagovornici i oni za koje će se moliti, čekat će da Uzvišeni sa Svog Visokog mjesta dopusti da se zauzima za one koji postignu ovaj položaj. Čekanje će se oduljiti, strahovanje će potrajati, lica će biti zamišljena, glasovi utihli, a srca pokorna u iščekivanju dopuštenja od Gospodara, Veličanstvenog i Plemenitog.

Potom se izdaje uzvišena i zastrašujuća Riječ. Strah spopada zagovornike i one za koje se posreduje. Njihova svijest prestaje poimati. *I kad iz srca njihovih nestane straha* (34/23) - kad nestane jeze koja ih je bila obuzela, kad dođu sebi od čuđenja koje ih je bilo preplavilo i zapanjilo, *oni će upitati: "Šta je to rekao Gospodar vaš?"* (34/23) - upitat će to oni jedni druge. Vjerovatno ima među njima onih koji su se savladali i ostali pri svijesti. *"Istinu" – odgovoriće* (34/23)... Vjerovatno će biti meleki, Njemu najbliži, ti koji će odgovoriti ovom kratkom ali univerzalnom riječju: *"Istinu" – odgovoriće* (34/23). Vaš Gospodar je rekao: Istinu, apsolutnu istinu, vječnu istinu, iskonsku istinu, jer svaka Njegova riječ je istina. *On je uzvišen i velik* (34/23)... - svojstvo je na mjestu na kome je predočena veličina i uzvišenost za shvaćanje izbliza...

Ovaj sažet odgovor upućuje na veliki strah gdje se izgovara samo jedna jedina riječ!

Ovo je zastrašujući prizor zauzimanja. Ovo je slika meleka u tom prizoru pred svojim Gospodarom. Pa može li onda iko poslije ovog prizora da tvrdi da su oni partneri Allahu, zagovornici onima koji Allahu pripisuju druga?!

To je prvi takt na tom skrušenom, potresnom, teškom i zastrašujućem prizoru. Slijedi drugi takt o opskrbi u kojoj oni uživaju, ali čiji izvor zanemaruju, izvor koji ukazuje na jednoću Stvoritelja, Opskrbitelja, Onoga koji pruža i Onoga koji usteže, Onoga koji nema partnera:

Upitaj: "Ko vas opskrbljuje i iz neba i iz zemlje?" i odgovori: "Allah!" Da li smo onda mi ili vi na pravom putu, ili u očitoj zabludi?" (34/24).

Opskrba je realno pitanje u njihovim životima. Opskrba iz neba, poput kiše, toplote, svjetla, svjetlosti... To je ono što je bilo poznato onima kojima se Kur'an obraćao, a iza toga ima mnogo i mnogo drugih vrsta i oblika koji se otkrivaju s vremena na vrijeme... Zatim opskrba iz Zemlje poput biljaka, životinja, izvora vode, nafte, ruda, blaga, i ostalog što znaju stariji i ostalo što se otkriva tokom vremena...

Upitaj: "Ko vas opskrbljuje i iz neba i iz zemlje?" i odgovori: "Allah!" (34/24).

O ovome nisu u stanju raspravljati niti tvrditi da je to neko drugi osim Njega.

Odgovori: *"Allah"* (34/24). Zatim prepusti njihovu i svoju stvar Allahu. Neko od vas je sigurno na Pravom Putu, a neko je sigurno na stranputici. Nemoguće je da budeš ti i oni na istom putu, na putu Upute ili na putu zablude:

Da li smo onda mi ili vi na pravom putu, ili u očitoj zabludi?" (34/24).

Ovo je krajnje pravično, odmjereno i uljudno da Allahov Poslanik (alejhi's-selam) kaže politeistima: "Neko od nas je sigurno na Pravom Putu, a neko je sigurno na stranputici." Zatim ih ostavlja i ne određuje ko je od njih na Pravom, a ko na krivom putu, kako bi potakao na razmatranje i razmišljanje u miru koje nije opterećeno ponosom na grijeh ni željom za polemikom i nemogućim. On je vodič i učitelj koji želi da ih uputi i usmjeri, a ne da ih ponizi i ocrni radi samog poniženja, i ocrnjenja!

Polemika na ovaj uljudan i inspirirajući način bliža je da dotakne srca oholih, tvrdoglavih i ponositih na svoju čast i ugled, toliko oholih da bi se lahko pokorili i predali. Ova vrsta polemike je utoliko vrednija jer podstiče na razmišljanje hladne glave i dublje uvjerenje. Ovo je model učtivog dijaloga o kome treba da razmisle islamski misionari.

* * *

Tu je, također, i treći takt koji zaustavlja svako srce pred njegovim djelom i njegovom odgovornošću, također učtivo, pravično i s odeđenim ciljem:

Reci: "Vi nećete odgovarati za grijehe koje mi počinimo niti ćemo mi odgovarati za ono što uradite vi" (34/25).

Vjerovatno je ovo bio odgovor na optužbu politeista da su Poslanik (alejhi's-selam) i oni koji su s njim griješnici i prekršioci! Oni su ih bili nazivali *sabejcima*, tj. odmetnicima od očevske i pradjedovske vjere, kao što se dešava da nosioci neistine optužuju nosioce istine za zabludu!

Oni to čine šepureći se i bez imalo stida!

Reci: "Vi nećete odgovarati za grijehe koje mi počinimo niti ćemo mi odgovarati za ono što uradite vi" (34/25).

Svakome pripada ono što je uradio. Svako je odgovoran za sebe i svakome pripada njegova nagrada ili kazna. Zato je svako dužan da razmisli o svom položaju i da vidi da li ga to vodi u spas ili u propast.

Ovim doticajem pobuđuje ih da razmisle, promisle i razmišljaju. Ovo je taj prvi korak da se vidi lice istine, zatim da se stekne uvjerenje.

Potom slijedi četvrti takt:

Reci: "Gospodar naš će nas sabrati i onda nam pravedno presuditi, On je Sudija pravedni, sveznajući" (34/26).

U početku Allah sastavlja protagoniste istine i protagoniste nestine, kako bi se srela Istina sa neistinom licem u lice, kako bi protagonisti istine pozivali u istinu i kako bi se misionari bavili svojim pozivom. U početku se, dakle, stvari miješaju i prepleći, istina i neistina se međusobno bore. Često se jave sumnje u argumente, često neistina prekrije istinu... Međutim, to je sve do jednog roka. Zatim Allah pravedno razdvaja između dvije grupe i donosi Svoju konačnu i odlučujuću presudu... *On je Sudija, pravedni, sveznajući* (34/26)... Koji razdvaja i donosi presudu na osnovu znanja i saznanja o protagonistima istine i protagonistima neistine...

Ovo je to pouzdanje u Allahovu doluku i presudu. Allah će sigurno presuditi, razdvojiti i pokazati lice Istine. On ne ostavlja stvari izmiješane osim do jednog roka. On ne sastavlja protagoniste Istine i protagoniste neistine osim u vrijeme kad Istina vrši svoj poziv, kad ulaže svoj napor i kad

vrši svoj eksperiment. Zatim Allah izvršava Svoju odredbu i donosi Svoju odluku. *On je Sudija pravedni, sveznajući* (34/26)...

* * *

Onda dolazi posljednji takt sličan prvom taktu u izazovu navodnih božanstava:

Reci: "Pokažite mi one koje smatrate Njemu ravnim!" Nema ih; postoji samo Allah, silni i mudri! (34/27).

U ovom zahtjevu sadržana je osuda i prijezir: *Pokažite mi one koje smatrate Njemu ravnim!* (34/27)... Pokažite mi ih! Ko su? Šta su? Koliko vrijede? Kakva su im svojstva? Kakav im je položaj? Čime su to zaslužili da vi tako tvrdite?... Sve ovo aludira na neodobravanje i omalovažavanje.

Zatim slijedi jedno opominjuće i prijekorno negiranje: *Nema ih* (34/27)... Nisu oni Njemu ravni. Nema On (Uzvišeni) Sebi ravnih.

Postoji samo Allah, silni i mudri! (34/27).

Pored ovih Svojih atributa ne mogu postojati Njemu ravni. On uopće nema Sebi ravnog...

* * *

Ovim završava kratki ulomak i ti siloviti i duboki taktovi. U ogromnoj strukturi Kosmosa, na strašnom prizoru zauzimanja, u borbi Istine i neistine, u dubinama duša i dupljama srca.

« وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ، وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ * وَيَقُولُونَ : مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ * قُلْ : لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ .

« وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لَنْ نُؤْمِنَ بِهَـٰذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ . وَلَوْ
تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ ، يَقُولُ الَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ * قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا
لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا : أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ ؟ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ *
وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ
نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا ، وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ، وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ
فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ، هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ؟

« وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا : إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ *
وَقَالُوا: نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ * قُلْ : إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ
يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ * وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي
تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى ، إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ، فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا
عَمِلُوا ، وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ * وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ فِي
الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ * قُلْ : إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ،
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ، وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ .

« وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ : أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ؟*
قَالُوا : سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ، بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ
مُؤْمِنُونَ * فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ، وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا :
ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ » . .

Mi smo te poslali svima ljudima da radosne vijesti donosiš i da opominješ, ali većina ljudi ne zna (34/28)

i govore: "Kad će već jednom ta prijetnja, ako istinu govorite?" (34/29).

Reci: "Dan vam je već određen, ne možete ga ni za čas jedan zaustaviti niti ubrzati" (34/30).

A oni koji ne vjeruju govore: "Mi nećemo vjerovati u ovaj Kur'an niti u one prije njega!" A kad bi samo vidio kad oni koji su učinili zlo pred Gospodarom svojim budu zadržani i kad stanu među sobom razgovarati: "Da vas nije bilo, sigurno bismo bili vjernici" - reći će oni koji su tlačeni bili onima koji su bili oholi (34/31).

"A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili" - reći će oni koji su bili oholi onima koji su bili tlačeni (34/32).

"Nije bilo tako" - odgovoriće oni koji su bili tlačeni onima koji su bili oholi -, "nego ste i danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha ne vjerujemo i da Mu druge jednakim smatramo". I svi će prikriti tugu kad vide da će kažnjeni biti, a Mi ćemo na vratove nevjernika sindžire staviti; zar će biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili? (34/33).

Mi ni u jedan grad nismo poslanika poslali, a da nisu rekli oni koji su na raskošan život bili navikli: "Ne vjerujemo mi u ono što je po vama poslano!" (34/34).

i da nisu govorili: "Imamo više imetka i djece; mi nećemo biti mučeni!" (34/35).

Reci: "Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće, a i uskraćuje, ali većina ljudi ne zna (34/36).

Ni bogatstva vaša ni djeca vaša neće vas učiniti Nama bliskim; samo one koji budu vjerovali i dobra djela činili čeka višestruka nagrada za ono što su radili, i oni će u visokim odajama biti bezbjedni (34/37).

A oni koji se budu trudili da se dokazima Našim suprotstave, da ih onemoguće, oni će biti kažnjeni" (34/38).

Reci: "Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće od robova Svojih, a kome hoće uskraćuje; što god vi udijelite, On će to nadoknaditi, On najbolje opskrbljuje" (34/39).

A na Dan kad ih sve sabere, pa meleke upita: "Zar su se ovi vama klanjali?" (34/40)

oni će odgovoriti: "Hvaljen neka si, Ti si Gospodar naš, između nas i njih nije bilo prijateljstva; oni su se džinnima pokoravali i većina njih je vjerovala u njih" (34/41).

Toga Dana jedni drugima nećete moći ni koristiti ni nauditi, a Mi ćemo onima koji su se prema sebi ogriješili reći: "Trpite patnju u vatri koju ste poricali!" (34/42).

Ovaj odlomak raspravlja o stavu nevjernika prema onome šta im je donio Poslanik (alejhi's-selam) i stavu onih koji su navikli na raskalašen način života. To su oni koje zavaravaju njihova bogatstva i njihova djeca. Oni misle da su sva dobra ovoga svijeta koja oni posjeduju dokaz njihove prednosti i superiornosti. Oni misle da će ih to zaštititi od kazne na ovom i budućem svijetu. Zato im i izlaže njihove prizore na budućem svijetu, kao da su stvarni, da jednostavno vide da li će im išta od toga koristiti ili ih zaštititi. Na ovim prizorima se isto tako razjašnjava da ni meleki ni džini kojima su se oni klanjali na ovom svijetu i tražili pomoć, da im oni na budućem svijetu ne mogu ništa pomoći... Kroz polemiku Kur'an objašnjava suštinu onih vrijednosti koje imaju težinu na Allahovoj vagi, tako da se razotkrivaju one lažne vrijednosti kojima se oni ponose na ovom svijetu. Kroz to se potvrđuje da su obilno davanje opskrbe i njeno uskraćivanje stvari koje se odvijaju shodno Allahovoj volji, a da nisu dokaz zadovoljstva ili mržnje, niti blizine ili daljine. To je samo iskušenje.

* * *

Mi smo te poslali svima ljudima da radosne vijesti donosiš i da opominješ, ali većina ljudi ne zna (34/28)

i govore: "Kad će već jednom ta prijetnja, ako istinu govorite?" (34/29).

Reci: "Dan vam je već određen, ne možete ga ni za čas jedan zaustaviti niti ubrzati" (34/30).

Ova proklamacija slijedi poslije prethodnog odlomka u kome je potvrđena individualna odgovornost i da između protagonista Istine i protagonista neistine nema ništa drugo do misionarska djelatnost i objašnjavanje, a poslije toga se njihova stvar prepušta Allahu.

Poslije toga ovdje slijedi proklamacija o funkciji i zadaći Poslanika (alejhi's-selam), njihovom nepoznavanju suštine te zadaće, njihovo

požurivanje kazne koju im obećava i kojom im prijeti, kao i potvdu da je to prepušteno svom roku koji je određen u Allahovom metafizičkom svijetu:

Mi smo te poslali svima ljudima da radosne vijesti donosiš i da opominješ (34/28)

Ovo su univerzalne odrednice poslanstva za sve ljude... Donošenje radosnih vijesti i opomena. One se kod ove granice završavaju. A kad je riječ o realizaciji ovoga donošenja radosne vijesti i ove opomene, to je Allahova stvar:

Ali većina ljudi ne zna i govore: "Kad će već jednom ta prijetnja, ako istinu govorite?" (34/28-29).

Ovo pitanje sugerira na njihovo nepoznavanje Poslanikove zadaće i njihovo neshvaćanje granica poslanstva. Kur'an teži da oslobodi i apsolutizira vjeru u Božiju jedinost. Muhammed je samo poslanik strogo ograničene zadaće. On se kreće u okvirima svoje zadaće i ne prekoračuje ih. Allah je Gospodar odredbe. On je taj ko ga je poslao. On je taj ko mu je odredio šta će raditi. Nije njegov posao da na sebe preuzima realiziranje obećanja i prijetnje... To je prepušteno njegovom Gospodaru. On zna njegove granice. On neće biti upitan nijedno pitanje o nečemu o čemu ga njegov Gospodar već nije upoznao i čiju mu stvar već nije prepustio. Njegov Gospodar ga zadužuje da im da konkretan odgovor i on to čini:

Reci: "Dan vam je već određen, ne možete ga ni za čas jedan zaustaviti niti ubrzati" (34/30).

Svaka odredba će doći u svom roku koji joj je Allah odredio. Taj rok se ne može odgoditi ni po čijoj želji, niti ubrzati ni po čijoj želji. Ništa od ovoga nije igra ni slučajnost. Svaka stvar je stvorena s predodređenjem. Svaka stvar je spojena jedna s drugom. Allahovo određenje reguliše događaje, rokove i sudbine prema Njegovoj skrivenoj mudrosti koju ne dokučuje niko od Njegovih robova osim u onoj mjeri u kojoj mu to otkrije Allah.

Požurivanje obećanja i prijetnje dokaz je neshvaćanja univerzalne istine. Odatle većina ljudi ne zna, a neznanje vodi zapitkivanju i požurivanju.

* * *

A oni koji ne vjeruju govore: "Mi nećemo vjerovati u ovaj Kur'an niti u one prije njega!" (34/31).

To je tvrdoglavost i upornost u odbijanju Upute u svim njenim izvorima u principu, a ne samo odbijanje Kur'ana i Knjiga koje su mu prethodile, a koje ukazuju na njegovu istinistost. Niti jedno niti drugo oni nisu spremni povjerovati ni danas ni sutra. Ovo znači da su oni ustrajni u nevjerovanju i da su oni odlučili da iz čiste namjere neće posmatrati dokaze Upute, bez obzira na to kakvi oni bili. To je, dakle, očita namjera i prethodni predumišljaj!

Tada ih sura suočava sa njihovim prizorom na Sudnjem danu u kome će biti kažnjeni za ovu upornost:

A kad bi samo vidio kad oni koji su učinili zlo pred Gospodarom svojim budu zadržani i kad stanu među sobom razgovarati: "Da vas nije bilo, sigurno bismo bili vjernici" - reći će oni koji su tlačeni bili onima koji su bili oholi (34/31).

"A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili" - reći će oni koji su bili oholi onima koji su bili tlačeni (34/32).

"Nije bilo tako" - odgovoriće oni koji su bili tlačeni onima koji su bili oholi -, "nego ste i danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha ne vjerujemo i da Mu druge jednakim smatramo". I svi će prikriti tugu kad vide da će kažnjeni biti, a Mi ćemo na vratove nevjernika sindžire staviti; zar će biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili? (34/33).

To su bile njihove riječi na ovom svijetu: *Mi nećemo vjerovati u ovaj Kur'an niti u one prije njega!* (34/31)... A da ti je vidjeti njihove riječi u drugoj situaciji! Da ti je vidjeti one koji su činili zlo kad pred Gospodarom svojim *budu zadržani* (34/31) mimo svoje volje i mimo svog izbora. Oni su kažnjeni stojeći i čekajući kaznu *pred Gospodarom svojim* (34/31)... Gospodarom za koga oni odlučno tvrde da neće vjerovati u Njegove riječi i Njegove knjige. Međutim, evo ih, zadržani su pred njim! Da ti je tada pogledati, vidio bi ove nasilnike kako grde jedan drugog, kako prekoravaju jedan drugog, kako odgovornost za ono u čemu su se našli prebacuju jedan drugom: *Kad stanu među sobom razgovarati* (34/31)... što to prebacuju jedan drugom?

"Da vas nije bilo, sigurno bismo bili vjernici" - reći će oni koji su tlačeni bili onima koji su bili oholi (34/31).

Oni će onima koji su bili oholi prebacivati odgovornost za ovo ponižavajuće i zastrašujuće zadržavanje i za nevolju koju očekuju poslije toga! Oni im otvoreno govore ove riječi danas, a na ovom svijetu nisu bili u stanju da ih s njima suoče na ovakav način. U tome ih je sprječavalo

poniženje, slabost i kapitulacija; sprječavalo ih je to što su bili prodali slobodu koju im je podario Allah, što su prodali dostojanstvo koje im je On dao i prodali sposobnost shvaćanja kojom ih je On blagodario. Međutim, danas su pale lažne vrijednosti, danas su se suočili sa bolnom patnjom, i oni to govore ne plašeći se i ne štedeći nikoga! *Da vas nije bilo, sigurno bismo bili vjernici* (34/31).

Oni koji su bili oholi mrzovoljni su na one koji su bili tlačeni. Međutim, oni su u pogledu nevolje na istom. Ovi tlačeni žele da im prebace odgovornost za zavođenje koje ih je dovelo do ove nevolje. Tada im odgovaraju negodujući i grubo ih vrijeđajući:

"A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili" - reći će oni koji su bili oholi onima koji su bili tlačeni (34/32).

Ovo je oslobađanje od odgovornosti i priznavanje Upute. Oni na ovom svijetu nisu pridavali nikakvu važnost potlačenima, nisu prihvatali njihovo mišljenje, nisu držali do njihovog postojanja i nisu pristajali da im oni proturječe ili raspravljaju s njima! Međutim, danas – pred kaznom – pitaju ih poričući: *A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili* (34/32)... Vi sami od sebe niste na Pravom Putu jer ste griješnici!

Da su na ovom svijetu, potlačeni bi pogeli glave i ne bi ni riječi izustili, međutim, oni su na drugom svijetu gdje padaju lažne veličine i krivotvorene vrijednosti, gdje se otvaraju zatvorena srca i pokazuju skrivene činjenice, pa odatle i ne šute ovi potlačeni niti se pokoravaju, već sučeljavaju ohole sa njihovim spletkama koje nisu prestajale ni danju ni noću, da bi odvratili od Pravog Puta, da bi učvrstili neistinu, zamaglili Istinu, naređivali loše i upotrebljavali ugled i moć da zavedu i obmanu:

"Nije bilo tako" - odgovoriće oni koji su bili tlačeni onima koji su bili oholi -, "nego ste i danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha ne vjerujemo i da Mu druge jednakim smatramo" (34/33).

Zatim i jedni i drugi uviđaju da ovaj nesretni dijalog ne koristi ni jednima ni drugima i da ne spašava ni ohole ni potlačene, jer svako od njih ima svoje grijehe i propuste. Oni što su bili oholi imaju svoje breme, imaju teret odgovornosti što su druge zavodili i obmanjivali. Oni što su, pak, bili potlačeni i oni imaju svoje breme, oni su, naime, odgovorni što su slijedili nasilnike i ne opravdava ih to što su bili potčinjeni. Allah ih je odlikovao razumom i slobodom, međutim, oni su zanemarili razum i prodali slobodu.

Oni su se zadovoljili da budu prirepci i prihvatili su da budu poniženi. Stoga su svi zaslužili kaznu, pogodila ih je žalost i tuga jer vide da im je kazna tu i da je pripravna:

I svi će prikriti tugu kad vide da će kažnjeni biti (34/33).

To je stanje žalosti koje zapriječe riječi u grudima, pa ne dolaze na jezik niti izlaze na usne.

Zatim ih obuzima teška, gruba i ponižavajuća kazna:

A Mi ćemo na vratove nevjernika sindžire staviti (34/33).

Kontekst potom pravi zaokret pa, govoreći o njima dok su vezani lancima, prestaje da se obraća njima, već uzima da se obraća posmatračima:

Zar će biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili? (34/33).

Zavjesa se spušta nad onima koji su bili oholi i nad onima koji su bili tlačeni iz reda nasilnika. Oni su i jedni i drugi nasilnici. Ovi prvi su nasilnici zbog svoje oholosti, nasilja, nepravde i dovođenja drugih u zabludu. Ovi drugi su nasilnici zbog toga što su se odrekli ljudskog dostojanstva, razuma i slobode, i što su se pokorili i potčinili nasilju i tiraniji. I jedni i drugi u kazni su jednaki. Neće biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili...

Zavjesa se spušta kad su nasilnici vidjeli sebe na tom životnom, oličenom prizoru. Vidjeli su sebe tamo, a oni, praktično, još živi na zemlji. Gledali su ih i drugi i kao da njih vide. Vremena ima dosta tako da se može izbjeći ta situacija ko to želi!

To što su rekli oni koji žive raskošnim životom od kurejševičkih velikana, govorili su prije njih svi oni koji su živjeli raskošnim životom pred svakim poslanstvom:

Mi ni u jedan grad nismo poslanika poslali, a da nisu rekli oni koji su na raskošan život bili navikli: "Ne vjerujemo mi u ono što je po vama poslano!" (34/34).

To je kazivanje koje se ponavlja, to je situacija koja se ponavlja tokom

vremena. Raskoš čini srca grubljim, oduzima im osjetljivost, kvari iskonsku prirodu i prekriva je tako da ne vidi dokaze Upute, oholo se ponaša prema Pravom Putu, ustrajava u neistini i ne otvara se prema svjetlu.

One koji žive raskošnim životom zavaravaju lažne vrijednosti i prolazna uživanja, zavodi ih bogatstvo i moć koje trenutno posjeduju, pa misle da će ih to sačuvati od Allahove kazne i očekuju da je to znak zadovoljstva s njima ili da su na mjestu koje je iznad polaganja računa i kažnjavanja:

i da nisu govorili: "Imamo više imetka i djece; mi nećemo biti mučeni!" (34/35).

Kur'an im donosi mjerila vrijednosti kakva su ona kod Allaha i objašnjava im da obilno davanje opskrbe i njeno uskraćivanje nema veze sa temeljnim i stabilnim vrijednostima, da ne upućuje na Allahovo zadovoljstvo ni Njegovu srdžbu, da to samo po sebi ne odbija kaznu niti vodi kazni. To je odvojeno od polaganja računa i kazne, od zadovoljstva i srdžbei to slijedi jedan drugi od Allahovih zakona:

Reci: "Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće, a i uskraćuje, ali većina ljudi ne zna" (34/36).

Ovo pitanje, pitanje obilnog davanja opskrbe i njeno ustezanje, posjedovanje sredstava za uživanje i ukrašavanje ili lišenost tih sredstava, jeste pitanje od koga se nešto duboko usadi u mnoge grudi. To se događa onda kad se ovaj svijet katkad otvori prema pristalicama zla, neistine i poroka, a kad od ovosvjetskih dobara ponekad budu lišeni sljedbenici dobra, istine i čestitosti, neki ljudi pomisle da Allah nikome ne daje obilje a da on kod Njega nema visoko mjesto, a nekada neki ljudi posumnjaju u vrijednost dobra, istine i čestitosti, jer vide da ih prati lišenost i neimaština!

Ovdje Kur'an razgraničava između ovosvjetskih dobara i između vrijednosti u koje Allah gleda. Kur'an potvrđuje da Allah obilno daje onome kome On hoće i kome On odredi. On isto tako potvrđuje da je ovo jedno pitanje, a da su Njegovo zadovoljstvo i Njegova srdžba drugo pitanje i da među njima nema nikakve veze. Allah katkad daje obilnu opskrbu onome na koga je On srdit kao što je obilno daje onome s kim je On zadovoljan. Nekad, opet, Allah usteže pristalicama zla kao što usteže pristalicama dobra. Međutim, povodi i ciljevi nisu isti u svim ovim slučajevima.

Nekad Allah daje u izobilju pristalicama zla zavodeći ih postepeno kako bi postali gori, nezahvalniji i poročniji i kako bi im umnogostručio njihov

saldo grijeha i zla, zatim ih kažnjava na ovom ili budućem svijetu – shodno Njegovoj mudrosti i određenju – na osnovu ovog griješnog salda! Nekad ih, opet, lišava pa oni postaju gori, grješniji i krivlji, postaju uznemireniji, tjeskobniji i beznadežniji u Allahovu milost, tako da završe umnogostručenjem svog salda zla i zablude.

Ponekad Allah, opet, daje u izobilju pristalicama dobra da bi im omogućio da čine mnogobrojna dobra djela koja ne bi bili u stanju učiniti da im Allah nije dao obilnu opskrbu, s jedne strane, i da bi bili zahvalni na Allahovim blagodatima srcem, jezikom i lijepim činom i da bi svim ovim napravili zalihu u saldu dobrih djela koju oni zaslužuju kod Allaha svojom dobrotom i dobrom koje On zna da je u njihovim srcima, s druge strane. Često ih, opet, lišava iskušavajući njihovu strpljivost na neimaštinu, njihovo uvjerenje u svog Gospodara, njihovu nadu u Njega, njihovo mirenje sa Njegovim određenjem, njihovo zadovoljstvo jedino svojim Gospodarom, jer je on bolji i Vječni završavajući time umnogostručavanje svog salda dobrih djela i Allahovog zadovoljstva.

Bez obzira na to koliko u motivima za davanje obilne opskrbe ili za njeno uskraćivanje bilo ljudskog rada i Allahove mudrosti, to je pitanje odvojeno od činjenice da to može biti dokaz sam po sebi da su imetak, opskrba, djeca i uživanja vrijednosti pomoću kojih se napreduje ili zaostaje kod Allaha. To ovisi o postupku onoga kome je data obilna opskrba ili onoga kome je ona uskraćena. Tako onome kome je Allah poklonio imetak i djecu pa dobro time postupa Allah će umnogostručiti sevabe za nagradu što je dobro postupio sa Allahovim blagodatima. Imetak i djeca sama po sebi nisu to što ljude približava Allahu, već njihov odnos i postupak prema imovini i djeci jeste to što im umnogostručava nagradu:

Ni bogatstva vaša ni djeca vaša neće vas učiniti Nama bliskim; samo one koji budu vjerovali i dobra djela činili čeka višestruka nagrada za ono što su radili, i oni će u visokim odajama biti bezbjedni (34/37).

A oni koji se budu trudili da se dokazima Našim suprotstave, da ih onemoguće, oni će biti kažnjeni" (34/38).

Ponavlja se pravilo da je obilno davanje opskrbe i njeno uskraćivanje je nešto drugo što Allah hoće radi neke druge mudrosti te da ono što se od toga potroši na Allahovom Putu jeste trajna zaliha koja će koristiti, kako bi ovu činjenicu učinio jasnijom u srcima:

Reci: "Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće od robova Svojih, a kome hoće uskraćuje; što god vi udijelite, On će to nadoknaditi, On najbolje opskrbljuje" (34/39).

* * *

Ovaj odlomak završava njihovim prizorom kako su sabrani na Sudnjem danu, gdje ih Uzvišeni Allah suočava sa melekima kojima su se ovi, mimo Allaha, klanjali, zatim trpe patnju u vatri koju su požurivali i pitali kada će ovo obećanje, kao što je došlo na početku ovog kruga:

A na Dan kad ih sve sabere, pa meleke upita: "Zar su se ovi vama klanjali?" (34/40)

oni će odgovoriti: "Hvaljen neka si, Ti si Gospodar naš, između nas i njih nije bilo prijateljstva; oni su se džinnima pokoravali i većina njih je vjerovala u njih" (34/41).

Toga Dana jedni drugima nećete moći ni koristiti ni nauditi, a Mi ćemo onima koji su se prema sebi ogriješili reći: "Trpite patnju u vatri koju ste poricali!" (34/42).

Ovo su ti meleki kojima su se oni, mimo Allaha, klanjali ili su ih uzimali za zagovornike. Evo, oni se suočavaju s njima, međutim, oni slave Allaha lišavajući ga ove tvrdnje i skidajući sa sebe odgovornost da su se ljudi njima klanjali. Proizlazi da je ovo klanjanje iz osnova bilo ništavno, kao da ga nije ni bilo i da nije imalo svoju suštinu. Oni su priznavali šejtana klanjajući mu se ili se njemu okrećući ili mu se pokoravajući tako što uzimaju druge, mimo Allaha, za bogove. Klanjajući se melekima, oni su se, ustvari, klanjali šejtanu! Obožavanje džina bilo je poznato među Arapima. Jedan dio njih se obraćao džinima pokoravajući im se ili tražeći pomoć od njih: *Oni su se džinima pokoravali i većina njih je vjerovala u njih* (34/41)... Otuda dolazi veza između kazivanja o Sulejmānu i džinima i tema o kojoj raspravlja ova sura, upravo po metodu iznošenja kazivanja uopće u Kur'anu Časnom.

I dok je prizor tako izložen, kontekst se iz kazivanja i opisa mijenja i prelazi u oslovljavanje i sučeljavanje. Govor se upućuje njima s puno prijekora i grdnje:

Toga Dana jedni drugima nećete moći ni koristiti ni nauditi (34/42).

Niti će meleki moći nešto učiniti za ljude, niti će ovi što nisu vjerovali biti u stanju učiniti nešto jedni za druge. I evo, vatra koju su poricali oni koji su se prema sebi ogriješili i koji su govorili: Kad će već jednom ta prijetnja, ako istinu govorite?! – evo, oni je vide da stvarno dolazi, u šta nema sumnje:

A Mi ćemo onima koji su se prema sebi ogriješili reći: "Trpite patnju u vatri koju ste poricali!" (34/42).

Ovim završava ovaj odlomak koncentrišući se na problem proživljenja, polaganja računa i nagrađivanja ili kažnjavanja, kao i ostale cjeline u ovoj suri.

« وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا : مَا هٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا
كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ؛ وَقَالُوا : مَا هٰذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى ؛ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَاءَهُمْ : إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ * وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا ، وَمَا أَرْسَلْنَا
إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ * وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ - وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ -
فَكَذَّبُوا رُسُلِي ، فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ؟

« قُلْ : إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ . . أَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنَىٰ وَفُرَادَىٰ ، ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا . .
مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ، إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ .

« قُلْ : مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ، إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ ، وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ .

« قُلْ : إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ .

« قُلْ : جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ .

« قُلْ : إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي ، وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي ،
إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ .

«وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ ، وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ * وَقَالُوا : آمَنَّا بِهِ .
وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ؟ * وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ ، وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ
مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ * وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ، إِنَّهُمْ
كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ » . .

Kad im se Naši jasni ajeti kazuju, oni govore: "Ovaj čovjek samo hoće da vas odvrati od onoga čemu su se preci vaši klanjali", i govore: "Ovo nije ništa drugo nego izmišljena laž!" A oni koji ne vjeruju govore o Istini kada im dolazi: "Ovo nije ništa drugo nego očito vračanje!" (34/43).

A Mi im nismo dali nikakve knjige da ih izučavaju i Mi im, prije tebe, nismo bili poslali nekoga ko bi ih opominjao (34/44).

A i oni prije njih su poslanike u laž ugonili, a ovi nisu postigli ni deseti dio od onoga što smo onima bili dali, pa su ipak poslanike Moje lažnim smatrali, i kakva je samo bila kazna Moja! (34/45).

Reci: "Ja vam savjetujem samo jedno: ustanite iskreno prema Allahu, dvojica po dvojica, ili jedan po jedan, pa zatim razmislite da drug vaš nije lud. On vas samo prije teške patnje opominje" (34/46).

Reci: "Kakvu god nagradu da zatražim od vas, nek ostane vama, mene će nagraditi Allah, On nad svim bdi" (34/47).

Reci: "Gospodar moj pobjeđuje istinom, On dobro zna i sve ono što je veoma skriveno" (34/48).

Reci: "Došla je Istina, a laži je nestalo!" (34/49).

Reci: "Ako zalutam, zalutao sam na svoju štetu, a ako sam na pravom putu, to je zbog onoga što mi Gospodar moj objavljuje; On zaista sve čuje i blizu je" (34/50).

A da ti je vidjeti kad ih strava uhvati - umaći neće moći; izbliza biće ščepani - (34/51)

i kada reknu: "Vjerujemo u Poslanika!" A šta će im biti od koristi kad je život na Zemlji bio i prošao! (34/52).

U njega oni nisu prije vjerovali, govorili su ono što nije poznato, što je od istine daleko; (34/53)

i između njih i onoga što budu željeli biće prepreka postavljena kao što je prije bilo učinjeno sa njima sličnim, jer su svi oni, doista, mnogo sumnjali (34/54).

Posljednji krug u ovoj suri počinje govorom o politeistima i njihovim insinuacijama o Poslaniku (alejhi's-selam) i o Kur'anu kojeg je on donio podsjećajući ih šta se desilo sa njihovim istomišljenicima i pokazujući im propast prijašnjih naroda koje je zadesila kazna na ovom svijetu, a koji su bili jači, učeniji i bogatiji od njih.

Poslije ovoga slijedi nekoliko teških taktova koji djeluju poput uzastopnih udara čekićem. U prvom taktu ih poziva da se iskreno okrenu Allahu i da razmisle ne padajući pod utjecaj prepreka koje ih odvajaju od Upute i ispravnog pogleda. U drugom taktu ih poziva da razmisle o suštini motiva koji pokreću Poslanika (alejhi's-selam), da ih prati pozivom, iako on od toga nema nikakve koristi, niti on za to traži nagradu, pa šta je onda s njima, što sumnjaju i što okreću glave? Zatim slijede taktovi: Reci..., reci..., reci. Svaki od njih dobro uzdrma srce i emocije tako da ne može da se povrati i dođe sebi u ostatku života!

Krug završava, a njime završava i sura jednim od prizora Sudnjeg dana koji vrvi od grubih pokreta i čiji takt odgovara tim brzim i teškim taktovima u ostalim krugovima.

* * *

Toga Dana jedni drugima nećete moći ni koristiti ni nauditi, a Mi ćemo onima koji su se prema sebi ogriješili reći: "Trpite patnju u vatri koju ste poricali!" (34/42).

Kad im se Naši jasni ajeti kazuju, oni govore: "Ovaj čovjek samo hoće da vas odvrati od onoga čemu su se preci vaši klanjali", i govore: "Ovo nije ništa drugo nego izmišljena laž!" A oni koji ne vjeruju govore o Istini kada im dolazi: "Ovo nije ništa drugo nego očito vračanje!" (34/43).

A Mi im nismo dali nikakve knjige da ih izučavaju i Mi im, prije tebe, nismo bili poslali nekoga ko bi ih opominjao (34/44).

A i oni prije njih su poslanike u laž ugonili, a ovi nisu postigli ni deseti dio od onoga što smo onima bili dali, pa su ipak poslanike Moje lažnim smatrali, i kakva je samo bila kazna Moja! (34/45).

Oni su dočekali jasnu i otvorenu istinu koju im kazuje Allahov Poslanik (alejhi's-selam) sa predrasudama iz prošlosti i sa tradicijama koje ne počivaju na jasnim osnovama i koje nemaju čvrsto uporište. Oni su osjetili opasnost od jednostavne ali nepobitne istine sa kojom ih Kur'an Časni suočava. Osjetili su opasnost po tu neorganiziranu mješavinu vjerovanja, običaja i tradicija koje su upražnjavali njihovi očevi pa su rekli te svoje riječi:

"Ovaj čovjek samo hoće da vas odvrati od onoga čemu su se preci vaši klanjali" (34/43).

Međutim, samo ovo nije dovoljno, tj. nije dovoljno uvjerljivo i ubjedljivo za sve umove i sve ljude da on samo proturiječi onome čemu su se klanjali preci. Zato su ovu prvu tvrdnju potkrijepili drugom lažnom tvrdnjom koja je dovodila u pitanje vjernost dostavljača, kako bi opovrgli njegove riječi da je ono što on donosi od Allaha:

I govore: "Ovo nije ništa drugo nego izmišljena laž!" (34/43).

El-ifk je laž i izmišljotina, međutim, oni to hoće još da pojačaju: *Ovo nije ništa drugo do izmišljena laž! (34/43)...*

To čine u namjeri da izazovu sumnju u njegovu vrijednost u principu, samim tim što su unijeli sumnju u njegov Božanski izvor.

Zatim idu dalje i daju opis samog Kur'ana:

A oni koji ne vjeruju govore o Istini kada im dolazi: "Ovo nije ništa drugo nego očito vračanje!" (34/43).

To je djelotvoran govor koji trese srca. Njima nije dovoljno da kažu: On je izmišljotina – već nastoje da obrazlože i njegov snažni udar na srca pa kažu: On je pravo vračanje!

To je čitav lanac optužbi, serija za serijom, kojima se oni sučeljavaju sa jasnim ajetima kako bi im zatvorili put do srca. Oni nemaju argumenta za svoju tvrdnju već je to čitav niz laži za zavođenje širokih narodnih masa. Kad je, pak, riječ o onima koji su govorili ove riječi – a to su kurejševički prvaci i gospoda – oni su bili uvjereni da je to Kur'an Časni, da je on iznad ljudskih mogućnosti i iznad jezičkih sposobnosti sagovornika! Ranije je u *Okrilju* spomenuto šta su ovi prvaci govorili jedni drugima u vezi sa

Muhammedom (alejhi's-selam) i u vezi sa Kur'anom te kakve su spletke međusobno planirali da odvrate široke narodne mase od ovog Kur'ana koji savladava srca i zarobljava duše![10]

Kur'an otkriva njihovo pravo stanje potvrđujući da su oni nepismen narod i da ranije nisu dobivali nikakvu Knjigu na osnovu koje bi vjerovali u druge Knjige, znali šta je Objava i iznosili mišljenje da ono što im je došlo danas nije Knjiga i nije Objava i da to nije od Allaha. Njima ranije nije dolazio ni jedan poslanik, pa oni, dakle, istrčavaju sa onim o čemu nemaju znanja i tvrde ono što ne znaju:

A Mi im nismo dali nikakve knjige da ih izučavaju i Mi im, prije tebe, nismo bili poslali nekoga ko bi ih opominjao (34/44).

Sura zatim dotiče njihova srca podsjećajući ih na propast onih koji su prije poslanike u laž ugonili. Njima, međutim, nije dat ni deseti dio onoga što je dato tim narodima koji su kaznu iskusili. Dato im je znanje, imetak, moć, neimarstvo... Pošto su oni poslanike smatrali lažnim, zadesila ih je kazna, odnosno žestoki i nepoznati vjetar koji je jako fijukao:

A i oni prije njih su poslanike u laž ugonili, a ovi nisu postigli ni deseti dio od onoga što smo onima bili dali, pa su ipak poslanike Moje lažnim smatrali, i kakva je samo bila kazna Moja! (34/45).

Kazna im je bila razarajuća i uništavajuća. Kurejšije su znali za propast nekih naroda na Arabijskom poluotoku. Zato je ovo podsjećanje dovoljno. Ovo sarkastično pitanje: *I kakva je samo bila kazna Moja?* (34/45) je inspirativno, ono dotiče srca onih kojima se obraća - jer oni dobro znaju kakva je bila ta kazna!

* * *

Ovdje ih sura iskreno poziva da se prihvate programa traganja za Istinom, razlučivanja laži od istine i procjene stvarnosti s kojom se suočavaju bez ikakvog krivotvorenja i primisli:

Reci: "Ja vam savjetujem samo jedno: ustanite iskreno prema Allahu, dvojica po dvojica, ili jedan po jedan, pa zatim razmislite da drug vaš nije lud. On vas samo prije teške patnje opominje" (34/46).

---

[10] Poput govora Velida ibni Mugirea, Ebu Sufjana ibni Harba i Ahnesa ibni Šurejka.

To je poziv da se stane pred Allaha, daleko od strasti, daleko od interesa, daleko od zemaljskih okolnosti, daleko od poziva i motiva koji se međusobno sukobljavaju u srcu, udaljavajući ga tako od Allaha, daleko od padanja pod utjecaj trendova koji vladaju u sredini i utjecaja koji su rašireni u zajednici.

To je poziv da se sarađuje sa prostom stvarnošću, a ne sa nadaleko raširenim problemima i sporovima, niti sa rastegljivim frazama koje udaljuju srce i um od suočavanja sa Istinom u svoj njenoj jednostavnosti.

To je poziv mirnoj i čistoj logici prirode daleko do buke, zbrke i sumnje, daleko od nejasnog pogleda i tame koja zaklanja jasnost istine.

To je, istovremeno, metod za traganje za istinom, jednostavan metod koji se temelji na oslobođenosti od taloga, nesloga i utjecaja okolnosti, koji se temelji na Allahovoj kontroli i bogobojaznosti.

To je *samo jedno (34/46)*... Ako se ono realizira, ispravan je i metod i put. To je ustajanje prema Allahu, ne iz nekog cilja, ne iz strasti, ne iz interesa, ne radi rezultata... Već slobodno i iskreno ustajanje... Zatim razmišljanje i rasuđivanje bez ikakvog utjecaja koji dolazi izvan stvarnosti sa kojom se suočavaju oni koji se slobodno i iskreno okreću Allahu.

Ustanite iskreno prema Allahu, dvojica po dvojica, ili jedan po jedan (34/46)... Dvojica po dvojica da jedan drugog korigiraju, da uzme jedan od drugog i da daju jedan drugom, bez padanja pod utjecaj mentaliteta širokih narodnih masa koje slijede trenutne emocije i koje ne prate argumente na miru... Pojedinačno, sa samim sobom, licem u lice, jednim mirnim i studioznim prečišćavanjem.

Pa zatim razmislite da drug vaš nije lud (34/46)... - o njemu znate da zdravo razmišlja, da razborito rasuđuje i da je pribran. Ne govori ništa što bi vodilo sumnji u njegov um i njegovu zrelost. To je doista jasan, snažan i savršen govor.

On vas samo prije teške patnje opominje (34/46).

To je doticaj koji slika tešku patnju koja će uskoro doći, a prethodila joj je za jedan korak opomena, da spasi onoga ko posluša. To je poput upozoravanja telefonom od požara u kući koji će uskoro progutati one koji ne bježe. To je sjajna, inspirativna i uznemirujuća slika – povrh toga što je istinita.

Rekao je Imam-i Ahmed: Svojim senedom Ebu Neim Bušajr ibni Muhadžir, od Abdullaha ibni Burejrea prenoseći od svoga oca (neka je

Allah njime zadovoljan) da je rekao: Došao nam je Allahov Poslanik jednog dana i pozvao tri puta: "O, ljudi, znate li čemu je sličan moj i vaš primjer?" Odgovorili su: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju." Onda je rekao Poslanik (alejhi's-selam): "Moj i vaš primjer je sličan primjeru ljudi koji su se plašili neprijatelja koji će im doći, pa su poslali jednog čovjeka da im izvidi situaciju. Dok je on tako izviđao, ugledao je neprijatelja i krenuo da ih upozori. Međutim, pobojao se da ga neprijatelj ne stigne prije nego što on stigne da upozori narod, pa je podigao svoju odjeću mašući i vičući: "Ljudi, došli ste! Ljudi, došli ste!; Ljudi, došli ste!"...

Ovim senedom se prenosi da je rekao: Rekao je Allahov Poslanik (alejhi's-selam): "Ja sam poslan zajedno sa Sudnjim danom. On samo što me nije pretekao"...

To je prvi, djelotvorni i inspirirajući takt. Za njim slijedi drugi takt:

Reci: "Kakvu god nagradu da zatražim od vas, nek ostane vama, mene će nagraditi Allah, On nad svim bdi" (34/47).

Prvi put ih poziva da iskreno i mirno promisle... da drug vaš nije lud... Ovdje ih poziva da razmisle i da pitaju sami sebe šta to njega zove da ih on opominje prije teške patnje. Kakav je to njegov interes? Šta će mu to donijeti? Naređuje mu se da dotakne njihovu logiku i probudi njihovu svijest prema ovoj istini na inspirativan način:

Reci: "Kakvu god nagradu da zatražim od vas, nek ostane vama" (34/47).

Uzmite vi nagradu koju sam tražio od vas! To je stil u kome ima sarkazma, u njemu je usmjerenje i upozorenje.

Mene će nagraditi Allah (34/47).

On je taj koji me je zadužio. I On je taj koji će me nagraditi. Njegova nagrada je to što ja pogledam. A onaj ko pogleda ono što je kod Allaha, njemu je sve što je kod ljudi sitno i mizerno tako da ne zaslužuje da se o tome razmišlja.

On nad svim bdi (34/47).

On zna i vidi i ništa Mu nije sakriveno. On bdije nada mnom. Bdi nad onim šta radim, šta namjeravam i šta govorim.

Treći takt je nešto jači, a koraci su mu kraći:

Reci: "Gospodar moj pobjeđuje istinom, On dobro zna i sve ono što je veoma skriveno" (34/48).

Ovo što sam vam donio jeste Istina kojom Allah gađa. Pa ko je taj ko se ispriječio pred Istinom kojom Allah gađa? To je slikovit, otjelovljen i mobilan izraz. Kao da je Istina projektil koji probija, razara, prodire i niko mu ne stoji na putu... Njime gađa Allah, a *On dobro zna i sve ono što je veoma skriveno* (34/48). On njime gađa znajući, On je usmjerava sa znanjem. Njemu meta nije skrivena, Njemu cilj nije nepoznat, pred Istinom kojom on gađa ne stoji nikakva prepreka niti brana koja onemogućava gađanje. Put je pred njom otkriven, nije zaklonjen!

Za njim slijedi četvrti takt iste jačine i iste brzine kao i prethodni:

Reci: "Došla je Istina, a laži je nestalo!" (34/49).

Došla je Istina u jednom od svojih oblika, u poslanstvu u Njegovom Kur'anu, u Njegovom pravom programu. Reci: Došla je Istina. Oglasi ovaj proglas! Potvrdi ovaj događaj! Priopći ovu vijest. Došla je Istina. Došla je u svoj snazi. Došla je u svom naletu. Došla je u svojoj superiornosti i došla je sa svojim autoritetom. *A laži je nestalo* (34/49)... Pitanje neistine je završeno. Ona više ne živi. Za nju više nema prostora. Njena sudbina je određena i zna se da je ona nestala.

To je takt koji potresa. Onaj ko ga čuje osjeća da je neizbježno određenje presudilo i da nema više prostora za nešto drugo što bi se moglo kazati.

To je doista tako. Otkako je došao Kur'an, program Istine se učvrstio i razjasnio. Neistini nije ostalo ništa drugo nego da zanovijeta i spletkari pred jasnom, odlučnom i beskrupuloznom Istinom. Ma koliko neistina materijalno nadvladala u nekim situacijama i prilikama, to nije nadmoć nad Istinom već nadmoć nad pripadnicima Istine. Nadmoć nad ljudima, a ne nad principima! Ovo je privremeno, zatim prestaje. Što se tiče Istine, ona je jasna i otvorena.

I posljednji takt:

Reci: "Ako zalutam, zalutao sam na svoju štetu, a ako sam na pravom putu, to je zbog onoga što mi Gospodar moj objavljuje; On zaista sve čuje i blizu je" (34/50).

Ne brinite se vi, vi niste krivi ako ja zalutam. Zalutao sam na svoju štetu. A ako sam na Pravom Putu, Allah je taj ko me je uputio Svojom Objavom. Ni ja se ne mogu od njega ničim odbraniti bez njegove dozvole. I ja sam u Njegovoj volji, zarobljenik Njegove dobrote.

On zaista sve čuje i blizu je (34/50).

Ovako su oni doživljavali Allaha. Ovako su oni nalazili Njegove atribute u sebi samima. Nalazili su ih svježe i pune stvarnog života. Oni su osjećali da ih Allah čuje i da im je blizu. Da se On apsolutno brine o njima. Da njihova žalba i molba njemu prispijeva bez posrednika. Da je On ne zanemaruje i ne prepušta u nadležnost nekog drugog. Stoga su oni živjeli u prisnosti sa svojim Gospodarom. U Njegovoj zaštiti. U Njegovom susjedstvu. U Njegovoj naklonosti. U Njegovoj blizini. Oni su sve ovo nalazili živim u sebi, stvarnim, jednostavnim, a ne kao značenje, ideje, puku predstavu i približavanje.

On zaista sve čuje i blizu je" (34/50).

Naposlijetku dolazi kraj na jednom od prizora Sudnjeg dana punom grubih pokreta koji odjekuju između ovog i budućeg svijeta. Dobija se utisak da je to jedno polje, a oni lopta koju kontekst dobacuje tamo – amo u brzom i teškom prizoru:

A da ti je vidjeti kad ih strava uhvati - umaći neće moći; izbliza biće ščepani - (34/51)

i kada reknu: "Vjerujemo u Poslanika!" A šta će im biti od koristi kad je život na Zemlji bio i prošao! (34/52).

U njega oni nisu prije vjerovali, govorili su ono što nije poznato, što je od istine daleko; (34/53)

i između njih i onoga što budu željeli biće prepreka postavljena kao što je prije bilo učinjeno sa njima sličnim, jer su svi oni, doista, mnogo sumnjali (34/54).

A da ti je vidjeti (34/51)... Prizor je izložen pogledima. *Kad ih strava uhvati (34/51)*... Od straha kojim su iznenađeni. Kao da su htjeli da umaknu, ali *umaći neće moći (34/51)* i neće moći izmaći. *Izbliza biće ščepani (34/51)*... Nisu se udaljili u svom očajničkom pokušaju i prestrašujućem pokretu.

I kada reknu: Vjerujemo u Poslanika! (34/52)... Sada nakon isteka roka. *A šta će im biti od koristi kad je život na Zemlji bio i prošao! (34/52)*. A kako će

doprinijeti vjerovanju sa ovog svog mjesta. Mjesto vjerovanja je daleko od njih, to je bilo na ovom svijetu, a oni su to proćerdali!

U njega oni nisu prije vjerovali (34/53)... Stvar je gotova, oni to ne mogu pokušati danas!

Govorili su ono što nije poznato, što je od istine daleko (34/53)... To je bilo tada kad su oni negirali ovaj dan, a on je bio nepoznat i nevidjiv. Oni nisu imali argument za njegovo negiranje već su nepromišljeno govorili o nevidljivom sa dalekog mjesta. Danas pokušavaju doprijeti do vjerovanja u njega isto tako sa dalekog mjesta!

I izmedu njih i onoga što budu željeli bit će prepreka postavljena... Između vjerovanja kad mu više nije vrijeme, izmicanja od kazne koju posmatraju svojim očima i spasa od opasnosti sa kojom se suočavaju. *Kao što je prije bilo učinjeno sa njima sličnim (34/54)*... Koje je Allah kaznio pa su tražili spas poslije izvršenja naredbe i poslije koje se nije imalo kud.

Jer su svi oni, doista, mnogo sumnjali (34/54)... I, evo, istina i uvjerenje poslije sumnje i skepse!

Sura završava ovom brzom, oštrom i žestokom intonacijom. Završava jednim od prizora Sudnjeg dana potvrđujući problem na koji je stavljen akcenat. Kao što je bilo na kraju svake cjeline i u toku te cjeline. Sura je počela govoreći o ovom problemu i, evo, njime i završava ovim oštrim krajem.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ، يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ ، إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » .

« مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ، وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ ، وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ » .

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ، هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ؟ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ؟ » . .

SURA FĀṬIR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 45 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Hvaljen neka je Allah, stvoritelj nebesa i Zemlje, koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima; On onome što stvara dodaje što hoće, On, uistinu, sve može (35/1).

Milost koju Allah podari ljudima niko ne može uskratiti, a ono što On uskrati niko ne može poslije Njega, dati; On je silan i mudar (35/2).

O ljudi, sjetite se milosti kojom vas Allah obasipa. Postoji li, osim Allaha, ikakav drugi stvoritelj koji vas sa neba i iz zemlje opskrbljuje? Osim Njega nema drugog boga, pa kuda se onda odmećete? (35/3).

Ova mekkanska sura predstavlja posebnu kompoziciju po svojoj tematici i svom kontekstu. Najbliža je kompoziciji sure Er-Ra'd. Ona se odvija kroz taktove koji se jedan za drugim slijevaju na ljudsko srce od njenog početka pa sve do završetka; sugestivni i utjecajni taktovi koji ga snažno potresaju i bude iz nemara da razmišlja o veličini ovog Bitka i veličanstvenosti Kosmosa; da proučava Allahova znamenja rasuta u njegovim prostranstvima i raširena po njegovim stranama; da se prisjeti Allahovih blagodati i osjeti Njegovu milost i pažnju; da sebi predoči stratišta iščezlih naroda na Zemlji i njihove prizore na Sudnjem danu; da bude skrušeno i zainteresirano kada se suočava sa krasotama Allahova stvaranja i tragovima Njegove ruke u svitkovima Kosmosa, dubinama duše, životu ljudi i povijesnim događajima. Da vidi i osjeti u tim krasotama i tragovima jedinstvo Istine, jedinstvo zakonitosti i jedinstvo stvaralačke, kreativne, snažne i moćne Ruke. Sve to u stilu i ritmu kojem se ne može oduprijeti srce koje osjeća, shvata i prima utjecaje kao što ih primaju živa bića.

Sura predstavlja povezanu cjelinu, s neprekinutim nizom serija i taktovima koji smjenjuju jedan drugog. Teško ju je podijeliti na odjeljke sa zasebnom tematikom. Sva ona je jedna tema. Sva je ona u vidu taktova po strunama ljudskog srca, koji izviru iz vrela Kosmosa, duše života, povijesti i proživljenja, prožimajući sve predjele duše i pozivajući srce sa svakog prilaza ka vjerovanju, poniznosti i predanosti.

Istaknuta i uočljiva karakteristika u ovim naglašavanjima je spajanje svih konaca u ruci Kreativne Moći i pokazivanje ove ruke kako pokreće i skuplja sve konce stišćući ih i puštajući, zatežući i popuštajući, bez nadzornika, ortaka i pomagača.

Od samog početka sure uočavamo ovu istaknutu karakteristiku koja je prisutna sve do njenog završetka.

Naslućujemo moćnu i dominirajuću ruku kako stvara ovaj kolosalni Kosmos shodno Svojoj volji: *Hvaljen neka je Allah, stvoritelj nebesa i Zemlje, koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima; On onome što stvara dodaje što hoće, On, uistinu, sve može* (35/1).

Ovaj snažni stisak popušta i odašilja milost koja navire obilno i skuplja se pa se njeni izvori zatvaraju i presahnjuju, bez nadzornika i ortaka:

Milost koju Allah podari ljudima niko ne može uskratiti, a ono što On uskrati niko ne može poslije Njega, dati; On je silan i mudar (35/2).

Uputa i zabluda milost je koja navire ili presahnjuje: *Allah u zabludi ostavlja onoga koga hoće, a na pravi put ukazuje onome kome hoće,* (35/8)... *Allah će učiniti da čuje onaj koga On hoće, a ti ne možeš one u grobovima dozvati, tvoje je samo da opominješ* (35/22-23).

Ova ruka stvara prvi život i proživljuje mrtve u drugom životu: *Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo, koja je mrtva bila; takvo će biti i oživljenje* (35/9).

Sva veličina je u Allaha i samo se od Njega crpi: *Ako neko želi veličinu, pa - u Allaha je sva veličina!* (35/10).

Stvaranje, oblikovanje, razmnožavanje i smrt, svi konci ovoga su u toj ruci i ne izmiču iz nje: *Allah vas stvara od zemlje, zatim od kapi sjemena, i najzad vas čini muškarcima i ženama. I nijedna žena ne zanese niti rodi, a da On to ne zna. I ničiji život se ne produži niti skrati, a da to nije zabilježeno u Knjizi; to je Allahu, uistinu, lako!* (35/11).

U toj pesnici koncentrirana je vlast na nebesima i Zemlji i kretanje zvijezda i galaksija: *On uvodi noć u dan i uvodi dan u noć, On je potčinio Sunce i Mjesec - svako plovi do roka određenog; to vam je, eto, Allah, Gospodar vaš, carstvo je Njegovo! A oni kojima se, pored Njega, klanjate ne posjeduju ništa* (35/13).

Allahova stvralačka moć djeluje u ovom Kosmosu na sebi svojstven način bojeći mrtvu prirodu, biljku, životinju i čovjeka: *Zar ne znaš da Allah s neba pušta vodu i da Mi pomoću nje stvaramo plodove različitih vrsta; a postoje brda bijelih i crvenih staza, različitih boja, i sasvim crnih. I ljudi i životinja i stoke ima, isto tako, različith vrsta* (35/27-28).

Ova ruka vodi korake ljudi i čini da generacija naslijedi generaciju: *Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo;* (35/32)... *On čini da se smjenjujete na Zemlji;* (35/39).

Ona drži ovaj kolosalni Kosmos i čuva mu ravnotežu: *Allah brani da se ravnoteža nebesa i Zemlje poremeti. A da se poremete, niko ih drugi osim Njega ne bi zadržao* (35/41).

Ona drži vlast nad svim stvarima i apsolutno joj ništa ne može umaći: *Allahu ne može ništa umaći ni na nebesima ni na Zemlji* (35/44).

On *uistinu sve može* (35/1).. On je *silan i mudar* (35/2).. *A Allahu će se sve vratiti* (35/4).. On *doista dobro zna sve što oni rade* (35/8).. *carstvo je Njegovo!* (35/13).. On je *neovisan i hvale dostojan* (35/15).. *a Allahu se sve vraća* (35/18).. On je *doista silan i On prašta* (35/28).. On *mnogo prašta i blagodaran je* (35/30).. On o robovima Svojim *sve zna i On sve vidi* (35/31).. On *sigurno zna tajne nebesa i Zemlje* (35/38).. On *dobro zna svačije misli* (35/38).. On je *zaista blag i prašta grijehe* (35/41).. On *uistinu sve zna i sve može* (35/44).. I On *dobro zna robove Svoje* (35/45).

I od tih ajeta i ovih pogovora ocrtava se atmosfera sure, njena dominantna karakteristika i sjena koju baca na dušu općenito.

Uzimajući u obzir prirodu sure, podijelili smo je na šest odjeljaka sa srodnim značenjima radi njene lakše obrade mada je ona jedan krug spojenih taktova i serija od svog početka pa do svršetka.

* * *

Hvaljen neka je Allah, stvoritelj nebesa i Zemlje, koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima; On onome što stvara dodaje što hoće, On, uistinu, sve može (35/1).

Sura započinje upućivanjem zahvale Allahu. To je sura čiji je osnovni smisao usmjeravanje srca ka Allahu i njegovo animiranje radi viđenja Njegovih blagodati, osjećanja Njegove milosti i dobrote, uživanja u krasotama Njegova stvaranja, ispunjenosti osjećanja ovim ljepotama i njegovo izobilno izlijevanje slavljenjem, zahvaljivanjem i veličanjem:

Hvaljen neka je Allah (35/1).

Poslije zahvale Allahu slijedi spominjanje Njegova svojstva koje ukazuje na stvaranje i kreaciju:

... *stvoritelj nebesa i Zemlje* (35/1).

On je Stvoritelj ovih ogromnih stvorenja od kojih neka vidimo iznad nas i ispod nas gdje god bili; o čijem najmanjem i nama najbližem tijelu, majci Zemlji, znamo samo malo; stvorenja koja sve uređuje jedna

zakonitost koja ih čuva u harmoniji i podudarnosti, uprkos ogromnim razdaljinama među njima koje naša ljudska mašta ne može, osim uz ogromni napor, ni zamisliti; koja sadrže, i pored njihove kolosalnosti i udaljenosti sazviježđa i njihovih putanja, tajne sklada i simetrije među njima tako da bi se ona, kad bi se desio i mali poremećaj simetrije, sva posudarala i razletila u paramparčad.

Mi prolazimo pored ovakvog kazivanja u Kur'an-i Kerimu na stvaranje nebesa i Zemlje i ne zadržavajući se dugo kod njega da razmislimo o njegovom ogromnom značenju, kao što prolazimo pored samih prizora nebesa i Zemlje ravnodušno ne zastajući kod njih osim malo. To je stoga što je naše osjećanje postalo inertno pa ti prizori više ne izazivaju na njegovim strunama probuđujuće i sugestivne taktove koje izaziva na srcima koja su povezana sjećanjem na Allaha i obazriva prema tragovima Njegove kreativne ruke u ovom Bitku. Priviknutost nam je oduzela strah i bojazan koju osjeća srce gledajući u ove divote prvi put.

Otvorenom i svjesnom srcu, povezanom sa Allahom, nije potrebno precizno znanje o položaju zvijezda na nebu, njihovim obimima i simetrijama, simetrijama svemira oko njih, načinima njihova kretanja po svojim orbitama i povezanosti jednih s drugim u pogledu obima, položaja i kretanja, nije potrebno otvorenom i svjesnom srcu koje je povezano sa Allahom precizno znanje o svemu ovome da osjeti zapanjenost i strah pred ovim ogromnim, lijepim i čudesnim bićima. Dovoljan mu je odjek samih ovih prizora na njegovim strunama, dovoljan mu je prizor razasutih zvijezda u tmini noći, dovoljan mu je prizor obilne svjetlosti u mjesečinom obasjanoj noći, dovoljna mu je zora koja rudi svjetlom nagovještavajući svanjivanje i uzlet, dovoljan mu je zalazak Sunca s kojim dolazi sumrak nagovještavajući rastanak i kraj. Dapače, dovoljna mu je ova Zemlja i njeni prizori kojima kraja nema i koje ne može obići putnik koji cijeli svoj život provodi u putovanju, istraživanju i uživanju.. Zapravo, dovoljan mu je jedan cvijet čije se boje, nijanse, oblik i sklad mogu beskrajno promatrati.

Kur'an ukazuje svojim sugestivnim ukazivanjima na razmišljanje o ovim stvorenjima, krupnim i sićušnim. Dovoljno je srcu jedno od njih pa da spozna veličinu njegova Stvoritelja i usmjeri se ka Njemu sa slavljenjem, veličanjem i zahvalom.

Hvaljen neka je Allah, stvoritelj nebesa i Zemlje, koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima (35/1).

Govor u ovoj suri kreće se oko Poslanika, Objave i Istine koju je Allah objavio. A meleki su Allahovi izaslanici koji donose Objavu onima koje Allah izabere od Svojih robova. Ovo poslanstvo je najveća i najuzvišenija stvar. Stoga Allah spominje meleke u svojstvu izaslanika nakon spominjanja stvaranja nebesa i Zemlje. Oni su spona između neba i Zemlje. Obavljaju najveću i najuzvišeniju misiju između Stvoritelja nebesa i Zemlje i Njegovih vjerovjesnika i poslanika stvorenjima.

Po prvi put - u onome što je prošlo do sada od Kur'ana u ovom *Okrilju* nalazimo opis meleka koji se tiče njihova oblika. Već je ranije spominjan njihov opis s obzirom na njihovu prirodu i funkciju, poput riječi Uzvišenog: *A oni koji su kod Njega ne zaziru da Mu se klanjaju, i ne zamaraju se, hvale Ga noću i danju, ne malaksavaju* *(21/19-20)*, i Njegovih riječi: *Oni koji su bliski Gospodaru tvome doista ne zaziru da Mu se klanjaju; samo Njega hvale i samo pred Njim licem na tle padaju* *(7/206)*. Ovdje imamo nešto što je specifično za njihov konstitucionalni oblik: *sa po dva, tri ili četiri krila* *(35/1)*. To je opis koji ne predstavlja njihovo poimanje jer mi ne znamo kakvi su niti kakva su im krila i samo možemo da se zadržimo na ovom opisu bez određenog njegovog poimanja. Svako poimanje bilo bi pogrešno jer nam nije ništa pouzdano stiglo, osim ovoga što je navedeno na ovom mjestu u Kur'anu, a to su riječi Uzvišenog kod opisa džehennemske vatre: ... *i o kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti, koji se onome što im Allah zapovijedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti* *(66/6)*. Također nije preciziran ni oblik ni izgled. Dok je u hadisu kazano da je Vjerovjesnik vidio Džibrila dva puta u njegovom obliku. A u drugoj predaji stoji da je imao šest krila.[11] Ovaj hadis također ne definira oblik ni izgled. Pitanje je otvoreno, a Allah jedino zna ove tajne.

U povodu spominjaja krila: dva, tri ili četiri, s obzirom da čovjek poznaje samo oblik dva krila ptice, spominje da Allah *onome što stvara dodaje što hoće* *(35/1)*, potvrđujući neograničenost volje i njenu nevezanost za bilo koja stvorenja. U onome što mi znamo i vidimo bezbrojni su oblici stvaranja. Iza toga stoji mnoštvo toga što mi ne znamo. *On, uistinu, sve može* *(35/1)*. Ovaj osvrt je opširniji i obuhvatniji od prethodnog. Nema iza njega oblika stvorenja, stvaranja, promjene i izmjene, a da je ne obuhvata njegovo značenje.

[11] Buhari i Muslim, prema predaji Ibni Mes'uda.

Milost koju Allah podari ljudima niko ne može uskratiti, a ono što On uskrati niko ne može poslije Njega, dati; On je silan i mudar (35/2).

U ovom drugom ajetu sure sadržana je jedna od slika Allahove moći kojom je završen prvi ajet. Kada se ova slika ustabili u ljudskom srcu nastaje potpuni preobražaj, u svim njegovim poimanjima, osjećanjima, tendencijama, mjerilima i vrijednostima u ovom životu.

Ona mu presijeca sumnju u pogledu svake snage na nebesima i Zemlji koja ga spaja sa Allahovom snagom, raspršava mu nadu u pretpostavku svake moguće milosti na nebesima i Zemlji i otvara pred njim Allahova vrata, blokira pred njim sve puteve na nebesima i Zemlji i trasira mu put ka Allahu.

A Allahova milost predočava se u bezbrojnim oblicima. Čovjek je nemoćan da je samo prati i registrira na sebi, svojoj konstrukciji i odslikavanjem kojim ga je počastio, u onome što mu je potčinio oko njega, iznad njega i ispod njega i u blagodatima kojima ga je obasuo, koje zna i koje ne zna, a one su brojne.

Allahova milost izražava se u onome što je uskraćeno, kao i u onome što je darovano. Nalazi je onaj kome ju je Allah podario u svakoj stvari, u svakoj situaciji, u svakom stanju i u svakom mjestu. Nalazi je u sebi, svojim osjećanjima, u okolici, gdje god i kako god bio, makar izgubio sve čiji gubitak ljudi smatraju uskraćivanjem. A onaj kome je Allah uskrati, ne nalazi je ni u čemu, ni u jednom stanju, ni u kakvoj situaciji i ni na jednom mjestu, makar našao sve ono što ljudi smatraju obilježjem radosti i zadovoljstva.

Nema blagodati uz koju Allah uskrati Svoju milost, a da se ona sama ne pretvori u nesreću. I nema iskušenja kojeg okruži Allahova milost, a da ono samo ne bude blagodat. Čovjek spava na trnju, pa ono, uz Allahovu milost, bude poput postelje, a može spavati na svili, pa se ona, kada mu se uskrati milost, pretvori u bodlje akacije. Suočava se sa najtežim stvarima pa one, uz Allahovu milost, postaju blage i lahke. Suočava se sa najlakšim stvarima pa one, kad izostane Allahove milost, postanu teške i naporne. Hodi s njom kroz opasnosti i strahote, pa one budu sigurnost i mir, a prelazi bez nje staze i puteve, pa se to pretvori u propast i nesreću.

Nema tjeskobe uz Allahovu milost. Tjeskoba je samo u njenom uskraćivanju i ni u čemu drugom. Nema tjeskobe pa makar njen pratilac bio u zatvorskim tminama, ognju patnje ili gudurama stradanja. Nema rahatluka uz njeno uskraćivanje, pa makar se čovjek vrtio u središtima

uživanja i perivojima blagostanja. Iz unutrašnjosti duše, Allahovom milošću, izviru vrela sreće, zadovoljsta i sigurnosti. I iz unutrašnjosti duše, uz njeno uskraćivanje, gmižu škorpije nemira, umora, zamora, napora i patnje.

Samo se ova vrata otvore, a zatvore se sva vrata, zasuni se svi otvore i blokiraju svi prolazi, i ne brini! Tu je spas, širina, lahkoća i komoditet. I samo se ova vrata zatvore, a otvore se sva vrata, otvori i prolazi, ali ne koristi. To je tjeskoba, nevolja, teškoća, nemir i muka.

Ova se velikodušnost otvori, a umanji se opskrba, stijesni se dom, življenje postane tjeskobno, život surov, a postelja bodljikava, no, ne brini! To je blagostanje, rahatluk, smirenost i sreća. A ova se velikodušnost uskrati, a potom opskrba navali i sve ide naruku, ali opet ne koristi. Već je to turobnost, nelagoda, nesreća i belaj.

Imetak i dijete, zdravlje i snaga, čast i vlast postaju izvori strepnje, umora, mučnine i napora ako je uz to uskraćena Allahova milost. Pa kada Allah otvori vrata Svoje milosti, onda je tu smirenost, rahatluk, sreća i sigurnost.

Allah daje obilnu opskrbu i ona je, uz Allahovu milost, lijepo uživanje i blagostanje; udobnost na ovome svijetu i popudbina na ahiretu. A kada uskrati Svoju milost, ona postaje izvor nemira i straha, zavisti i mržnje, a može biti da je poprati i lišavanje uslijed škrtosti ili bolesti, a s tim i uništenje uslijed pretjerivanja i raskalašenosti.

Allah daruje potomstvo i ono, uz Allahovu milost, predstavlja ukras ovoga svijeta, izvor radosti i uživanja i umnožavanje nagrade na onom svijetu putem čestitog nasljednika koji spominje Allaha. A kada uskrati Svoju milost, potomstvo postaje belaj, nevolja, muka, nesreća, nesanica noću i umor danju.

Allah daruje zdravlje i snagu i oni, uz Allahovu milost, postaju blagodat, lijep život i uživanje u životu. A kada uskrati Svoju blagodat, zdravlje i snaga postaju belaj koje Allah natovari zdravom i jakom, pa troši zdravlje i snagu u ono što ruši njegovo tijelo, kvari dušu i gomila zlo za Dan obračuna.

Allah daje vlast i čast i oni, uz Allahovu milost, postaju oruđe popravljanja, izvor sigurnosti i sredstvo stjecanja i gomilanja dobrih djela i rezultata. A kada Allah uskrati Svoju milost, čast i vlast postaju izvor strepnje od njihovog gubitka, izvor nasilja i nepravde, poticaj mržnje i

gnjeva prema njihovom nositelju, tako da on s njima nema mira, ne uživa u časti i vlasti, a gomila pomoću njih ogromni saldo kazne u vatri.

Obilno znanje, dug život i lijepa pozicija, sve se to mijenja i preobražava iz stanja u stanje sa uskraćivanjem. A sa slanjem i malo znanja daje i ploda i koristi; i kratak život Allah čini blagoslovljenim; i u skromnom imetku Allah daje sreću.

Zajednice su kao i pojedinci, a narodi poput jedinki. U svakoj stvari, u svakoj situaciji i u svakom stanju. Nije teška analogija sa ovim primjerima.

Allahova je milost da osjećaš Allahovu milost. Allahova te milost obavija, prekriva i obilno se izlijeva na tebe, medutim, tvoje osjećanje njenog postojanja je milost; tvoja nada u nju i njeno priželjkivanje je milost; tvoje pouzdanje u nju i njeno iščekivanje u svakoj stvari je milost. Prava je patnja u toj zaklonjenosti od nje, ili gubljenju nade u nju ili tvojoj sumnji u nju. To je patnja kojom Allah nikada ne kažnjava vjernika: ***Samo nevjernici gube nadu u milost Allahovu*** *(12/87)*.

A Allahova milost nije nedostižna onome ko je traži u bilo kojem mjestu i u bilo kojem stanju. Ibrahim (alejhi's-selam) našao ju je u vatri. Jusuf (alejhi's-selam) je nalazi u bunaru, kao što ju je našao i u zatvoru. Našao ju je Junus (alejhi's-selam) u utrobi ribe u trostrukoj tmini. Musa (alejhi's-selam) ju je našao u rijeci dok je bio malo dijete bez ikakve snage i zaštite, kao što ju je našao u faraonovom dvoru, a on mu je neprijatelj koji ga vreba i koji traga za njim. Našli su je "stanovnici Pećine" u pećini kada su je izgubili u palatama i kućama, kada jedni drugima rekoše: ***"Sklonite se u pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti"*** *(18/16)*. Našao ju je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) i njegov pratilac u pećini dok su im progonitelji bili za petama, tragajući za njima. Našao ju je svako ko joj se priklonio bez nade u sve osim nje, odbacujući svaku sumnju u snagu, svaku pretpostavljenu milost i usmjeravajući se samo na Allahova vrata mimo drugih vrata.

Potom, kada Allah otvori vrata Svoje milosti, niko je ne može uskratiti, a kada je uskrati, niko je ne može dati. Otuda, nema straha ni od koga, nema nade ni u koga, nema straha ni od čega, nema nade ni u šta, nema bojazni od gubitka sredstva niti ima nade sa sredstvom To je samo Allahova volja. Što Allah podari niko ne može uskratiti, a što Allah uskrati niko ne može dati. Odredba je direktno od Allaha: ***On je silan i mudar*** *(35/2)*.

Može bez kontrolora davati i uskraćivati. Daje i uskraćuje shodno mudrosti koja se krije iza davanja i uskraćivanja.

Milost koju Allah podari ljudima niko ne može uskratiti (35/2).

Allahova milost ljudima neće izostati samo ako je zatraže izravno od Njega, bez posredništva i veze, isključivim usmjeravanjem Njemu, pokorno, s nadom, pouzdanjem i predanošću.

A ono što On uskrati, niko ne može, poslije Njega, dati (35/2).

Nema nade nijedno od Njegovih stvorenja, niti straha od bilo kojeg od Njegovih stvorenja. Niko ne može dati od Allahove milosti ono što je Allah uskratio.

Koju smirenost, koju staloženost, koju samo jasnoću u shvatanjima, osjećanjima, vrijednostima i mjerilima ustabiljuje na savjesti ovaj ajet!

Jedan ajet iscrtava novu sliku života i formira u osjećanju nepromjenljive vrijednosti za ovaj život i mjerila koja ne variraju, ne pomjeraju se niti padaju pod upliv svih mogućih faktora, odlazećih ili dolazećih, velikih ili malih, znatnih ili neznatnih, bez obzira da li njihov izvor bili ljudi, dogadaji ili stvari.

Jedna slika koja, kada bi se ustabilila u srcu čovjeka, bio bi stamen poput planine pred dogadajima, stvarima, osobama, snagama, vrijednostima i obzirima, makar se protiv nje udružili ljudi i džini. Oni ne mogu dati Allahovu milost kada je On uskrati, niti je mogu uskratiti kada je On podari: *On je silan i mudar* (35/2).

Ovako je Kur'an formirao u ovim i njemu sličnim ajetima i ovom slikom tu čudesnu zajednicu ljudi u početku islama. Zajednicu koja je formirana pod Allahovim nadzorom, pomoću Njegovog Kur'ana, da bude jedan od instrumenata Moći, koja će formirati na Zemlji ono što Allah hoće da se formira od vjerovanja i poimanja, vrijednosti i mjerila, sistema i stanja, koja će utvrdivati na Zemlji ono što Allah hoće da se utvrdi od modela stvarnog života, koji nam danas izgledaju poput legendi i snova. Zajednicu koja je bila Allahovim odredenjem koje je On usmjeravao protiv koga je htio brišući i ustabiljujući u stvarnosti života i ljudi ono što Allah hoće od eliminacije i ustabiljenja. To je zato što ona nije samo komunicirala riječima ovog Kur'ana, ni samo lijepim značenjima koja one oblikuju, već

je komunicirala istinom koju predstavljaju ajeti Kur'ana živeći s njom i za nju u njenoj realnosti.

Ovaj Kur'an je još uvijek i među ljudima u mogućnosti da formira tim svojim ajetima pojedince i grupe koje će brisati i potvrđivati na Zemlji, Allahovom dozvolom, ono što Allah hoće, ali onda kada se ove slike ustabile u srcima, pa ih ona prihvate ozbiljno i uozbilje istinom, istinom koju osjećaju, kao da je dodiruju rukama i gledaju očima.

* * *

Preostaje da se zahvalim Allahu na Njegovoj posebnoj milosti koju sam spoznao u ovom ajetu.

Suočio sam se sa ovim ajetom u ovom momentu dok se nalazim u teškoći, nevolji, tjeskobi i škripcu. Suočio sam se s njim u trenutku duhovne suše, psihičkog jada, tjeskobe i muke. Suočio sam se s njim u tom momentu. Allah mi je olakšao i omogućio da proniknem u njegovu suštinu i da se ta suština prelije u moj duh poput nektara kojeg ispijam osjećajući njegovo kretanje i strujanje kroz moje biće. Esencija koju kušam, a ne značenje koje saznajem. Bila je to sama milost koja mi je sobom nudila praktično tumačenje suštine ajeta koje mi se na ovaj način otvorilo. Mnogo puta sam ga ranije učio i mnogo puta nailazio na njega, ali on ovog momenta izlijeva svoj nektar, ostvaruje svoje značenje i objavljuje svoju čistu suštinu, govoreći: Evo, ja sam to, primjer Allahove milosti kada je on podari, pa vidi kako to biva!

Ništa se nije promijenilo oko mene, ali se sve promijenilo u mom osjećanju! To je ogromna blagodat da se srce otvori pred jednom od najvećih istina ovog Bitka, kao što je velika istina koju sadrži ovaj ajet. Blagodat koju čovjek kuša i živi s njom, ali je rijetko u stanju da je opiše i prenese drugima putem pisanja. Ja sam je živio, kušao i spoznao. Sve se to desilo u najtežim momentima tjeskobe i suhoće koje sam doživio u svom životu. I evo, ja nalazim izlaz, radost, piće, rahatluk i oslobođenost od svake sputanosti, od svake nevolje i svake tjeskobe. A nalazim se na istom mjestu. To je Allahova milost čija vrata otvara Allah i sipa iz njenog obilja u jednom od Njegovih ajeta. Kur'anski ajet koji otvara nišu svjetlosti čini da provrije vrelo milosti i trasira utaban put ka zadovoljstvu, pouzdanju, smirenosti i rahatluku u blijesku oka, otkucaju srca i treptaju trepavica.

Bože, Tebi hvala, Bože, koji si objavio ovaj Kur'an kao uputu i milost vjernicima.

* * *

Vraćamo se nakon registracije ovog blijeska kontekstu sure. Nalazimo da on potvrđuje u trećem ajetu nadahnuće prvog i drugog ajeta podsjećajući ljude na Allahovu blagodat prema njima, a samo je On Stvoritelj i samo je On Hranitelj, osim kojeg drugoga Boga nema, i čudeći se kako se oni okreću od ove jasne i očigledne istine:

O ljudi, sjetite se milosti kojom vas Allah obasipa. Postoji li, osim Allaha, ikakav drugi stvoritelj koji vas sa neba i iz zemlje opskrbljuje? Osim Njega nema drugog boga, pa kuda se onda odmećete? (35/3).

A Allahova blagodat data ljudima traži samo podsjećanje i ona se ukazuje jasnom i očitom; vide je, osjećaju i opipavaju, ali oni zaboravljaju pa se ne sjećaju.

A oko njih nebo i Zemlja pružaju im obilje blagodati, daju im obilje opskrbe. Na svakom koraku, u svakom momentu lije se obilje Allahove dobrote i blagodati iz neba i iz Zemlje. Šalje ih obilno Stvoritelj Svojim stvorenjima. Pa postoji li onda, osim Allaha, ikakav drugi Stvoritelj koji ih opskrbljuje onim što je u njihovim rukama iz ovog sveopćeg obilja? Nisu u stanju ovo reći, a nisu to tvrdili ni u najgorem i najekstremnijem stanju idolopoklonstva. Pa, ako osim Allaha nema drugog Stvoritelja i Opskrbitelja, zašto se onda ne sjećaju i ne zahvaljuju? Šta im je onda pa se okreću od zavhaljivanja Allahu i usmjeravanja samo Njemu zahvalom i veličanjem. *Osim Njega nema drugog boga* (35/3), pa kako se onda okreću od vjerovanja u ovu Knjigu o kojoj nema dvojbe. *Pa kuda se onda odmećete?* (35/3). Čudno je doista da se neko okreće od ovakve Istine s kojom ih suočava opskrba koju posjeduju. Čudno je doista da se okreće od hvale i zahvale Allahu onaj ko nema izlaza osim da prizna tu očitu Istinu.

* * *

Ova tri snažna i duboka takta čine prvi odjeljak sure. U svakom od njih je slika koja formira čovjeka u novom ruhu kada se ustabili u njegovoj unutrini u svojoj dubinskoj biti. One su u sveukupnosti komplementarne i harmonične u različitim pravcima:

« وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ ، وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ * يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ، فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ، وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ * إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ، إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ * الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ * أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا ؟ فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ، فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ ، إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ » ..

Ako te oni u laž utjeruju, pa - i prije tebe su poslanike u laž utjerivali; a Allahu će se sve vratiti (35/4).

O ljudi, Allahova prijetnja je, zaista, istina, pa neka vas nikako život na ovom svijetu ne zaslijepi i neka vas šejtan u Allaha ne pokoleba (35/5).

Šejtan je, uistinu, vaš neprijatelj, pa ga takvim i smatrajte! On poziva pristaše svoje da budu stanovnici u vatri (35/6).

One koji ne vjeruju čeka patnja teška, a one koji vjeruju i dobra djela čine - oprost i nagrada velika (35/7).

Kako mogu biti isti: onaj kome su njegova ružna djela prikazana lijepim, a i on ih smatra lijepim... Allah u zabludi ostavlja onoga koga hoće, a na pravi put ukazuje onome kome hoće, pa ne izgaraj od žalosti za njima; Allah, doista, dobro zna sve što oni rade (35/8).

Prvi odjeljak sure završen je sa ta tri duboka takta i tim velikim i temeljnim istinama: istinom o jednoti veličanstvenog Stvoritelja, istinom o kompetenciji na milost i istinom o isključivoj nadležnosti nad opskrbom.

U drugom se odjeljku prvo usmjerava Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) oraspoložavajući ga i smirujući zbog njihovog utjerivanja u laž Poslanika i vraćajući svaku stvar Allahu, a potom i ljudima dozivajući ih: Doista je Allahovo obećanje istinito. Dalje ih upozorava na šejtanovo poigravanje s njima s ciljem njihovog zavođenja i odvraćanja od tih velikih istina i njihovog odvođenja u Džehennem, a on im je glavni neprijatelj, i otkriva im nagradu vjernicima i kaznu za one koji su zavedeni od strane glavnog neprijatelja. I na kraju, kontekst se usmjerava Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da ne tuguje zbog njih i ne izgara zbog žalosti za njima. Jer, uputa i zabluda su u Allahovim rukama. A Allah doista zna sve što oni rade.

Obraća se Poslaniku (alejhi's-selam):

Ako te oni u laž utjeruju, pa - i prije tebe su poslanike u laž utjerivali; a Allahu će se sve vratiti (35/4).

To su velike, jasne i primijetne istine, pa ako te budu u laž ugonili, neka te to ne brine; nisi u tome novost među poslanicima: *pa i prije tebe su poslanike u laž utjerivali* (35/4). Svaka stvar pripada Allahu i Njemu će se sve vratiti. A saopćenje poruke i utjerivanje u laž samo su sredstva i uzroci. A konačni ishodi samo su u Allahovim rukama, On upravlja njima onako kako hoće.

Doziva ljude:

O ljudi, Allahova prijetnja je, zaista, istina, pa neka vas nikako život na ovom svijetu ne zaslijepi i neka vas šejtan u Allaha ne pokoleba. Šejtan je, uistinu, vaš neprijatelj, pa ga takvim i smatrajte! On poziva pristaše svoje da budu stanovnici u vatri (35/5-6).

Doista je Allahova prijetnja istinita! Ona nesumnjivo dolazi. Ona je stvarnost koja ne izostaje. Ona je istinita, a ono što je istinito mora se dogoditi. Istina ne propada, ne nestaje, ne gubi se i ne skreće. Međutim, ovozemni život obmanjuje i vara: *pa neka vas nikako život na ovom svijetu ne zavara* (31/33). Ali šejtan vara i obmanjuje pa mu ne dozvolite da vam se približi. *I neka vas u Allaha šejtan ne pokoleba* (31/33). Šejtan je objavio svoje neprijateljstvo prema vama i ustrajnost u tom neprijateljstvu *pa ga takvim i smatrajte!* (35/6). Ne budite mu skloni, ne uzimajte ga za svoga savjetnika,

ne slijedite njegove korake, jer neprijatelj ne slijedi korake svoga neprijatelja ako ima razuma. On vas ne poziva dobru i neće vas dovesti do spasa: *On poziva pristaše svoje da budu stanovnici u vatri* (35/6). Ima li pametnog koji će se odazvati pozivu onog ko poziva u vatru?!

To je iskreni emotivni dodir. Kada čovjek uprisuti sliku vječne borbe između njega i njegovog neprijatelja šejtana, on je spreman svim svojim snagama, svom svojom budnošću i sa instinktom odbrane života i zaštite bića, spreman je suprotstaviti se zabludi i zavođenju; budno prati šejtanove prilaze prema sebi, osluškuje svaki šum i žuri da ga stavi na Allahovu vagu koju mu je On postavio radi razjašnjenja, jer je možda u pitanju skrivena varka od strane njegovog starog neprijatelja!

Ovo je to emocionalno stanje koje Kur'an želi uspostaviti u duši. Stanje budnosti i spremnosti na odbijanje šejtanovog zavođenja na stranputicu, kao što čovjek budno i pripravno prati svaku inicijativu svoga neprijatelja i svaki skriveni pokret! Stanje mobilizacije savjesti protiv zla i njegovih poriva, protiv njegovih dozivajućih skrivenih glasova u duši i njegovih uočljivih vanjskih razloga. Stanje stalne spremnosti za borbu koja ne splašnjava ni jednog trenutka i koja nikada ne prestaje na Zemlji.

Zatim osnažuje ovu mobiliziranost, ovaj oprez i ovu budnost pojašnjenjem kraja nevjernika koji su se odazvali šejtanovu pozivu i stanja vjernika koji su ga protjerali:

One koji ne vjeruju čeka patnja teška, a one koji vjeruju i dobra djela čine - oprost i nagrada velika (35/7).

* * *

Poslije ovoga predočava prirodu obmane, suštinu djelovanja šejtana i vrata koja otvara a kroz koja dolazi svako zlo i od kojih se pruža put zablude s kojeg se ne vraća onaj ko njime ide kada ode predaleko:

Kako mogu biti isti: onaj kome su njegova ružna djela prikazana lijepim, a i on ih smatra lijepim... (35/8).

Ovo je ključ svakog zla; to što šejtan uljepša čovjeku njegovo ružno djelo pa ga on smatra lijepim; to što se on divi samom sebi i svemu što uradi; ne propituje svoje djelo da vidi ono što je u njemu pogrešno i nedostatno, jer je on siguran u to da ne može pogriješiti! Uvjeren je da je

on uvijek u pravu! Divi se svemu što uradi! Opčinjen je svim onim što je u vezi s njim. Ne pada mu na um da se preispita u bilo čemu niti da se pozove na odgovornost za bilo šta. I normalno, ne podnosi da ga preispituje bilo ko u poslu koji uradi ili mišljenju koje ima, jer je ono lijepo u njegovim očima, uljepšano njemu i njegovom osjećanju, pa nema mjesta za kritiku ni za nedostatak!

Ovo je nesreća koju šejtan prosipa na čovjeka i ovo je povodac kojim ga vodi u zabludu pa onda u propast!

Onaj kome Allah odredi uputu i dobro, ubaci u njegovo srce osjetljivost, oprez, obazrivost i računanje, pa ne misli da je siguran od Allahove kazne, od promjene stanja srca, od greške i skliznuća, od manjkavosti i nemoći. On stalno kontrolira svoj rad, stalno se samoobračunava, uvijek je na oprezu od šejtana i uvijek očekuje pomoć od Allaha.

Ovo je razmeđe puteva između Upute i zablude, između spasa i propasti.

To je duboka, precizna psihička istina koju Kur'an odslikava u nekolikio riječi:

Kako mogu biti isti: onaj kome su njegova ružna djela prikazana lijepim, a i on ih smatra lijepim... (35/8).

To je primjer zalutalog, propalog, izgubljenog koji ide ka najgorem svršetku. A ključ svega toga je ovo uljepšavanje, ova umišljenost, ovaj zastor koji zasljepljuje njegovo srce i oko pa ne vidi opasnosti puta; ne radi kako treba, jer je siguran u ispravnost svoga djela, a ono je ružno; ne popravlja grešku jer je uvjeren da on ne griješi; ne ispravlja nered jer je uvjeren da on nered ne čini i ne zadržava se na granici jer smatra da je svaki njegov korak ispravan!

To su vrata zla, otvor poroka i ključ definitivne zablude.

Pitanje ostaje bez odgovora. *Kako mogu biti isti: onaj kome su njegova ružna djela prikazana lijepim, a i on ih smatra lijepim...* (35/8) - kako bi obuhvatio svaki odgovor, kao da se kaže: Zar se može nadati za ovoga čestitosti i pokajanju? Zar je ovaj kao onaj ko se samokontrolira i stalno misli na Allaha? Je li ovaj isti kao oni koji su skromni i pobožni? I tako dalje, do zadnjeg načina odgovora na pitanje poput ovog. A to je stil koji se često ponavljanja u Kur'anu.

Ajet odgovara jednim od odgovora izdaleka:

Allah u zabludi ostavlja onoga koga hoće, a na pravi put ukazuje onome kome hoće, pa ne izgaraj od žalosti za njima (35/8).

Kao da kaže: Allah je slično ovom propisao zabludu; zaslužio ju je svojim ružnim djelima koja mu je šejtan prikazao lijepim i time što mu je on otvorio vrata kroz koja se ne vraća zalutali.

Allah u zabludi ostavlja koga hoće, a upućuje na Pravi Put koga hoće, shodno onome što iziskuje priroda zablude kod onoga i priroda upute kod ovoga; priroda zablude u obliku smatranja ružnog djela lijepim, i priroda upute kroz kontrolu, oprez, obračunavanje i bogobojaznost. To je definitivno razmeđe puta između Upute i zablude.

Pa kada je to tako, onda *ne izgaraj od žalosti za njima* (35/8).

Ovo pitanje, pitanje Upute i zablude, ne spada u domen ljudi, pa makar se radilo i o Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam). To spada samo u domen Allahove odredbe. Srca su u rukama Milostivog i On mijenja srca i gledanja. Allah (Uzvišeni) tješi Svoga Poslanika i umiruje ga potvrđujući mu ovu istinu kako bi se smirilo njegovo veliko, milostivo srce koje strahuje za svoj narod zbog njihove zablude koju vidi i neminovnog kraja koji slijedi nakon ove zablude, te kako bi se njegovo ljudsko srce uzbudilo iz želje za njihovom uputom i viđenjem Istine s kojom je došao, poznatom među njima! To je poznata ljudska težnja. Allah je milostiv i pažljiv prema Svome Poslaniku u pogledu djelovanja toga na njegovo osjećanje, pa mu objašnjava da to nije u njegovom domenu već isključivo u domenu Allaha.

To je stanje s kojim se susreću islamski aktivisti kad god se iskreno predaju svome pozivu, spoznaju njegovu vrijednost, ljepotu i dobro koje se u njemu nalazi, a istovremeno vide ljude kako odvraćaju od njega, okreću se, ne vide u njemu dobro i ljepotu i ne slušaju poziv Istine i savršenstva u njemu. Najpreče je da aktivisti spoznaju ovu istinu kojom Allah (Uzvišeni) tješi Svoga Poslanika i da obavljaju svoju misiju ulažući u nju maksimalan napor, a potom - neka ne žale poslije toga za onim kome Allah nije odredio čestitost i uspjeh.

Allah, doista, dobro zna sve što oni rade (35/8).

On im daje Uputu i zabludu shodno Njegovom znanju suštine njihova rada. Allah zna ovu suštinu i prije nego što se ona desi od njih, a

zna je i nakon što se desi. On im određuje shodno Njegovom iskonskom znanju, ali im On obračunava to što će se desiti od njih tek kada to urade.

* * *

Time završava drugi odjeljak sure, a on je povezan sa prvim odjeljkom i u suglasju je sa odjeljkom koji slijedi iza njega.

« وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ ، فَتُثِيرُ سَحَابًا ، فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ ، فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ، كَذَٰلِكَ النُّشُورُ .

« مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ، إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ؛ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يَبُورُ .

« وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ، ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ، ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا ؛ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ؛ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ ، إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ .

« وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ . وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا ، وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ، وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ ، لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ، وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ .

« يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ ، وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ؛ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ، كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى . ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ ، لَهُ الْمُلْكُ ، وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ * إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ ؛ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ؛ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ » ..

Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo, koja je mrtva bila; takvo će biti i oživljenje (35/9).

Ako neko želi veličinu, pa - u Allaha je sva veličina! K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo On prima. A one koji imaju rđave namjere čeka patnja nesnosna, i njihovo spletkarenje je rabota bezuspješna (35/10).

Allah vas stvara od zemlje, zatim od kapi sjemena, i najzad vas čini muškarcima i ženama. I nijedna žena ne zanese niti rodi, a da On to ne zna. I ničiji život se ne produži niti skrati, a da to nije zabilježeno u Knjizi; to je Allahu, uistinu, lako! (35/11).

Ni dva mora nisu jednaka: jedno je slatko i prijatno - voda mu se lako pije, a drugo je slano i gorko; vi iz svakog jedete svježe meso i vadite nakit kojim se kitite; i ti vidiš lađe kako po njemu sijeku vodu da stičete iz obilja njegova, da biste bili zahvalni (35/12).

On uvodi noć u dan i uvodi dan u noć, On je potčinio Sunce i Mjesec - svako plovi do roka određenog; to vam je, eto, Allah, Gospodar vaš, carstvo je Njegovo! A oni kojima se, pored Njega, klanjate ne posjeduju ništa (35/13).

Ako im se molite, ne čuju vašu molbu, a da i čuju, ne bi vam se odazvali; na Sudnjem danu će poreći da ste ih Njemu ravnim smatrali. I niko te neće obavijestiti kao Onaj koji zna (35/14).

Ovaj treći odjeljak čine uzastopna putovanja kroz kosmički prostor u kojem Kur'an prezentira dokaze vjerovanja crpeći iz njegovih prizora izloženih očima i umovima svoje dokaze i argumente.

Ova putovanja dolaze u suri iza govora o Uputi i zabludi, o tješenju Poslanika (alejhi's-selam) zbog okretanja nevjernika i prepuštanju ovog pitanja Onome kome i pripada, a Koji dobro zna ono što oni rade. Pa ko hoće da vjeruje, evo dokaza vjerovanju izloženih na stranici Kosmosa na kojoj nema vela ni nejasnoće. A ko hoće zabludu, svjesno će u zabludi biti, dok ga dokaz okružuje sa svih strana.

U prizoru bujajućeg života nakon obamrlosti ima dokaz. U njemu je i dokaz proživljenja. U stvaranju čovjeka od zemlje, zatim u njegovom preobražaju u ovo razvijeno stvorenje je dokaz. Svaka faza njegova stvaranja i života teče u skladu sa određenjem zapisanim u Jasnoj Knjizi.

U prizoru dva razlučena mora i njihovoj raznovrsnosti ima dokaz. U njima ima toliko Allahovih blagodati za ljude što iziskuje zahvalu i priznanje.

U prizoru noći i dana koji se prožimaju, produžujući se i skraćujući, ima dokaz. U njima je dokaz određivanja i planiranja. Takav je i prizor Sunca i Mjeseca koji su potčinjeni ovim čudesnim i preciznim sistemom.

Sve su ovo dokazi i znakovi koji su izloženi u prostranom kosmičkom prostoru. A ovo je Allah, njihov Stvoritelj i Gospodar. A oni koje oni prizivaju mimo Allaha ne posjeduju ništa, ne čuju niti se odazivaju. A na Sudnjem danu će se odreći njihovih zabludjelih obožavatelja. Pa ima li išta poslije Istine osim zablude?

* * *

Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo, koja je mrtva bila; takvo će biti i oživljenje (35/9).

Ovaj se prizor ponavlja prilikom predočavanja kosmičkih dokaza vjerovanja u Kur'anu; prizor vjetrova koji pokreću oblake, podižu ih iz mora. Vrući vjetrovi podižu paru, a hladni vjetrovi je kondenzuju tako da se pretvori u oblake. A onda Allah pokreće ove oblake zračnim strujanjima kroz različite slojeve atmosfere i oni se kreću desno i lijevo u pravcu u kojem Allah želi da idu i gdje je usmjerio vjetrove i strujanja koja ih pokreću sve dok ne stignu tamo gdje On želi da stignu... do mrtvog predjela kojem je u Allahovom znanju određeno da oživi pomoću ovog oblaka. Voda je izvor života svega na ovoj Zemlji: *I njime zemlju oživljavamo koja je mrtva bila (35/9).* I tako se upotpunjuje nadnaravnost koja se dešava u svakom trenutku, dok ljudi ne primjećuju to čudo nad čudima u tome. Premda se ova nsdnaravnost događa svakog momenta, oni smatraju proživljenje na Sudnjem danu nevjerovatnim. A ono se dešava pred njima na ovom svijetu. *Takvo će biti i oživljenje (35/9).* Jednostavno i lahko, bez kompliciranja i duge polemike!

Ovaj se prizor ponavlja prilikom izlaganja kosmičkih dokaza vjerovanja u Kur'anu, jer je to stvarni i opipljivi dokaz koji se ne može nadmeno osporavati. I jer on, s druge strane, doista potresa srca kada ga pažljivo promatraju i dodiruje osjećanja sugestivnim dodirom kada se ona

usmjere njegovom promatranju. To je divan, lijep i uzbuđujući prizor. A naročito u pustinji kada čovjek prođe njome danas, a ona besplodna i ogoljena, a potom prođe njome sutradan, a ona ozdravila i ozelenila od djelovanja vode. Kur'an uzima svoje inspiracije iz onoga što je ljudima dostupno i uobičajeno, a pored čega oni nemarno prolaze. A ono je nadnaravno i čudesno kada ga promatraju umovi i oči.

Sa prizora pulsirajućeg života kontekst se prebacuje, pomalo čudnom tranzicijom, na psihološki smisao i emotivnu temu. Prebacuje se na smisao ponosa, uzdizanja, snage i superiornosti. Povezuje ovo značenje sa lijepom riječju koja se diže ka Allahu i dobrim djelom koje On prima. Kao što predočava i suprotnu stranu, stranu lošeg planiranja i podlog spletkarenja koje propada i nestaje:

Ako neko želi veličinu, pa - u Allaha je sva veličina! K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo On prima. A one koji imaju rđave namjere čeka patnja nesnosna, i njihovo spletkarenje je rabota bezuspješna (35/10).

Možda je veza koja spaja narastajući život u mrtvom predjelu i lijepu riječ i dobro djelo, lijep život u ovom i onom slučaju kao i spona koja ih veže u samoj prirodi Kosmosa i života. A to je spona na koju je ranije ukazano u suri Ibrahim: *Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer - lijepa riječ kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi -, a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili. A ružna riječ je kao ružno drvo: iščupanom drvetu s površine zemlje nema opstanka (14/24-26).* To je suštinska sličnost u prirodi riječi i prirodi drveta, te životu i rastu u njima. Riječ se razvija, proširuje i daje plodove kao što se isto tako drvo razvija, pruža i daje plodove.

Politeisti su činili idolopoklonstvo kako bi sačuvali svoju vjersku poziciju u Mekki, vlast baziranu na tome, koju je Kurejš imao nad ostalim plemenima na osnovu vjerovanja i mnogobrojne privilegije koje je donosila ta dominacija od kojih su veličina i nedodirljivost, po prirodi stvari, na prvom mjestu. To ih je ponukalo da kažu: *Ako s tobom budemo pravi put slijedili, bićemo brzo iz rodnog kraja protjerani (28/57).*

A Allah im kaže: *Ako neko želi veličinu, pa - u Allaha je sva veličina (35/10).*

Ova je istina dovoljna, kada se ustabili u srcima, da promijeni sva mjerila i da izmijeni sredstva i planove.

Sva veličina je u Allaha. Ništa od nje ne nalazi se kod nekog mimo Njega. Pa ako neko želi veličinu neka je traži kod njenog izvora osim kojeg drugog izvora nema. Neka je traži kod Allaha. Naći će je tamo, a neće je naći kod nekog drugog, ni u jednom okrilju, ni sa bilo kojim sredstvom: *pa - u Allaha je sva veličina* (35/10).

Doista su ljudi kod kojih su Kurejšije tražili veličinu sa svojim providnim politeizmom plašeći se slijeđenja Upute - priznajući da je to Uputa - iz straha da im se ne uzdrma pozicija među njima, doista ovi ljudi, plemena, porodice i sl., nisu izvor veličine i oni je ne mogu dati niti je spriječiti: *pa - u Allah je sva veličina* (35/10). Ako oni i imaju snage, njen prvi izvor je Allah. Ako imaju moć, njen darovatelj je Allah. Onda, ko želi veličinu i moć neka ide ka Prvom Izvoru, a ne ka onom ko je uzima i crpi iz njega. Neka uzme iz izvora koji jedini posjeduje svu veličinu, a neka ne ide tražiti po smetljištu ljudi i njihovim otpacima. A oni su, poput njega, tražitelji, muhtači i slabići!

To je temeljna istina islamskog vjerovanja. A ona garantira promjenu vrijednosti i mjerila, suda i procjena, pravca i ponašanja, sredstava i razloga. Dovoljno je da se samo ova istina ustabili u bilo kojem srcu pa da ga učini pred cijelim svijetom ponosnim, dostojanstvenim, stabilnim i nepokolebljivim u stavu, svjesnim svoga puta ka veličini, osim kojeg drugog puta nema.

On neće pogeti glavu pred osionim stvorenjem, silovitim orkanom, važnim događajem, situacijom, vlašću, državom, interesom, niti pred svim zemaljskim silama. A zašto? *Pa - u Allaha je sva veličina* (35/10). Niko od nje ne posjeduje ništa bez Njegove dozvole.

Otuda spominje lijepo i dobro djelo:

K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo On prima (35/10).

Ovaj neposredni pogovor, nakon spominjanja kolosalne istine, ima svoj smisao i sugestivnost. To je ukazivanje na razloge veličine i njena sredstva za one koji je traže kod Allaha. Lijepe riječi i dobro djelo. Lijepe riječi koje se dižu ka Allahu u visine i dobro djelo koje Allah prima k Sebi ukazujući mu čast ovim prijemom. Stoga ukazuje čast i njegovu činitelju darujući mu ponos i veličinu.

Ispravan odnos je istina koja se ustabili u srcu prije njene manifestacije u svijetu ljudi. To je istina koja se učvrsti u srcu pa se ono uzdigne iznad svih uzroka poniženja i klanjanja nekom drugom mimo Allaha. Istina pomoću koje se uzdiže iznad sebe prije svega; uzdiže se pomoću nje iznad svojih ponižavajućih strasti, pokoravajućih želja, strahova i nadanja od ljudi i neljudi. I kada se uzdignu iznad svega ovoga niko neće imati sredstvo za njegovo ponižavanje i pokoravanje. Ljude ponižavaju njihove strasti, želje, strahovi i ambicije. Ko se uzdigne iznad njih uzdigao se iznad svakog stanja, svake stvari i svakog čovjeka. A ovo je ta istinska veličina koja ima snagu, supremaciju i vlast.

Veličina nije neobuzdani prkos koji se oholi pred istinom i ponosi pred neistinom; nije to ostrašćeno nasilje koje udara sa drskošću, uobraženošću i ustrajnošću; nije to neobuzdani polet koji se priklanja porivu i pokorava strasti; nije to slijepa snaga koja kažnjava bez prava, pravde i pravičnosti. Nikako! Veličina je samo uzdizanje iznad strasti duše, uzdizanje iznad okova i poniženja i uzdizanje iznad ponizne pokornosti nekome mimo Allaha. A zatim, ona znači pokornost Allahu i skrušenost pred Njim, strah od Allaha i bogobojaznost i sjećanje na Allaha u dobru i zlu. I uslijed ove pokornosti Allahu podižu se čela; uslijed ovog straha od Allaha nepopustljiva su pred svim onim što On ne prihvata; uslijed ovog sjećanja na Allaha interesira ih samo Njegovo zadovoljstvo.

Ovo je pozicija lijepih riječi i dobra djela u govoru o veličini i ovo je ta veza između ovog i onog značenja u kontekstu. A zatim se upotpunjuje suprotnom stranom:

A one koji imaju rđave namjere čeka patnja nesnosna, i njihovo spletkarenje je rabota bezuspješna (35/10).

Jemkurune - spletkare - ovdje znači planiraju, ali je Kur'an upotrijebio taj izraz jer se on najčešće koristi u hrđavim djelima. Takve čeka patnja nesnosna. Povrh toga što njihovo spletkarenje i planiranje neće uspjeti. Ne živi i ne daje ploda. Od propasti ili neobrađenosti, svejedno. To je u skladu sa oživljavanjem zemlje i njenom plodonosnošću u prethodnom ajetu.

Oni koji planiraju loša djela planiraju ih tražeći lažnu veličinu i umišljenu nadmoć. Površno može izgledati da su oni gornji, da su ponosni i da su snažni. Ali, lijepe riječi su te koje se dižu k Allahu, a dobro djelo On prima. A pomoću njih biva veličina u njenom širokom, obuhvatnom značenju. A podlo spletkarenje, riječju i djelom, nije put ka veličini makar ono rezultiralo katkad osionom i nasilničkom snagom. Ali je njegov kraj

propast i bolna patnja. To je Allahovo obećanje, a Allah ne iznevjerava Svoje obećanje makar i ostavio spletkaroše do neminovnog roka, zacrtanog u Allahovom planiranju.

Potom dolazi prizor prvobitnog stvaranja čovjeka nakon govora o postanku svekolikog života od vode. Spominje okolnosti koje prate taj nastanak, nošenje u utrobama, dug i kratak život. A sve je to u Allahovom skrivenom znanju:

Allah vas stvara od zemlje, zatim od kapi sjemena, i najzad vas čini muškarcima i ženama. I nijedna žena ne zanese niti rodi, a da On to ne zna. I ničiji život se ne produži niti skrati, a da to nije zabilježeno u Knjizi; to je Allahu, uistinu, lako! (35/11).

Ukazivanje na prvobitno stvaranje od zemlje učestalo se ponavlja u Kur'anu, a također i ukazivanje na prvu fazu trudnoće: kap sjemena. Prašina je element u kojem nema života, a kap sjemena je element u kojem ima života. Prvo čudo je čudo ovog života za kojeg niko ne zna kako je došao niti kako se pomiješao sa prvim elementom. Ovo je i dalje tajna nepoznata ljudima. A to je istina, postojeća i vidljiva. Neminovno je suočiti se s njom i priznati je. Njeno ukazivanje na moćnog, Životvornog Stvoritelja nije moguće poricati ni osporavati.

S druge strane, preobražaj od neživog u živo je veoma, veoma daleko, veće i krupnije od svih dimenzija vremena i prostora. Promatranje ovog preobražaja nema kraja niti postaje dosadnim živom srcu koje proučava čudesne tajne ovog Bitka. Svaka tajna je veća od druge i čudesnije kreacije.

Preobražaj, nakon toga, od kapi sjemena koja predstavlja fazu jedne ćelije ka oblikovanju skladnog i potpunog fetusa, kada se razaznaje muški od ženskog spola i kada se formira oblik na koji ukazuje Kur'an u ovom ajetu: *I najzad vas čini muškarcima i ženama (35/11)*, bez obzira da li to značilo: čini vas parovima nakon vašeg rođenja i braka između muškarca i žene, ovo transponiranje od kapi sjemena prema dvjema različitim vrstama veoma je veliki preobražaj. Šta je jedna ćelija u kapi sjemena prema tom biću veoma složene i komplicirane konstrukcije, s mnogobrojnim

organima različitih funkcija? Šta je ta nepoznata ćelija prema tom stvorenju punom specifičnih karakteristika?

Doista, praćenje ove proste ćelije kako se dijeli, razmnožava i kako se spaja svaka posebna skupina od nje nastalih ćelija, formirajući poseban organ sa određenom funkcijom i prirodom, a zatim saradnja ovih organa, njihovog sklada i spoja kako bi nastalo jedno stvorenje na ovako čudesan način, stvorenje koje se razlikuje od drugih istorodnih stvorenja, zapravo i od njemu najbližih ljudi tako da nikada ne postoje dva identična stvorenja, a sva su nastala od kapi sjemena u kojoj nema uočljive razlike; zatim praćenje ovih ćelija sve dok ne postanu parovi sposobni za ponovno rađanje sa novim sjemenom koje prolazi kroz iste faze, bez odstupanja, sve to ukazuje na čudo kojem se ne prestaje čuditi. Otuda se često ponavlja ovo ukazivanje u Kur'anu na tu nadnaravnost nepoznatih tajni. Možda ljudska srca razmišljaju o njima i može biti da im se duše probude uslijed ovog ponavljanog kucanja na njih.

Uz ovo ukazivanje ovdje se prezentira kosmička slika Allahova znanja (poput slika koje su spomenute u ovom džuzu u suri Sebe'), slika Allahova znanja koje obuhvata svaki zametak koji nosi ženka na cijeloj Zemlji:

I nijedna žena ne zanese niti rodi, a da On to ne zna (35/11).

Tekst prevazilazi okvire ženki ljudskog roda obuhvatajući i ženke životinja, ptica, riba, gmizavaca i insekata. I druge vrste koje znamo i ne znamo, sve one nose i rađaju, čak i one koje nesu jaja, jer je jaje posebna vrsta zanošenja; to je zametak čije razvijanje se ne odvija u utrobi majke već izlazi u obliku jajeta, a zatim nastavlja svoj razvoj izvan utrobe majke, pod njenim okriljem ili u inkubatoru sve dok ne upotpuni svoj razvoj, a zatim prokljuje ljusku i nastavi svoj uobičajeni razvoj.

I Allahovo znanje obuhvaća svaki zametak i svako stanje u ovom prostranom Kosmosu!!!

Odslikavanje Allahovog apsolutnog znanja na ovaj čudesan način nije u prirodi ljudskog uma ni pojmovno ni izražajno - kao što smo rekli u suri Sebe' - i to je samo po sebi dokaz da je Allah Objavitelj ovog Kur'ana. Ovo je jedna od specifičnosti koja ukazuje na njegov jedinstven Božanski izvor.

Takav je i govor o životu u istom ajetu:

I ničiji život se ne produži niti skrati, a da to nije zabilježeno u Knjizi; to je Allahu, uistinu, lako! (35/11).

Doista mašta kad krene, razmišlja i prati sva živa bića, drveće, ptice, životinje, čovjeka i drugo, uz raznolikost veličina, oblika, vrsta, rodova, prebivališta i vremena, a potom razmišlja kako svaka jedinka iz ove nepregledne skupine, čiji broj zna samo njen Stvoritelj, živi pa joj se život produžava ili skraćuje shodno zacrtanom roku i sukladno znanju koje je vezano za tu jedinku i prati je živjela ona dugo ili ne.

Zapravo, vezano je za svaki djelić svake jedinke, bio joj život produžen ili skraćen; i ovaj list sa tog drveta koji dugo živi ili se sasuši ili ubrzo otpadne; i ova peruška sa te ptice, koja dugo stoji ili je vjetar otpuhne; i ovaj rog od te životinje koji dugo traje ili se skrši u borbi; i ovo oko kod tog čovjeka ili ova dlaka ostaje i pada shodno poznatom određenju.

Sve je to u *Knjizi*, iz Allahovog sveobuhvatnog i preciznog znanja i sve to ne predstavlja napor i teškoću: *to je Allahu, uistinu, lako!* (35/11).

Kada mašta razmisli o ovome i prati ga, a onda zamisli ono šta je iza toga, doista je to veoma čudesna stvar; doista je to usmjerenje ka suštini kojim se ne usmjerava ljudsko razmišljanje na ovakav način, i usmjerenje ka predodžbi ove činjenice i njenom odslikavanju na ljudima neuobičajen način, također. To je samo posebno Božansko usmjerenje ove čudesne stvari.

Produženje života biva dužinom životnog roka i brojem godina, kao što biva i bereketom u životu, usmjerenjem da se on plodonosno utroši i obogati osjećanjima, kretanjima, djelima i tragovima. Također, skraćenje života biva skraćenjem broja godina ili oduzimanjem bereketa iz njega i njegovim trošenjem u razbibrigu, besposlicu, ljenčarenje i prazan posao.

Možda nekada jedan sahat vremena vrijedi koliko život s obzirom na mnoštvo ideja i osjećanja kojima je ispunjen te djela i poslova koji se u njemu ostvare. A desi se da prođe godina dana pusta i prazna, bezvrijedna na vagi života, bezvrijedna kod Allaha.

A sve je to u Knjizi. Sve to i od svakog bića u Kosmosu čije granice samo Allah zna.

Skupine i individue, zajednice i jedinke, svemu tome se produžava ili skraćuje život. I tekst to obuhvata.

Dakako, zaista su i stvari poput živih bića. Ja doista zamišljam dugovječnu stijenu, dugovječnu pećinu, dugovječnu rijeku, i stijenu čiji rok isteče ili se skrati pa se ona pretvori u paramparčad, i pećinu čiji rok dotraje ili se skrati pa se ona poruši ili zatvori, i rijeku čiji rok dotraje ili se skrati pa ona presahne ili se raspprši!

I od stvari koje napravi ljudska ruka; dugovječna ili kratkovječna građevina, dugovječan ili kratkovječan aparat, dugotrajna ili kratkotrajna odjeća. Sve one imaju rokove i živote u Allahovoj knjizi zapisane, kao i čovjek.

Sve je to odredba znanog i obaviještenog Allaha.

Predodžba stvari na ovakav način pobuđuje srce na razmišljanje s novim senzibilitetom i na nov način. Srce koje osjeća Allahovu ruku i oko nad svakom stvari na ovako precizan način teško će zaboraviti ili nemarno biti ili zalutati. Gdje god se okrene nađe Allahovu ruku, nađe Allahov nadzor, nađe Allahovu pažnju, nađe Allahovu moć oličenu i vezanu za svaku stvar u ovom Bitku.

Ovako Kur'an oblikuje srca!

Kontekst usmjerava ka drugoj opasci u ovoj kosmičkoj turneji mnogostrukih refleksija. Usmjerava se ka prizoru vode na Zemlji iz određenog ugla, ugla raznovrsnosti vode. Jedna je slatka i prijatna, a druga je slana i gorka. Obje se razdvajaju i spajaju - Allahovom voljom - u službi čovjeka.

Ni dva mora nisu jednaka: jedno je slatko i prijatno - voda mu se lako pije, a drugo je slano i gorko; vi iz svakog jedete svježe meso i vadite nakit kojim se kitite; i ti vidiš lađe kako po njemu sijeku vodu da stičete iz obilja njegova, da biste bili zahvalni (35/12).

Volja za raznovrsnošću u stvaranju vode očita je, a i mudrost koja se iza toga krije, kako nam je poznato, vidljiva je. Što se tiče slatke i prijatne vode koja se pije, poznat nam je dio Allahove mudrosti u njenoj upotrebi i korištenju i ona je osnov života svakog živog bića. A što se tiče one slane i gorke vrste, a to su mora i okeani, jedan naučnik, proučavajući čudesni proračun u konstruiranju ovog kolosalnog Kosmosa, kaže:

"Uprkos gasnih isparavanja iz zemlje tokom dugih vremena, a većina ih je otrovna, zrak ostaje u stvarnosti nezagađen i bez promjene u svojoj uravnoteženoj proporciji, neophodnoj za postojanje čovjeka. A veliki faktor proporcija upravo je ta prostrana masa vode - tj. okean - na kojem se temelje hrana, život, kiša, umjerena klima i biljke, i na kraju i sam čovjek."[12]

Ovo je dio mudrosti stvaranja i mnogovrsnosti koji nam je otkriven u kojem se jasno uočavaju namjere i planiranje i u kojem se vide harmoničnosti i uravnoteženosti koje se naslanjaju jedna na drugu u životu i sistemu ovog Kosmosa. Ovo može kreirati samo Allah, Stvoritelj Kosmosa i svega šta se nalazi u njemu i na njemu. Ova precizna harmonija ne može ni u kom slučaju biti rezultat slučajnosti i podudarnosti. Ukazivanje na različitost dvaju mora sugerira značenje namjere u ovom razdvajanju i u svakom drugom. Doći će u suri ukazivanje na primjere toga u svijetu osjećanja, tendencija, vrijednosti i mjerila.

Potom se dva različita mora susreću u njihovom služenju čovjeku:

... vi iz svakog jedete svježe meso i vadite nakit kojim se kitite; i ti vidiš lađe kako po njemu sijeku vodu (35/12).

Svježe meso su ribe i raznovrsne morske životinje. Nakit su biser i merdžan. Biser se nalazi u različitim vrstama školjki; on se formira u njihovim tijelima uslijed ulaska stranog tijela kao što je zrnce pijeska ili kap vode, nakon čega tijelo unutar školjke izlučuje specijalnu lučevinu kojom okružuju ovo strano tijelo kako ne bi štetilo nježnom tijelu školjke. Nakon određenog vremena ova lučevina se stvrdne i pretvori u biser. Merdžan je bilje životinjskog porijekla; živi formirajući koraljne grebene koji se protežu kroz more ponekad i nekoliko milja; razmnožavaju se tako da katkad predstavljaju opasnost za plovidbu i opasnost za svako živo biće koje padne u njegove kandže. On se otkida na specifičan način i koristi se kao nakit.

Lađe plove morima i rijekama - tj. sijeku njihove vode - shodno specifičnostima koje je Allah pohranio u stvarima u Kosmosu. Uslijed gustoće vode i gustoće materijala od kojih se sastoje lađe moguće je da one plove na površini vode i kreću se po njoj zahvaljujući također vjetrovima i energiji koju je Allah potčinio čovjeku i upoznao ga kako da je koristi,

---

[12] *El-Insanu la jequmu wahdehu,* prof. Krisa Morisona, Akademija znanosti u Njujorku; prijevod: Mahmuda Saliha Felekija pod naslovom: *El-'Ilmu jed'u ile'l-iman.*

poput parne, električne energije i drugih vidova snage. Sve njih je Allah potčinio čovjeku.

... *da stičete iz obilja njegova* (35/12) - putovanjem i trgovinom, korištenjem svježeg mesa i nakita i upotrebom vode i lađa na morima i rijekama.

... *da biste bili zahvalni* (35/12) - Allah vam je olakšao razloge zahvalnosti i učinio ih prisutnim pred vašim rukama kako bi vam pomogao u realizaciji.

* * *

Ovaj odjeljak završava kosmičkim putovanjem kroz prizor noći i dana, a zatim potčinjavanja Sunca i Mjeseca shodno zacrtanom sistemu njihovog kretanja do poznatog roka:

On uvodi noć u dan i uvodi dan u noć, On je potčinio Sunce i Mjesec - svako plovi do roka određenog (35/13).

Uvođenje noći u dan i dana u noć može značiti ta dva krasna prizora: prizor ulaska noći u dan kada svjetlost nestaje malo pomalo, a tama se spušta malo pomalo sve do potpunog zalaska i sporodolazeće mrkline koja slijedi iza njega; i prizor ulaska dana u noć kada zora zarudi, svjetlost se širi malo pomalo, a tama raspršava poistiha sve dok ne zasja Sunce i svjetlost sve obuhvati. Također, može značiti dužinu noći koja nagriza dan kao da ulazi u njega i dužinu dana koji nagriza noć kao da ulazi u njega. A možda znači oboje istodobno jednom riječju. Sve su to prizori koji mirno kruže sa srcem, pune ga osjećajem strahopoštovanja i bogobojaznosti dok gleda Allahovu ruku kako povlači ovu liniju, savija onu liniju, zateže ovaj konac, popušta onaj konac, u preciznom i sveobuhvatnom sistemu koji ne izostaje, ne remeti se bilo kojeg dana ili godine tokom stoljeća.

Potčinjavanje Sunca i Mjeseca i njihovo kretanje do zacrtanog roka kojeg zna samo njihov Stvoritelj predstavlja također fenomen kojeg vidi svaki čovjek bez obzira da li znao veličinu ova dva tijela, u koje vrste zvijezda i planeta spadala, njihovu orbitu, njihov ciklus i njegovu dužinu, ili ne znao od svega toga bilo šta. Oni se sami pojavljuju i skrivaju pred svakim čovjekom, penju se i spuštaju pred svakim očima. Ovo kontinuirano kretanje, koje ne prestaje niti se remeti, uočljivo je kretanje i

njegovo promatranje ne zahtijeva znanje i računanje. Stoga je to izloženi znak na strani Kosmosa svim umovima i svim generacijama bez razlike. Možda mi danas znamo o njima vanjskim znanjem više nego što su to znali oni kojima se obraćalo ovim Kur'anom prvi put. Nije ovo bitno. Bitno je da nas inspiriše onako kako inspiriše i njih, da potrese naša srca kao što potresaše i njihova i da potakne u nama razmišljanje i viđenje Allahove kreativne ruke kako djeluje u ovom čudesnom Kosmosu, kao što poticaše u njima. A život je život srca.

* * *

U sjeni tih mnogovrsnih prizora, dubokog značenja i snažnog djelovanja dolazi pogovor kojim se potvrđuje suština Božanstva, neispravnost svakog prizivanja politeizma i njegov konačni krah na Sudnjem danu:

... to vam je, eto, Allah, Gospodar vaš, carstvo je Njegovo! A oni kojima se, pored Njega, klanjate ne posjeduju ništa. Ako im se molite, ne čuju vašu molbu, a da i čuju, ne bi vam se odazvali; na Sudnjem danu će poreći da ste ih Njemu ravnim smatrali. I niko te neće obavijestiti kao Onaj koji zna (35/13-14).

To vam je, eto, Onaj koji šalje vjetrove koji pokreću oblake, koji oživljava zemlju koja je mrtva bila, koji vas stvara od zemlje, koji vas čini muškarcima i ženama, koji zna ono što zanese i rodi svaka žena, koji zna ono što se produži i skrati od života, koji je stvorio dva mora, koji uvodi noć u dan i dan u noć, koji je potčinio Sunce i Mjesec - svako plovi do roka određenog. *To vam je, eto, Allah, Gospodar vaš (35/13).*

carstvo je Njegovo! A oni kojima se pored Njega klanjate ne posjeduju ništa (35/13). Termin upotrijebljenb ovdje *al-kitmir* je ljuska jezgre. Oni kojima se, pored Allaha, klanjaju ne posjeduju čak ni ovu bezvrijednu ljusku.

Zatim ide još dublje u otkrivanju suštine njihova stanja:

Ako im se molite, ne čuju vašu molbu (35/14).

To su kipovi, ili kumiri, ili drveće, ili zvijezde, ili planete, ili meleki ili džini. Svi oni, odista, ne posjeduju ništa. Svi oni ne čuju svoje zabludjele obožavatelje, svejedno da li ne čuli u osnovi ili ne čuli ljudski govor.

... a da i čuju, ne bi vam se odazvali (35/14).

Poput džina i meleka. Džini se ne mogu odazvati, a meleki se ne odazivaju zalutalim.

Tako je na ovom svijetu. A na Sudnjem danu oni će se odricati od zablude i zabludjelih:

Na Sudnjem danu će poreći da ste ih Njemu ravnim smatrali (35/14).

Ovo govori Onaj koji zna sve, svaku stvar i na ovom i na onom svijetu:

I niko te neće obavijestiti kao Onaj koji zna (35/14).

Ovim završava ovaj odjeljak i okončavaju putovanja i prizori u tim svjetovima; ljudsko srce se vraća iz njih sa popudbinom dovoljnom za cjelokupni njegov život ako se koristi njime. Dovoljan je ljudskom srcu jedan odjeljak iz jedne sure ako ono želi Uputu i ako želi dokaz!

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ، وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ * إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ * وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ .

« وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ، وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى ؛ إِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ، وَمَنْ تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ ، وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ .

« وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ * وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ * وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ * وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ، إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ، وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ * إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ * إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ، وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ * وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ * ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا ، فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ؟ » .

O ljudi, vi ste siromasi, vi trebate Allaha, a Allah je nezavisan i hvale dostojan (35/15).

Ako hoće, ukloniće vas i nova stvorenja dovesti, (35/16)

to Allahu nije teško (35/17).

I nijedan grešnik neće grijehove drugog nositi; ako grijehovima pretovareni pozove da mu se ponesu, niko mu ih neće ponijeti, pa ni rođak. A ti ćeš opomenuti samo one koji se Gospodara svoga boje, iako ih niko ne vidi, i koji obavljaju namaz - onaj ko se očisti, očistio se za svoje dobro -, a Allahu se sve vraća (35/18).

Nisu nikako isto slijepac i onaj koji vidi, (35/19).

ni tmine i svjetlo, (35/20).

ni hladovina i vjetar vrući, (35/21)

i nisu nikako isti živi i mrtvi. Allah će učiniti da čuje onaj koga On hoće, a ti ne možeš one u grobovima dozvati, (35/22)

tvoje je samo da opominješ (35/23).

Mi smo te poslali s Istinom da radosne vijesti donosiš i da opominješ; a nije bilo naroda kome nije došao onaj koji ga je opominjao (35/24).

Ako te oni u laž utjeruju, pa - i oni prije njih su poslanike u laž utjerivali, a oni su im očigledna čuda donosili, i listove, i Knjigu svjetilju (35/25).

I Ja sam onda kažnjavao one koji nisu vjerovali, a kakva je samo bila kazna Moja! (35/26).

Po drugi put vraća se pozivu ljudima da razmotre svoju vezu sa Allahom i suštinu stanja svojih duša i vraća se Poslaniku (alejhi's-selam) tješeći ga zbog onoga s čime se susreće i smirujući ga zbog njihovog okretanja i zablude, kao što je slučaj i u drugom odjeljku sure. Ovdje dodaje još i ukazivanje da se priroda Upute razlikuje od prirode zablude, da je razlika između te dvije prirode fundamentalna i duboka poput fundamentalnosti razlike između sljepoće i vida, tmine i svjetla, hladovine i vrućeg vjetra, smrti i života i da između Upute, vida, svjetla, hladovine i života postoji veza i sličnost, kao što između sljepoće, tmine, vrućeg vjetra i smrti postoji veza i sličnost! Krug završava ukazivanjem na stratišta nevjernika radi podsjećanja i upozorenja.

* * *

O ljudi, vi ste siromasi, vi trebate Allaha, a Allah je nezavisan i hvale dostojan. Ako hoće, ukloniće vas i nova stvorenja dovesti, to Allahu nije teško (35/15-17).

Ljudi imaju potrebu za podsjećanjem na ovu istinu u povodu njihovog pozivanja u Uputu i borbe da izađu iz tmina u kojima se nalaze ka Allahovu svjetlu i Uputi. Imaju potrebu za podsjećanjem da su oni siromasi, da trebaju Allaha; da je Allah u potpunosti neovisan od njih; da je Allah i onda kada oni pozivaju vjerovanju u Allaha, predanošću Njemu i zahvaljivanju na Njegovim blagodatima, neovisan od njihove predanosti i zahvale, jer je On sam po Sebi Hvaljen; da oni Allahu ne mogu umaći, da Mu nisu nedostupni; ako hoće, njih će ukloniti i dovesti nova stvorenja, njihovog ili drugog roda, koja će ih zamijeniti na Zemlji; to Allahu nije teško.

Ljudi imaju potrebu da se podsjete na ovu činjenicu da ih ne obuzme umišljenost gledajući kako se Uzvišeni Allah brine za njih, šalje im poslanike, kako se poslanici bore da ih vrate iz zablude u Uputu i izvedu iz tmina na svjetlo; da ih ne zajaše umišljenost pa da misle da su oni nešto veliko za Allaha; da njihova Uputa i predanost povećavaju nešto u Njegovoj vlasti - Uzvišen je. A Allah je neovisan i hvale dostojan.

Allah (Uzvišeni) daruje ljude od Svoje pažnje, obasipa ih obilno iz Svoje milosti i prekriva ih Svojom neizmjernom dobrotom time što im šalje Svoje poslanike, što ovi poslanici podnose to što podnose uslijed njihovog odbijanja i uznemiravanja i što su postojani u pozivanju ka Allahu i nakon odbijanja i uznemiravanja. Doista Uzvišeni Allah postupa sa Svojim robovima na ovakav način iz Svoje milosti, dobrote, plemenitosti i darežljivosti. Jer su ovo Njegova svojstva koja su vezana za Njegovo Biće. Ne zato što ovi robovi nešto dodaju Njegovom carstvu svojom Uputom ili umanjuju od Njegove vlasti svojom sljepoćom. Ne ni stoga što su ovi robovi rijetka i skupocjena stvorenja koje je teško povratiti ili zamijeniti pa im oprašta ono što urade jer su vrsta koja se ne ponavlja i ne zamjenjuje!

Čovjek se čudi i zbunjen je Allahovom dobrotom, darežljivošću i plemenitošću kada vidi kako ovaj mali sićušni čovjek, nemoćni neznalica, slabić i nesposobnjaković dobija svu ovu ogromnu količinu Allahove pažnje i zaštite!

Čovjek je mali stanovnik među stvnovnicima ove Zemlje, Zemlja je mali pratilac Sunca, Sunce je jedna od bezbrojnih zvijezda, a zvijezde su samo male tačkice - uprkos njihovim strahovitim veličinama - razbacane u

kosmičkom prostoru čije granice ljudima nisu poznate. A Kosmos u kojem su razbacane te zvijezde poput izgubljenih tačkica samo je dio Allahovih stvorenja.

A zatim čovjek dobija od Allaha svu ovu pažnju. Stvara ga, postavlja ga namjesnikom na Zemlji, daruje mu sve instrumente namjesništva - kako one vezane za njegov oblik i konstrukciju, tako i one u vidu potčinjavanja snaga i kosmičkih snaga neophodnih za njegovo namjesništvo - i onda ovo stvorenje luta i oholi se, pa čak svome Gospodaru pripisuje ortaka ili Ga negira. Pa mu Allah šalje poslanike, jednog iza drugog i objavljuje poslanicima Knjige i nadnaravnosti. Allahova se dobrota proteže i prelijeva, pa u Svojoj posljednjoj Knjizi upućenoj čovječanstvu objavljuje kazivanja i posredstvom njih govori ljudima; kazuje im o onome šta se desilo njihovim prethodnicima; govori im o njima samima, otkriva im snage i potencijale koji se nalaze u njima, kao i nemoć i slabost. Štaviše, On im (Uzvišeni) govori o tom i tom pojedincu izričito, pa kaže ovom: Ti si uradio, a ti si propustio, - i kaže onom: Evo ti rješenje za tvoj problem i evo ti izlaz iz tvoje nevolje!

Sve to, a ovaj je čovjek sićušni stanovnik Zemlje, sićušnog pratioca Sunca izgubljenog u ovom velikom Univerzumu, tako da se gotovo i ne primjećuje. Allah (Uzvišeni) je Stvoritelj nebesa i Zemlje, Tvorac ovog Bitka, svega što je i ko je u njemu, sa Riječju, pukim usmjerenjem Volje. I On može stvoriti biće slično čovjeku Riječju i pukim usmjerenjem Volje.

Ljudi su sposobni da spoznaju ovu Istinu, pa da znaju domet Allahove dobrote, pažnje i milosti i da se stide odgovoriti na čistu dobrotu, nesebičnu pažnju i obilnu milost okretanjem, negiranjem i poricanjem.

To je, s ove strane, sugestivan emotivni dodir, osim što je to i stvarna i realna istina. Kur'an dodiruje ljudska srca istinama, jer je istina, kada se ukaže, djelotvornija na dušu. I jer je on istina i s istinom je objavljen, pa samo istinu govori, samo je zadovoljan istinom, samo prezentira istinu i samo ukazuje na istinu.

I drugi dodir s drugom istinom, istinom individualne odgovornosti i individualnog nagrađivanja i kažnjavanja u kojem niko nikome pomoći ne može. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) nema neke lične potrebe za njihovom

uputom koju će sebi ostvariti. On će odgovarati samo za svoje djelo, kao što će i svaki od njih polagati račun za ono što uradi, sam će snositi svoj teret i niko mu u tome neće pomoći. Ko se očisti, za sebe se očistio i samo on dobija, a ne neko drugi. A sve se Allahu konačno vraća:

I nijedan grešnik neće grijehove drugog nositi; ako grijehovima pretovareni pozove da mu se ponesu, niko mu ih neće ponijeti, pa ni rođak. A ti ćeš opomenuti samo one koji se Gospodara svoga boje, iako ih niko ne vidi, i koji obavljaju namaz - onaj ko se očisti, očistio se za svoje dobro -, a Allahu se sve vraća (35/18).

Istina o individualnoj odgovornosti i nagradi ima odlučujući utjecaj na moralno osjećanje i praktično ponašanje. Osjećanje svakog pojedinca da će biti nagrađen za svoje djelo, da neće odgovarati za djelo drugog i da se ne može otarasiti onog što zaradi, snažan je faktor njegove budnosti i spremnosti na samoobračunavanje prije nego što mu bude obračunavano. Uz odbacivanje svake lažne nade da će mu neko nešto koristiti ili da će neko od njega nešto preuzeti. Kao što je to istovremeno i faktor sigurnosti, pojedinac nije nemiran iz straha da će biti kažnjen zbog nedjela zajednice te onda ima osjećaj bespomoćnosti i gubi nadu u svrsishodnost svog dobrog individualnog djela, ukoliko je izvršio svoju dužnost savjetovanja zajednice uz pokušaj njenog odvraćanja od zablude sredstvom koje posjeduje.

Allah (Uzvišeni) ne obračunava ljudima đuture, prema listi. On im obračunava jednom po jednom. Svakom prema njegovom djelu i u granicama njegove obaveze. A dužnost je pojedinca da savjetuje i da nastoji, maksimalno ulažući svoj napor, uspostaviti red. Pa, ako ovaj da svoj doprinos, nije onda odgovoran za zlo u zajednici u kojoj živi, već će mu se obračunati njegovo dobročinstvo. Također, neće mu biti od koristi ispravan put zajednice ako on sam nije dobar. Allah ne obračunava Svojim robovima prema listi, kako smo već rekli.

Kur'anski izraz predstavlja ovu kur'anskim načinom u predstavljanju tako da jače i djelotvornije utječe, odslikava kako svaka duša nosi svoj teret. Nijedna osoba ne nosi teret druge. I kada osobi oteža to što nosi, pa pozove najbližeg rođaka da joj pomogne šta bilo ponijeti, neće naći nikoga ko će mu se odazvati pozivu i preuzeti dio tereta s njegovih pleća.

To je prizor karavane u kojoj svaki njen član nosi svoje terete i ide svojim putem dok ne stane pred terezijom i mjeračem. Dok ona tako stoji,

na njenim članovima vidljiv je napor i zamor, briga svakog za svoj tovar i teret i nezainteresiranost za daljnje i bližnje!

I uz prizor umorne i malaksale karavane, u tekstu Kur'ana rijei su upućene Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam):

A ti ćeš opomenuti samo one koji se Gospodara svoga boje, iako ih niko ne vidi, i koji obavljaju namaz (35/18).

Opominjanje je uspješno sa ovima. To su oni koji se Gospodara svoga boje iako Ga nisu vidjeli i koji obavljaju namaz kako bi uspostavili vezu sa svojim Gospodarem i predani Mu bili. Oni imaju koristi od tebe i odazivaju ti se. Ti nisi odgovoran za onog ko se Allaha ne boji i namaz ne klanja.

... onaj ko se očisti, očistio se za svoje dobro (35/18)

- ni radi tebe ni radi nekog drugog. On se čisti da bi se koristio svojom čistotom. Čistota je fluidan i profinjen pojam. Obuhvata srce, njegove pobude i osjećanja, kao što obuhvata i ponašanje, njegove smjerove i tragove. To je sugestivno i prozračno značenje.

... a Allahu se sve vraća (35/18).

On obračunava, On nagrađuje, pa dobro djelo neće propasti, a loše djelo neće promaći. Presuda i nagrađivanje neće biti povjereni nekome drugom od onih koji su pristrasni, zaboravljaju ili zanemaruju.

* * *

Kod Allaha neće biti izjednačeni vjerovanje i nevjerovanje, dobro i zlo, Uputa i zabluda, kao što nisu isto sljepoća i vid, tmina i svjetlo, hladovina i vrući vjetar, život i smrt. Oni su u osnovi različitih priroda:

Nisu nikako isto slijepac i onaj koji vidi, ni tmine i svjetlo, ni hladovina i vjetar vrući, i nisu nikako isti živi i mrtvi (35/19-22).

Između prirode nevjerovanja i prirode sljepoće, tmine, žega i smrti postoji veza. Kao što postoji veza između prirode vjerovanja i prirode svjetla, vida, hladovine i života.

Vjerovanje je svjetlo, svjetlo u srcu, svjetlo u udovima, svjetlo u osjetilima. Svjetlo koje otkriva suštine stvari, vrijednosti, događaja, te veze među njima, relacije i dimenzije. Vjernik gleda ovim svjetlom, Allahovim svjetlom, pa vidi te suštine i komunicira s njima, a ne posrće na putu i ne klepeta u svojim koracima.

Vjerovanje je vid koji vidi. Vidi istinskim i stvarnim viđenjem, neuzdrmanim i nepoljuljanim. Vodi svog vlasnika putem po svjetlu, pouzdano i sigurno.

Vjerovanje je debela hladovina u kojoj duša traži osvježenje, a srce nalazi ugođaj; hladovina pod koju se sklanja od vreline sumnje, nemira i izgubljenosti u mračnoj stranputici bez vodiča!

Vjerovanje je život. Život u srcima i osjećanjima, život u namjeri i usmjerenju. Kao što je ono i konstruktivno, plodonosno i svrsishodno kretanje koje ne prestaje i ne gasi se i u kojem nema besposlice i lutanja.

Nevjerovanje je sljepoća, sljepoća u prirodi srca, sljepoća zbog koje se ne vide dokazi Istine, sljepoća koja je zapreka viđenju suštine Bitka, suštine veza u njemu, suštine vrijednosti, ličnosti, događaja i stvari.

Nevjerovanje je tmina ili tmine. Kada se ljudi udalje od svjetla vjerovanja, upadaju u tmine različitih vrsta i oblika. Tmine u kojima je teško ispravno vidjeti bilo koju stvar.

Nevjerovanje je žega, vrući vjetar koji zapahnjuje srce vrelinama zbunjenosti, nemira, nepostojanosti cilja, nesigurnosti u pogledu nastanka i svršetka. A potom se završava vrelinom Džehennema i plamenim udarcem patnje u njemu.

Nevjerovanje je smrt. Smrt savjesti, presijecanje osnovnog izvora života, odvajanje od puta koji povezuje i nesposobnost reakcije i odaziva koji se uzimaju iz istinskog vrela i koji utječu na životni hod.

Svako ima svoju prirodu i svako ima svoju nagradu. Kod Allaha neće biti izjednačen ovaj i onaj.

Ovdje se Kur'an okreće Vjerovjesniku (alejhi's-selam) tješeći ga i umirujući utvrđivanjem granica njegovog djelovanja i obaveze u pozivanju ka Allahu i prepuštanjem ostalog, nakon toga, Moćnom, da učini s njim šta hoće:

Allah će učiniti da čuje onaj koga On hoće, a ti ne možeš one u grobovima dozvati, tvoje je samo da opominješ. Mi smo te poslali s Istinom da radosne vijesti donosiš i da opominješ; a nije bilo naroda kome nije došao onaj koji ga je opominjao. Ako te oni u laž utjeruju, pa - i oni prije njih su poslanike u laž utjerivali, a oni su im očigledna čuda donosili, i listove, i Knjigu svetilju. I Ja sam onda kažnjavao one koji nisu vjerovali, a kakva je samo bila kazna Moja! (35/22-26).

Razlike su temeljne u prirodi Kosmosa i prirodi duše. Različitost naravi ljudi i različitost njihovog prihvatanja Allahova poziva fundamentalna je kao i fundamentalnost kosmičkih razlika između vida i sljepoće, hladovine i vreline, tmina i svjetla, života i smrti. A iza svega toga je Allahovo određenje, mudrost i moć da učini što hoće.

Otuda je Poslanik (alejhi's-selam) samo opominjač. Njegova ljudska moć zastaje kod ove granice. On ne može one u grobovima dozvati kao ni one koji žive sa umrtvljenim srcima, jer su i oni poput stanovnika grobova. Samo Allah može dozvati koga hoće, kako hoće i koliko hoće. Šta onda Poslanik ima s time ako zaluta onaj ko zaluta i okrene se onaj ko se okrene kada on izvrši svoju obavezu i dostavi Poslanicu pa je čuje onaj koga Allah hoće da je čuje, a okrene se onaj koga Allah hoće da se okrene?

A prije toga je Allah rekao Svome Poslaniku (alejhi's-selam): *pa ne izgaraj od žalosti za njima (35/8).*

Allah ga je poslao s Istinom, da radosne vijesti donosi i da opominje. Njegov slučaj je kao i slučaj njegove braće poslanika (alejhimu's-selam), a oni su mnogobrojni. Nije bilo naroda a da mu nije došao poslanik:

... a nije bilo naroda kome nije došao onaj koji ga je opominjao (35/24).

A ako doživi od svog naroda utjerivanje u laž, pa takva je priroda naroda kod dočekivanja poslanika. Nije to nedostatak kod poslanika niti manjkavost dokaza:

Ako te oni u laž utjeruju, pa - i oni prije njih su poslanike u laž utjerivali, a oni su im očigledna čuda donosili, i listove, i Knjigu svjetilju (35/25).

Među očigledne dokaze spadaju i nadnaravnosti u raznovrsnim svojim oblicima koje su oni tražili ili ih je Poslanik njima izazivao, tu spada i Zebur a to su različiti suhufi koji sadrže savjete, upute, smjernice i dužnosti spada i Kitabu'l-Munir. Navjerovatnije da se radi o Tevratu objavljenom Musau. Sve su ovo dokazi koje su oni poricali.

Ovo je bio slučaj mnogobrojnih naroda u vezi sa njihovim dočekivanjem svojih poslanika i dokaza Upute koje su donosili sa sobom. Dakle nije to nova stvar, nije poseban već je to slučaj koji je na tragu običaja prethodnika.

Ovdje sura predočava politeistima sudbine onih koji su u laž utjerivali ne bi li se opomenuli:

I Ja sam onda kažnjavao one koji nisu vjerovali (35/26).

I pita pitanjem čuđenja i zastrašivanja:

A kakva je samo bila kazna Moja! (35/26).

Kazna je bila žestoka, uzimanje je bilo uništenje. Neka se pripaze oni koji idu stopama prethodnika da ih ne zadesi ono što je zadesilo i njih.

To je kur'anski dodir s kojim se završava ovaj odjeljak i okončava ovo putovanje. Potom započinje novo potovanje u novom predjelu:

« أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ؛ وَمِنَ
الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا ، وَغَرَابِيبُ سُودٌ * وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ
وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ . إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ . إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ .

« إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ ، وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ، وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً . يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ * لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ ، وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ، إِنَّهُ
غَفُورٌ شَكُورٌ .

« وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ، إِنَّ اللَّهَ
بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ * ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ، فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ
لِّنَفْسِهِ ، وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ ، وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ . ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ *

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا ، يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ، وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا
حَرِيرٌ * وَقَالُوا : ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا ٱلْحَزَنَ ، إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ * ٱلَّذِي
أَحَلَّنَا دَارَ ٱلْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ ، لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ ، وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ .

« وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ، لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ
عَذَابِهَا . كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ * وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا : رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ
صَالِحًا غَيْرَ ٱلَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ . أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ
ٱلنَّذِيرُ ؟ فَذُوقُوا ، فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ .

« إِنَّ ٱللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ ، إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ » .

Zar ne znaš da Allah s neba pušta vodu i da Mi pomoću nje stvaramo plodove različitih vrsta; a postoje brda bijelih i crvenih staza, različitih boja, i sasvim crnih (35/27).

I ljudi i životinja i stoke ima, isto tako, različith vrsta. A Allaha se boje od robova Njegovih - učeni. Allah je, doista, silan i On prašta (35/28).

Oni koji Allahovu Knjigu čitaju i namaz obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu da se nadaju nagradi koja neće nestati (35/29)

da ih On prema onome što su radili nagradi i još im iz obilja Svoga da, jer On mnogo prašta i blagodaran je (35/30).

A ono što ti iz Knjige objavljujemo sušta je istina, ona potvrđuje da su istinite i one prije nje. -Allah, zaista, o robovima Svojim sve zna i On sve vidi (35/31).

Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo; biće onih koji će se prema sebi ogriješiti, biće onih čija će dobra i loša djela podjednako teška biti, i biće i onih koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti - za to će veliku blagodat dobiti: (35/32)

edenske perivoje u koje će ući, u kojima će se zlatnim narukvicama, biserom ukrašenim, kititi, a haljine će im, u njima, od svile biti (35/33).

"Hvaljen neka je Allah!" - govoriće - "koji je od nas tugu odstranio, - Gospodar naš, zaista, mnogo prašta i blagodaran je -, (35/34).

koji nam je, od dobrote Svoje, vječno boravište darovao, gdje nas umor neće doticati i u kome nas klonulost neće snalaziti" (35/35).

A nevjernike čeka vatra džehennemska, oni neće biti na smrt osuđeni, i neće umrijeti, i neće im se patnja u njemu ublažiti, - eto tako ćemo svakog nevjernika kazniti -, (35/36)

oni će u njemu jaukati: "Gospodaru naš, izbavi nas, činićemo dobra djela, drukčija od onih koja smo činili." - "A zar vas nismo ostavili da živite dovoljno dugo da bi onaj koji je trebalo da razmisli imao vremena da razmisli, a bio vam je došao i onaj koji opominje? Zato iskusite patnju, nevjernicima nema pomoći!" (35/37).

Allah sigurno zna tajne nebesa i Zemlje; On dobro zna svačije misli (35/38).

Ovo putovanje predstavlja iščitavanja knjige Kosmosa i objavljene Knjige: iščitavanje knjige Kosmosa, njenih čudesnih i divnih strana, različitih boja, vrsta i rodova. Plodovi različitih boja, planine obojenih staza; ljudi, životinje, stoka i njihove mnogobrojne boje. Ovo je čudesan osvrt na te divne strane otvorene knjige Kosmosa. Iščitavanje objavljene Knjige i onog što ona sadrži, istine koja potvrđuje ranije objavljene Knjige, davanje ove Knjige u naslijeđe muslimanskom Ummetu, stepena nasljednika, uživanja koja ih sve očekuje nakon Allahove amnestije i oprosta griješnicima, njihova prizora u kući uživanja i, nasuprot njima, bolnog prizora nevjernika. Čudesno, dugotrajno putovanje, raznovrsnih boja, okončava se potvrdom da se sve to dešava shodno Allahovom znanju, Koji zna ono što je u grudima.

Zar ne znaš da Allah s neba pušta vodu i da Mi pomoću nje stvaramo plodove različitih vrsta; a postoje brda bijelih i crvenih staza, različitih boja, i sasvim crnih (35/27).

I ljudi i životinja i stoke ima, isto tako, različitih vrsta. A Allaha se boje od robova Njegovih - učeni. Allah je, doista, silan i On prašta (35/28).

To je jedan od čudesnih kosmičkih osvrta koji ukazuje na izvor ove Knjige. Osvra koji su iznijeti po cijeloj Zemlji slijedeći vrste i boje u svim njenim svjetovima. U plodovima, brdima, ljudima, životinjama i stoci. Osvrt koji spaja u malobrojnim riječima živa i neživa bića na cijeloj Zemlji ostavljajući srce pod uplivom te velike, divne, lijepe Božanske izložbe koja obuhvata svu Zemlju.

Započinje spuštanjem kiše s neba i stvaranjem plodova različitih vrsta. S obzirom da je ovo izložba boja i šara, on ovdje spominje samo boje plodova: *i da Mi pomoću nje stvaramo plodove različitih vrsta* (35/27). Boje plodova su krasna izložba boja čiji niti jedan dio nisu u stanju kreirati svi slikari svih generacija. Nema nijedne vrste ploda čija je boja identična boji drugih plodova iste vrste. Kada se pažljivije osmotre dva istovrsna ploda, ukaže se neka razlika u boji!

Sa boja plodova prelazi na boje brda, što je na prvi pogled čudesan prijelaz, ali on, s aspekta proučavanja boja, izgleda sasvim prirodan. Postoji čudesna sličnost između boja kamenja i boja plodova, njihove raznovrsnosti i mnogbrojnosti. Štaviše, među njima ima nekad i onih koji imaju oblik plodova, a također i njihov obim, da se gotovo i ne razlikuju od malih i velikih plodova.

... *a postoje brda bijelih i crvenih staza, različitih boja, i sasvim crnih* (35/27).

Termin - *džuded,* ovdje upotrijebljen, označava staze, puteve i usjeke. Ovdje je u tekstu jedna istinita opservacija, jer su bijele staze međusobno različitih boja - nijansi, a i crvene staze su međusobno različitih boja; različite su u stepenu boje, osjenčenosti i infiltracije drugih boja. Postoje i sasvim crne staze, tamne i izuzetno crne boje.

Osvrt na boje stijena, njihovu mnogobrojnost i raznovrsnost unutar jedne boje, pored njihova spominjanja uz boje plodova, snažno potresa srce pobuđujući u njemu uzvišeno estetsko osjećanje koje gleda na ljepotu apstraktnim gledanjem, pa je vidi u stijeni kao što je vidi i u plodu, pored udaljenosti između naravi stijene i naravi ploda i razlike među njihovim funkcijama u ljudskoj procjeni. Međutim, apstraktno estetsko gledanje vidi samo ljepotu zajedničkim elementom jednog i drugog, koji zaslužuje gledanje i obraćanje pažnje na njega.

A zatim boje ljudi. Ne zadržava se kod općih boja karakterističnih za ljudske rase. Svaka individua, nakon toga, razlikuje se u boji od pripadnika

svoje rase. Štaviše, razlikuje se od svog blizanca koji mu je pravio društvo u jednoj trudnoći u jednom stomaku!

Također, boje životinja i stoke. Životinje su širi, a stoka uži pojam. Termin *ed-dabbetu* označava svaku životinju, a termin *en'am* označava deve, krave, ovce i koze. Posebno ih je spomenuo radi njihove bliskosti čovjeku. Njihove boje i nijanse predstavljaju, također, lijepu reviju poput revije plodova i stijena, bez razlike.

Ovu kosmičku knjigu, lijepih, čudesno oblikovanih i obojenih strana, Kur'an otvara i prevrće njegove strane govoreći: Učeni koji ga uče, spoznaju i proučavaju, oni se boje Allaha:

A Allaha se boje od robova Njegovih - učeni (35/28).

Ove strane koje je prevrnuo u ovoj knjizi samo su dio njenih strana, a učeni su oni koji proučavaju ovu čudesnu knjigu.

Otuda oni spoznaju Allaha istinskom spoznajom; spoznaju Ga po tragovima Njegova stvaranja, upoznaju Ga po tragovima Njegove moći i osjećaju suštinu Njegove veličine viđenjem stvarnosti Njegove kreacije. Otuda, oni Ga se istinski boje, istinski Ga se plaše i istinski Mu se klanjaju. Ne nekim nejasnim osjećanjem koje ima srce pred divotom Kosmosa, već preciznom spoznajom i izravnim znanjem. Ove strane su uzorak iz ove knjige, a kolori i boje su uzorak drugih ljepota stvaranja i ljepota harmonije koje poznaju samo poznavatelji ove knjige, učeni koji je znaju povezujućim znanjem, znanjem kojeg osjeća srce, s kojim se kreće i vidi Allahovu ruku koja kreira kolore, usklađuje boje, uobličenje i usklađenost u tom krasnom Kosmosu.

Izgleda da je element ljepote namjeravan u projekciji i harmonizaciji ovog Kosmosa. Savršenstvo ove ljepote ogleda se i u činjenici da se funkcije stvari vrše putem njihove ljepote. Ove dražesne boje cvjetova privlače pčele i leptirove uz specijalni miris koji šire. A funkcija pčela i leptirova, s obzirom na cvijet, jeste prenošenje oplođavajućeg praha da bi od toga nastali plodovi. Tako cvijet vrši svoju funkciju putem svoje ljepote. Ljepota u jednoj vrsti je sredstvo privlačenja druge vrste radi izvršenja funkcije koju imaju obje vrste. Na taj se način upotpunjuje se funkcija posredstvom ljepote.

Ljepota je namjeravani element u projekciji i harmonizaciji ovog Kosmosa. Otuda ove opservacije i ukazivanja u Allahovoj objavljenoj Knjizi na ljepotu u Allahovoj izloženoj knjizi:

Allah je, doista, silan i On prašta (35/28).

Silan i Moćan da kreira i nagrađuje. I On prašta obuhvatajući Svojim praštanjem one koji ga se nedovoljno boje, a vide krasote Njegova stvaranja.

Sa kosmičke knjige govor se prenosi na objavljenu Knjigu, na one koji je uče, ono čemu se nadaju od tog učenja i nagradu koja ih čeka:

Oni koji Allahovu Knjigu čitaju i namaz obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu da se nadaju nagradi koja neće nestati (35/29)

da ih On prema onome što su radili nagradi i još im iz obilja Svoga da, jer On mnogo prašta i blagodaran je (35/30).

Čitanje Allahove Knjige znači nešto više od pukog čitanja njenih riječi s glasom ili bez glasa; znači čitanje sa razumijevanjem koje završava spoznajom, povođenjem, a, nakon toga, djelom i ponašanjem. Zato i spominje odmah poslije toga, klanjanje namaza i udjeljivanje od Allahove opskrbe tajno i javno. A potom i njihovo očekivanje od svega toga nagrade *koja neće nestati* (35/29). Oni znaju da je ono što je kod Allaha bolje od onoga što oni udjeljuju; trguju dobitničkom trgovinom sa zagarantiranom dobiti; posluju samo s Allahom, a to je najprofitabilnije poslovanje; oni trguju trgovinom za budući svijet, a to je najunosnije trgovanje, trgovina koja vodi nagradi za ono što su radili i još više od toga iz Allahova obilja *jer On mnogo prašta i blagodaran je* (35/30). Prašta nedostatnost i zahvaljuje na izvršavanju. Zahvaljivanje Uzvišenog aluzija je na ono što obično prati zahvalu, a to je zadovoljstvo i lijepa nagrada. Ali iskaz sugerira ljudima zahvalnost Darovatelja radi povođenja i postiđenosti. Ako On zahvaljuje Svojim robovima na lijepom izvršavanju obaveza, pa zar onda oni neće Njemu zahvaljivati na lijepom darovanju!?

Potom slijedi ukazivanje na prirodu Knjige i Istinu koju ona sadrži kao uvod u govor o nasljednicima ove Knjige:

A ono što ti iz Knjige objavljujemo sušta je istina, ona potvrđuje da su istinite i one prije nje. - Allah, zaista, o robovima Svojim sve zna i On sve vidi (35/31).

Dokazi Istine u ovoj Knjizi jasni su u njenom tekstu. Ona je tačan prijevod suštine ovog Kosmosa, ili, ona je strana koja se čita, a Kosmos je strana koja šuti. Ona potvrđuje ranije Knjige proistekle iz njena izvora. Istina je jedna; nije mnogostruka u njima ni u njoj. Objavio ju je njen Objavitelj ljudima, a On njih dobro zna i zna što im koristi i što ih popravlja: *Allah, zaista, o robovima Svojim sve zna i On sve vidi* (35/31).

Ovo je ta Knjiga. Allah ju je dao u naslijeđe muslimanskom Ummetu; On ga je odabrao za ovo naslijeđe, kao što to ovdje kaže u Svojoj Knjizi:

Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo (35/32).

Ovim riječima dolikuje da se njima ukaže ovom ummetu na njegov dostojanstven status kod Allaha, kao što mu one sugeriraju na ogromnu odgovornost proisteklu iz ovog izbora i tog naslijeđa. Ogromna je to odgovornost sa velikim obavezama. Pa čuje li to izabrani Ummet i odaziva li se? Allah (Uzvišeni) ukazao je čast ovom ummetu izborom za naslijeđe, a zatim ga je počastio iz Svoje dobrote nagradom, čak i onom ko pogriješi:

... biće onih koji će se prema sebi ogriješiti, biće onih čija će dobra i loša djela podjednako teška biti, i biće i onih koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti (35/32).

Prva skupina - valjda je ona prva spomenuta jer je i najbrojnija - čine oni *koji će se prema sebi ogriješiti* (35/32). Njihova loša djela pretežu dobra. Druga skupina je srednja: oni *čija će dobra i loša djela podjednako teška biti* (35/32). Njihova dobra i loša djela su ravnomjerna. Treću skupinu čine oni *koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti* (35/32). Njihova dobra djela pretežu loša. Međutim, Allahova dobrota obuhvata sve tri skupine. Svi oni završavaju u Džennetu, u uživanju opisanom u slijedećim ajetima, uz različite stepene uživanja.

Ne ulazimo ovdje u detaljiziranje veće od onoga što je Kur'an htio prezentirati na ovom mjestu u pogledu odlikovanja ovog ummeta njegovim izborom i Allahove (Uzvišenog) plemenitosti u njegovom nagrađivanju. Ovo je ta sjena koju tekstovi bacaju ovdje, a to je konačno odredište u koje

će doći cijeli ovaj ummet, Allahovom dobrotom; prelazimo preko nagrade, određene u Allahovom znanju, koja možda prethodi ovom svršetku.

Prelazimo preko ove početne nagrade da bismo stigli do lijepe nagrade koju je Allah predvidio ovom ummetu, u njena tri oblika:

... za to će veliku blagodat dobiti: (35/32)

edenske perivoje u koje će ući, u kojima će se zlatnim narukvicama, biserom ukrašenim, kititi, a haljine će im, u njima, od svile biti (35/33).

"Hvaljen neka je Allah!" - govoriće - "koji je od nas tugu odstranio, - Gospodar naš, zaista, mnogo prašta i blagodaran je -, (35/34).

koji nam je, od dobrote Svoje, vječno boravište darovao, gdje nas umor neće doticati i u kome nas klonulost neće snalaziti" (35/35).

Prizor[13] otkriva opipljivo materijalno uživanje i senzibilno duševno uživanje. Oni *će se zlatnim narukvicama, biserom ukrašenim, kititi, a haljine će im, u njima, od svile biti* (35/33). To je dio uživanja materijalnog vida koji zadovoljava neke želje duša. Pored njega, tu je to zadovoljstvo, ta sigurnost i ta smirenost: *"Hvaljen neka je Allah!" - govoriće - "koji je od nas tugu odstranio"* (35/34). Ovaj svijet, sa strahom za sudbinu i teškoćama prisutnim u njemu, smatra se tugom u poređenju sa tim trajnim uživanjem. A zabrinutost za sudbinu na Sudnjem danu izvor je velike tuge. *Gospodar naš, zaista, mnogo prašta i blagodaran je -,* (35/34) - oprostio nam je i zahvalio nam je na našim dobrim djelima nagrađujući nas za njih; *koji nam je, od dobrote Svoje, vječno boravište darovao,"* (35/35) - radi boravka i nastanjenja. *Iz Svoje dobrote* (35/35). Ne polažemo pravo na to, već je to dobrota iz koje daje kome hoće. *Gdje nas umor neće doticati i u kome nas klonulost neće snalaziti"* (35/35). Naprotiv, u njemu ćemo imati spojene: uživanje, rahatluk i smirenost.

Atmosfera u cijelosti odiše lahkoćom, rahatlukom i uživanjem. Izrazi su odabrani da svojom zvučnošću i odjekom budu u skladu sa ovom atmosferom nježnosti i milosti. Čak i riječ *el-hazen* nije došla sa sukunom - konsonantom bez vokala - već je rečeno: *el-hazen* radi lakšeg i jednostavnijeg izgovora. Džennet je *vječno boravište.* Umor i klonulost ih neće ni dodirnuti. Muzički ritam cijelog iskaza je miran, blag i odmjeren.

Zatim se okrećemo na drugu stranu i vidimo nemir, poremećenost i nestabilnost:

---

[13] Iz knjige *Mešahidu'l-qijameti fi'l-Qur'an,* str. 100.-101.

A nevjernike čeka vatra džehennemska, oni neće biti na smrt osuđeni, i neće umrijeti, i neće im se patnja u njemu ublažiti (35/36)

Ni ovo ni to. Čak ni milost u vidu smrti se ne zadobija.

... eto tako ćemo svakog nevjernika kazniti -, (35/36).

A onda nam para uši grub, hroptajući glas, pomiješanih odjeka i zavijajući sa svih strana. To je glas bačenih u Džehennem:

Oni će u njemu jaukati (35/37).

Sami zvuk izraza izaziva u psihi sva ova značenja. Da razvidimo šta kaže taj grubi glas. On kaže:

"Gospodaru naš, izbavi nas, činićemo dobra djela, drukčija od onih koja smo činili" (35/37).

To je pokajanje, priznanje i onda kajanje. Ali, suviše kasno.

I, evo, čujemo odsječan odgovor koji sadrži oštru pogrdu:

"A zar vas nismo ostavili da živite dovoljno dugo da bi onaj koji je trebalo da razmisli imao vremena da razmisli" (35/37).

Pa niste iskoristili ovu dužinu života, a ona je bila dovoljna da razmisli onaj ko je želio da razmisli.

... a bio vam je došao i onaj koji opominje (35/37).

Radi dodatnog podsjećanja i upozorenja, ali se niste odazvali i niste upozorenje prihvatili.

Zato iskusite patnju, nevjernicima nema pomoći! (35/37).

To su dvije oprečne slike: slika sigurnosti i rahatluka nasuprot koje stoje slika nesigurnosti i nemira; melodija zahvale i dove, nasuprot koje je buka jaukanja i dozivanja; manifestacija pažnje i časti, nasuprot koje je manifestacija ignoriranja i grđenja; blag zvuk i ujednačen ritam nasuprot kojeg je grub zvuk i žestok ritam. Tako se upotpunjuje poređenje i upotpunjuje se usklađenost u fragmentima i u cjelinama.[14]

I na kraju dolazi pogovor na sve ove prizore, kao i na prethodni izbor i naslijeđe:

---

[14] Iz knjige *Mešahidu'l-qijameti fi'l-Qur'an,* str. 100.-101.

Allah sigurno zna tajne nebesa i Zemlje; On dobro zna svačije misli *(35/38)*.

Sveobuhvatno, suptilno i precizno znanje najadekvatniji je pogovor na objavljivanje Knjige, na izbor onih koji će je naslijediti i nositi, na Allahov oprost nasilja nekih od njih prema samima sebi, na Njegovu dobrotu prema njima u vidu te nagrade i na Njegovu presudu onima koji nisu vjerovali u vidu takvog svršetka. On zna tajne nebesa i Zemlje, On zna svečije misli i ovim sveobuhvatnim, suptilnim i preciznim znanjem presuđuje u ovim stvarima.

« هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي ٱلْأَرْضِ ، فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ، وَلَا يَزِيدُ ٱلْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتاً ، وَلَا يَزِيدُ ٱلْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَاراً .

« قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ ٱللهِ ؟ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ ٱلْأَرْضِ ؟ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ ؟ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَاباً فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ ؟ بَلْ إِنْ يَعِدُ ٱلظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً إِلَّا غُرُوراً .

« إِنَّ ٱللهَ يُمْسِكُ ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا . وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ، إِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً .

« وَأَقْسَمُوا بِٱللهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى ٱلْأُمَمِ . فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُوراً * ٱسْتِكْبَاراً فِي ٱلْأَرْضِ وَمَكْرَ ٱلسَّيِّئِ ، وَلَا يَحِيقُ ٱلْمَكْرُ ٱلسَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ؛ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّةَ ٱلْأَوَّلِينَ ؟ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللهِ تَبْدِيلاً ، وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللهِ تَحْوِيلاً * أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي ٱلْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ، وَمَا كَانَ ٱللهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ وَلَا فِي ٱلْأَرْضِ ، إِنَّهُ كَانَ عَلِيماً قَدِيراً .

« وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ ، وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ، فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا » .

On čini da se smjenjujete na Zemlji; ko ne bude vjerovao, nevjerovanje njegovo je na njegovu štetu; nevjernicima će njihovo nevjerovanje kod Gospodara njihova samo povećati odvratnost, i nevjernicima će njihovo nevjerovanje povećati propast (35/39).

Reci: "Kažite vi meni koji su dio Zemlje stvorila božanstva vaša kojima se, umjesto Allahu, klanjate, i recite mi imaju li oni u stvaranju nebesa ikakva udjela, ili smo mnogobošcima Mi dali Knjigu, pa imaju u njoj dokaz za to? Nijedno, već nevjernici jedni druge obmanjuju (35/40).

Allah brani da se ravnoteža nebesa i Zemlje poremeti. A da se poremete, niko ih drugi osim Njega ne bi zadržao; On je zaista blag i prašta grijehe (35/41).

Oni su se zaklinjali Allahom, najtežom zakletvom, da će se, bolje nego bilo koji narod, držati pravog puta - samo ako im dođe onaj koji će ih opominjati (35/41).

I kad im je došao onaj koji opominje, njegov dolazak im je samo povećao otuđenje: (35/42).

oholost na Zemlji i ružno spletkarenje - a spletke će pogoditi upravo one koji se njima služe. Zar oni mogu očekivati nešto drugo već ono što je zadesilo narode drevne? U Allahovim zakonima ti nikad nećeš naći promjene, u Allahovim zakonima ti nećeš naći odstupanja (35/43).

Zašto oni ne putuju po svijetu da vide kako su završili oni prije njih, koji su bili jači od njih? - Allahu ne može ništa umaći ni na nebesima ni na Zemlji; On, uistinu, sve zna i sve može (35/44).

Da Allah kažnjava ljude prema onom što zasluže, ništa živo na površini Zemljinoj ne bi ostavio; ali, On ih ostavlja do roka određenog, i kad im rok dođe, - pa Allah dobro zna robove Svoje (35/45).

Ovaj posljednji odjeljak u suri sadrži obimna putovanja, dodire srca i raznovrsne sugestije: putovanje sa čovječanstvom kroz njegove neprekidne generacije, jednu iza druge; putovanje po Zemlji i nebesima radi traganja za bilo kakvim djelom ortaka kojima se oni, umjesto Allahu,

klanjaju; putovanje kroz nebesa i po Zemlji, također, radi posmatranja snažne i moćne Allahove ruke koja brani da se ravnoteža nebesa i Zemlje poremeti; putovanje sa ovim koji poriču sve te dokaze i znakove, a već su se zakleli Allahom ranije da će se, bolje nego bilo koji narod, držati Pravog Puta, samo ako im dođe onaj koji opominje. A potom su prekršili ovu zakletvu i napustili je, pa kad im je došao onaj koji opominje, njegov dolazak im je samo povećao otuđenje; i putovanje po stratištima prijašnjih nevjernika; svjedoci su njihovih zatrtih tragova, a ne boje se da i njih ne snađe takva sudbina i da ih Allahova neminovna zakonitost ne mimoiđe. Zatim dolazi sugestivna, uzbuđujuća i zastrašujuća završnica: *Da Allah kažnjava ljude prema onom što zasluže, ništa živo na površini Zemljinoj ne bi ostavio* (35/45). Ali samo je u pitanju dobrota Veličanstvenog Allaha pa ostavlja ljude i prolongira ovo razorno i uništavajuće kažnjavanje.

On čini da se smjenjujete na Zemlji; ko ne bude vjerovao, nevjerovanje njegovo je na njegovu štetu; nevjernicima će njihovo nevjerovanje kod Gospodara njihova samo povećati odvratnost, i nevjernicima će njihovo nevjerovanje povećati propast (35/39).

Smjenjivanje generacija na Zemlji, odlazak generacije i dolazak generacije, nasljeđivanje jedne drugom, kraj jedne države i nastanak druge, gašenje i paljenje baklje, ovo neprestano nestajanje i pojavljivanje tokom vremena, doista - razmišljanje o ovom konstantnom kretanju dovoljno je da potakne u srcu pouku i poduku i da podsjeti žive da će i oni nestati nakon nekog vremena, pa će oni koji dolaze poslije njih proučavati njihova djela i pretresati vijesti o njima, kao što oni proučavaju djela prethodnika i pretresaju njihovu povijest. I dovoljno je da ukaže nemarnim na ruku koja upravlja životima, okreće žezlo, mijenja države, daje vlast i čini da jedna generacija smjenjuje drugu. Svaka stvar odlazi, skončava i nestaje. Samo je Allah vječan i trajan, ne nestaje i ne mijenja se.

Onaj ko skončava i prolazi nije vječan i ne ostaje. Onaj ko je putnik na putovanju koje ima rok i poslije koga dolazi drugi da vidi šta je prethodnik ostavio i uradio i ko na kraju odlazi pred Onoga ko će ga pitati o onome šta je rekao ili uradio, onaj ko je u takvoj situaciji trebao bi dobro osmisliti svoj kratkotrajni boravak, ostaviti iza sebe lijep spomen i uraditi ono što će mu koristiti u konačnom boravištu.

Ovo su neke misli koje naumpadaju kada se stavi pred njega prizor nestajanja i pojavljivanja, izlaska i zalaska, smjenjujućih država, prolaznog života i stalnog nasljeđivanja generacije iza generacije:

On čini da se smjenjujete na Zemlji (35/39).

U sjeni ovog sugestivnog prizora s naizmjeničnim scenama podsjeća ih na individualnu odgovornost. Niko ničiji teret neće nositi, niti će iko moći odbraniti nekoga, i ukazuje na njihovo okretanje, nevjerovanje, zabludu i njen gubitnički svršetak na kraju puta:

Ko ne bude vjerovao, nevjerovanje njegovo je na njegovu štetu; nevjernicima će njihovo nevjerovanje kod Gospodara njihova samo povećati odvratnost, i nevjernicima će njihovo nevjerovanje povećati propast (35/39).

Termin *maqt,* upotrijebljen ovdje, znači žestoku mržnju.. Koga mrzi njegov Gospodar, koja ga samo propast očekuje!? Ova mržnja sama po sebi je gubitak iznad svakog gubitka.

* * *

Drugo putovanje po nebesima i Zemlji ima cilj traganje za bilo kojim tragom ili viješću o ortacima kojima se oni, umjesto Allahu, klanjaju; nebesa i Zemlja ne zapažaju nikakav njihov trag i ne znaju nikakvu vijest o njima:

Reci: "Kažite vi meni koji su dio Zemlje stvorila božanstva vaša kojima se, umjesto Allahu, klanjate, i recite mi imaju li oni u stvaranju nebesa ikakva udjela, ili smo mnogobošcima Mi dali Knjigu, pa imaju u njoj dokaz za to? Nijedno, već nevjernici jedni druge obmanjuju (35/40).

Argument je jasan i dokaz je očigledan. Pa ova Zemlja sa svim onim što je i ko je u njoj, koja je vidljiva i pogledima izložena, za koji njen dio ili bilo šta može tvrditi neko, osim Allaha, da ga je stvorio ili uspostavio?! Svaka stvar otvoreno prkosi ovoj tvrdnji ukoliko bi se neko usudio iznijeti je. Svaka stvar kliče da je Allah onaj koji ju je stvorio i ona sadrži tragove stvaranja koje ne pripisuje sebi nijedan pretendent jer tom stvaranju nije slično ono što rade nemoćnici, bića prolaznosti.

I recite mi imaju li oni u stvaranju nebesa ikakva udjela (35/40).

Ovo pogotovo nemaju. Niko se ne usuđuje tvrditi da ova lažna božanstva imaju udjela u stvaranju nebesa, niti udjela u vlasništvu nebesa koja god ona bila, čak i oni koji su Allahu ravnim smatrali džine i meleke. Najviše što su tvrdili da se ispomažu šejtanima u dostavljanju vijesti sa neba ili da traže od meleka da se zauzmu za njih kod Allaha, ali njihova tvrdnja nikad nije dostigla taj nivo da tvrde da ona imaju udjela u stvaranju nebesa:

... ili smo mnogobošcima Mi dali Knjigu, pa imaju u njoj dokaz za to? (35/40).

Čak ni ovaj stepen - stepen da je Allah dao tim ortacima Knjigu kojoj oni vjeruju i u koju su sigurni - nisu dostigla ta lažna božanstva. Moguće je da ovaj tekst ima smisao negirajućeg pitanja usmjerenog samim mnogobošcima, a ne lažnim božanstvima, jer njihovo ustrajavanje na politeizmu sugerira da oni svoje vjerovanje crpe iz Knjige dobijene od Allaha, pa oni u njoj imaju dokaz i argument. Ovo nije istina i ne mogu to tvrditi. Shodno ovom značenju kontekst sugerira da se vjerovanje uzima iz jasne Allahove Knjige i da je ona jedini pouzdani izvor. Oni nemaju ništa od onoga što tvrde dok im Poslanik (alejhi's-selam) dolazi sa jasnom Knjigom od Allaha. Šta im je onda pa se okreću od nje, a ona je jedini izvor iz kojeg se crpi vjerovanje?

Nijedno, već nevjernici jedni druge obmanjuju (35/40).

Nevjernici obmanjuju jedni druge da je njihov put najidealniji, da će oni na kraju pobijediti. Oni su samo obmanuti i zavedeni; jedni druge obmanjuju i žive u toj zabludi koja im ništa ne koristi.

* * *

Treća epizoda - nakon negiranja postojanja spomena ili vijesti o ortacima na nebesima i Zemlji - otkriva Allahovu snažnu i moćnu Ruku koja drži nebesa i Zemlju, čuva ih i upravlja njima bez ortaka:

Allah brani da se ravnoteža nebesa i Zemlje poremeti. A da se poremete, niko ih drugi osim Njega ne bi zadržao; On je zaista blag i prašta grijehe (35/41).

Pogled na nebesa i Zemlju, na ova bezbrojna tijela rasuta u tom Kosmosu čije granice nisu poznate, a sva se nalaze na svojim mjestima,

kreću se u svojim sazviježđima, čuvajući svoje putanje, ne remete se, ne izlaze izvan njih, ne usporavaju niti ubrzavaju svoje kretanje, ne oslanjaju se na stubove, nisu stegnute užadima, ne oslanjaju se ninašto ovdje ili tamo; pogled na ta ogromna čudesna stvorenja dovoljan je da otvori oči pred skrivenom, nadmoćnom i svemoćnom rukom koja brani da se ova stvorenja ne poremete.

A da se pokrenu nebesa i Zemlja sa svojih pozicija, poremete i rasprše u paramparčad, niko ih nakon toga ne bi mogao zadržati. To je rok koji Kur'an često naznačava kao kraj ovog svijeta. Kad se poremeti kosmički sistem, sudare se, eksplodiraju i rasprše sazviježđa i sve u Kosmosu doživi katastrofu, niko to neće moći zaustaviti.

Ovo je taj rok predviđen za svođenje računa, nagrađivanje za ono što se radilo u ovom životu i odlazak u drugi svijet čija je narav sasvim različita od zemaljskog svijeta.

Stoga se Uzvišeni osvrće na branjenje nebesa i Zemlje od poremećaja Svojim riječima:

On je zaista blag i prašta grijehe (35/41).

Blag je pa daje vremena ljudima, ne uništava svijet u njihovo vrijeme, ne privodi ih obračunu i kažnjavanju osim u predviđeno vrijeme, ostavljajući im priliku za pokajanje, činjenje dobrih djela i pripremanje. *Prašta grijehe*; ne kažnjava ljude za sve što pogriješe, već prelazi preko mnogih njihovih grijeha i oprašta ih kada vidi u njima dobro. To je sugestivan pogovor koji podstiče nemarne da iskoriste priliku prije nego što prođe i ne povrati se.

Četvrti krug se odnosi na narod koji je Allahu obećanje dao, a potom završio u kršenju obećanja i činjenju nereda na Zemlji i njihovo upozorenje na Allahovu zakonitost koja ne izostaje i u kojoj nema izmjene niti promjene:

Oni su se zaklinjali Allahom, najtežom zakletvom, da će se, bolje nego bilo koji narod, držati pravog puta - samo ako im dođe onaj koji će ih opominjati. I kad im je došao onaj koji opominje, njegov dolazak im je samo povećao otuđenje: (35/42).

oholost na Zemlji i ružno spletkarenje - a spletke će pogoditi upravo one koji se njima služe. Zar oni mogu očekivati nešto drugo već ono što je zadesilo narode drevne? U Allahovim zakonima ti nikad nećeš naći promjene, u Allahovim zakonima ti nećeš naći odstupanja (35/43).

Arapi su promatrali Židove, sljedbenike Knjige, koji su im bili u komšiluku na Poluotoku; bili su svjedoci njihovog odstupanja i lošeg ponašanja. Slušaše iz njihove povijesti o njihovom ubijanju svojih poslanika i okretanju od Istine koju su im oni donosili. Tada su osuđivali Židove zaklinjući se Allahom, najtežom zakletvom: *da će se, bolje nego bilo koji narod, držati pravog puta - samo ako im dođe onaj koji će ih opominjati* (35/42), misleći pritom na Židove. Aludirali su na njih ovim iskazom bez izričitog spominjanja.

Takvo im je bilo stanje i takve su im bile zakletve. Prezentira ih Uzvišeni kao da poziva slušatelje da i sami posvjedoče šta je taj narod radio u džahilijjetu. A potom prezentira šta su oni uradili nakon toga kada je Allah ostvario njihovu želju i poslao im opominjača:

I kad im je došao onaj koji opominje, njegov dolazak im je samo povećao otuđenje: oholost na Zemlji i ružno spletkarenje (35/42-43).

Ružno je to od onih koji se zaklinjaše ovim najtežim zakletvama da tako postupaju: oholost na Zemlji i ružno spletkarenje. Kur'an ih na ovaj način razotkriva i registrira njihov postupak. A zatim dodaje ovoj moralnoj, po njih ponižavajućoj packi prijetnju svakom onom ko krene ovim sramotnim putem:

... *a spletke će pogoditi upravo one koji se njima služe* (35/43).

Njihovo ružno spletkarenje samo će njih pogoditi, ono njih okružuje, pogađa i djela im uništava.

Ako je to tako, pa šta onda oni očekuju? Očekuju samo da ih zadesi ono što je zadesilo nevjernike prije njih, a ono im je poznato, i da Allahovi nepromjenljivi zakoni idu svojim putem koji ne krivuda:

U Allahovim zakonima ti nikad nećeš naći promjene, u Allahovim zakonima ti nećeš naći odstupanja (35/43).

Stvari se ljudima ne dešavaju nasumce, život se na Zemlji ne odvija stihijski. Postoje stabilne zakonitosti koje se realiziraju, ne mijenjajući se i ne modificirajući. Kur'an potvrđuje ovu činjenicu i upoznaje ljude s njom kako ne bi posmatrali događaje pojedinačno i živjeli život zanemarujući njegove temeljne zakone, zarobljeni u kratkom vremenskom periodu i ograničenom prostoru. Podiže nivo njihovog razumijevanja relacija života, zakonitosti, bivstvovanja, usmjeravajući ih uvijek na nepromjenljivost zakona i sveobuhvatnost pravila i okrećući njihove poglede na potvrdu ovoga u onome što se desilo ranijim generacijama i ukazivanje te prošlosti na stabilnost zakona i sveobuhvatnost pravila.

Ovaj peti krug jedan je od primjera ovog usmjeravanja nakon utvrđivanja univerzalne istine da se Allahov zakon ne mijenja i da ne odstupa:

Zašto oni ne putuju po svijetu da vide kako su završili oni prije njih, koji su bili jači kod njih? - Allahu ne može ništa umaći ni na nebesima ni na Zemlji; On, uistinu, sve zna i sve može (35/44).

Putovanje po Zemlji otvorenih očiju i budna srca, boravak na stratištima iščezlih naroda i razmišljanje o onome šta su bili i gdje su završili, sve bi to trebalo biti dovoljno da srcem ovladaju refleksije, sugestije i osjećanja i da ojačaju.

Otuda ove ponovljene upute u Kur'anu da se putuje, da se po svijetu obiđu stratišta iščezlih naroda i tragovi onih koji su nestali kako bi se probudila srca iz letargije u kojoj drijemaju, pa ne ustaju, a ako ustanu, ne osjećaju, a ako osjete, ne uzimaju pouku. Iz ovog nemara proistječe drugi nemar, zanemarivanje stabilnih Allahovih zakona i nemogućnost spoznaje događaja i njihove veze sa njihovim univerzalnim zakonitostima. To je odlika kojom se odlikuje razboriti čovjek od nerazumne životinje koja živi svoj život u odvojenim momentima i stanjima, bez spone i osnove koja ga regulira. Sav ljudski rod jedna je cjelina pred jedinstvenošću zakona i pravila.

Pred ovom stankom, u koju ih dovodi, na stratištima prijašnjih iščezlih naroda - koji su bili moćniji od njih, ali ih njihova snaga nije zaštitila od neminovnog kraja, pred ovom stankom usmjerava njihovo osjećanje na veliku Allahovu snagu, snagu koju ništa ne može nadvladati, kojoj ništa ne može umaći, koja je kaznila iščezle narode i koja je moćna da ih kazni kao i prethodnike:

Allahu ne može ništa umaći ni na nebesima ni na Zemlji (35/44).

Iz ove istine navodi ono što je pojašnjava i predočava njena uporišta:

On, uistinu, sve zna i sve može (35/44).

Njegovo znanje obuhvata sve što je na nebesima i na Zemlji. Pored Njegovog znanja tu je i Njegova moć, pa ništa ne izmiče Njegovom znanju i ništa se ne može suprotstaviti Njegovoj moći. Otuda Mu ne može ništa umaći ni na nebesima ni na Zemlji. Ne može se umaći Njegovoj moći niti sakriti Njegovom znanju: *On, uistinu, sve zna i sve može* (35/44).

* * *

I na koncu dolazi završetak sure koji ukazuje na Allahovu blagost i milost pored Njegove snage i moći, potvrđujući da davanje ruke ljudima, iz blagosti i milosti, ne utječe na preciznost obračuna i pravičnost nagrade na kraju:

Da Allah kažnjava ljude prema onom što zaslužе, ništa živo na površini Zemljinoj ne bi ostavio; ali, On ih ostavlja do roka određenog, i kad im rok dođe, - pa Allah dobro zna robove Svoje (35/45).

Poricanje Allahove blagodati koje čine ljudi, zlo i nered na Zemlji, nasilje i tiranija koju vrše, sve je to grozno i odvratno, i da Allah kažnjava ljude prema tome, posljedice bi obuhvatile, zbog njihove veličine, grozote i odvratnosti, svako živo biće na površini Zemljinoj, pa bi sva Zemlja apsolutno postala nepodesnom za život, ne samo za život ljudi, već i za svaki drugi život!

Izražavanje na ovaj način naglašava odvratnost onoga što ljudi rade, njegovu grozotu, destruktivni i razarajući utjecaj na cjelokupni život kako bi ih Allah kažnjavao zbog toga odmah.

Međutim, Allah je blag i ne žuri s kažnjavanjem ljudi:

... ali, On ih ostavlja do roka određenog (35/45).

Ostavlja ih pojedinačno do njihovog pojedinačnog roka sve dok ne okončaju njihovi životi na ovom svijetu; ostavlja ih i u zajednicama do njihovog roka u za njih predviđenom naslijeđu sve dok ga ne predaju drugoj generaciji; ostavlja ih kao rod do roka predviđenog za trajanje ovog

svijeta i dolaska Kijametskog dana, dajući im priliku ne bi li dobra djela činili:

... i kad im rok dođe... (35/45).

Vrijeme rada i sticanja je isteklo i došlo je vrijeme polaganja računa i kažnjavanja. Allah im nikakvu nepravdu neće učiniti:

... pa Allah dobro zna robove Svoje (35/45).

Njegovo poznavanje Svojih robova garantira im svođenje računa shodno njihovom djelu i onome što su zaradili. Neće biti ispušteno ni veliko ni malo, bilo u njihovu korist ili štetu.

Ovo je posljednji odjek u suri koja je započela zahvalom Allahu, Stvoritelju nebesa i Zemlje *koji meleke sa po dva, tri ili četiri krila čini izaslanicima* (35/1), koji nose poruku Neba Zemlji, sa radosnom viješću i upozorenjem, pa ili u Džennet ili u Džehennem.

A između početka i kraja su ta velika putovanja po tim svjetovima koja čini sura. A ovo je kraj obilaženja, kraj života i kraj čovjeka.

Završen je 22., a slijedi 23. džuz koji započinje surom Jasin.